

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

SLOVNÍ ZÁSoba ŽÁKŮ 3. A 4. ROČNÍKU ZŠ

Lenka Hrychová

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Nováková, Ph.D.

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 27. června 2016.

.....

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr. Jaroslavě Novákové, Ph.D. za odborný a trpělivý přístup a za cenné rady a připomínky, které mi poskytla při psaní mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	2
1 Slovní zásoba – základní pojmy	4
1.1 Slovní zásoba jednotlivce	6
1.2 Vývoj slovní zásoby	7
1.3 Třídění slov	14
2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	17
3 Charakteristika dítěte mladšího školního věku	19
3.1 Psychomotorický vývoj	20
4 Analýza učebnic 3. a 4. ročníku základní školy	24
4.1 Nakladatelství Fraus	25
4.2 Nakladatelství SPN	45
4.3 Nakladatelství Alter	63
4.4 Porovnání nakladatelství	80
5 Pomocné materiály k výuce pro rozvoj slovní zásoby	83
6 Aktivity pro rozvoj slovní zásoby	86
Aktivity pro nadaného žáka	86
Aktivity pro žáka se speciálními potřebami	91
Aktivity pro průměrného žáka	96
Aktivity pro skupinu	98
Závěr	101
Resumé	103
Summary	104
Použitá literatura	105
Internetové zdroje	106
Analyzované učebnice	107

Úvod

V životě člověka hraje rozsah slovní zásoby důležitou roli. Abychom mohli mezi sebou verbálně komunikovat, je důležitá aktivní část slovní zásoby, kterou rozvíjíme po celý život. Děti špatně mluví, neumí se vyjadřovat. Příčin může být mnoho. Dnešní hektická doba způsobuje, že rodiče s dětmi málo mluví, nečtou jim pohádky, nevypráví jim příběhy.

Diplomová práce se zabývá rozvojem slovní zásoby u žáků ve 3. a 4. ročníku základní školy. Slovní zásoba těchto dvou ročníků je velmi blízká. Každý jedince svou slovní zásobu může ovlivňovat sám, nebo na jeho rozvoj má vliv okolí. Významný podíl na rozvoji slovní zásoby má v tomto věku také škola. Dítě by se v ní bez komunikace neobešlo, protože slovní zásoba s komunikací souvisí.

Základním úkolem podmiňujícím vytvoření této práce se stala analýza učebnic 3. a 4. ročníku základní školy od nakladatelství Fraus, SPN a Alter z hlediska obsahu tematických oblastí a frekvence užívání slov. Z každé učebnice byla vypsána slova, slovní spojení a jednoduché věty, které byly následně rozděleny do daných tematických oblastí. Na základě této analýzy došlo k porovnání nakladatelství, předmětů a ročníků. Ke každému nakladatelství jsou dána metodická doporučení. Dalším úkolem bylo připravit pro děti pomocné materiály na rozvoj slovní zásoby a aktivity do vyučování pro nadané žáky, pro žáky se speciálními potřebami, pro průměrného žáka a pro aktivity pro skupinu.

Tato diplomová práce je rozčleněna do šesti kapitol. V první kapitole je teoreticky shrnuta slovní zásoba. Je zde popsán její vývoj, základní pojmy, třídění slov a slovní zásoba jedince. Následující kapitola stručně popisuje zařazení slovní zásoby do rámcově vzdělávacího programu základního vzdělávání. Další se zabývá charakteristikou mladšího školního věku z psychologického hlediska se zaměřením na 3. a 4. ročník základní školy. Čtvrtá kapitola se věnuje rozboru učebnic 3. a 4. ročníku. Je zde rozdělení slov do tematických oblastí a frekvence používání slov. Pátá kapitola obsahuje ukázky pomocných materiálů pro rozšíření slovní zásoby, které mohou děti využívat ve škole v jakémkoli předmětu. Závěrečná kapitola nabízí možnosti rozšiřování slovní zásoby pro nadaného žáka, pro žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, pro průměrného žáka a pro skupinu (třídu), které lze využít v praxi. Úkoly je možné obměňovat, zařadit do různých předmětů nebo je využít i v jiném ročníku.

Pro práci byla použita literatura od Přemysla Hausera Nauka o slovní zásobě, Miroslava Grepla a kol. Příruční mluvnice češtiny a Vývojová psychologie od Josefa Langmeiera a Dany Krejčířové.

1 Slovní zásoba – základní pojmy

Člověk se od ostatních tvorů odlišuje mnoha znaky. Jedním ze základních znaků je schopnost dorozumívat se s ostatními jedinci pomocí řeči. Tato lidská schopnost se vykonává prostřednictvím určitého jazyka. Jazyk je konkrétní systém, který je tvořen souhrnem výrazových a významových prostředků užívaných k dorozumívání mezi příslušníky určitého národa. Jazyk se skládá z jazykových jednotek, které členíme na: fonémy¹, morfémy², slova, věty a texty. Každý jazyk má určitá pravidla, pomocí kterých může člověk vytvořit smysluplný jazykový projev, kterému budou ostatní příslušníci národa rozumět. O jazyce také můžeme hovořit jako o systému znaků, kdy základní jazykový znak, tj. slovo, označuje určitou skutečnost.

Mezi základní pojmy jazykovědné disciplíny lexikologie patří slovo, sousloví a význam slova. Lexikologie je nauka o slovní zásobě. Předmětem jejího zkoumání je obsah, forma a funkce pojmenovávacích jednotek a jejich vzájemné vztahy. Dále se v této jazykovědné disciplíně zjišťují vrstvy slovní zásoby, prochází se otázky spojené s významovou a formální stránkou slova. Základní jednotkou lexikologie je lexém. Lexém je základní jednotka slovní zásoby, která má význam i formu, je jednočlenná (slovo) nebo vícečlenná (sousloví, frazém³).

V jazykovědě existuje mnoho definic slova. Většina autorů vytvořila podobnou definici slova. Přemysl Hauser píše, že „Slovo je základní pojmenovávací jednotka tvořená skupinou hlásek (zřídka hláskou jednou) s jednotným významem zřejmým a srozumitelným pro uživatele jazyka. Má svou gramatickou stavbu a odlišuje se od jednotek jiných jazykových plánů významovou samostatností.“⁴ Obdobnou definici napsal Miroslav Grepl, který definuje slovo takto: „Za základní jednotku lexikální roviny bývá tradičně považováno slovo. Ve skutečnosti lze slovo definovat jako ustálenou jednotku jazyka, která je tvořena řadou fonémů ve větě přemístitelnou a nese lexikální nebo gramatický význam.“⁵ Oba autoři zde zmiňují, že slovo má určitý význam, který člověk, používající dané slovo, zná. Jednoduše bychom mohli říci, že slovo je samostatná, ustálená jednotka jazyka, která pojmenovává určitou skutečnost. Slovo můžeme také

---

¹Foném je zvuková jednotka, která rozlišuje významy slov.

²Morfém je nejmenší významonosná jednotka v jazyce, má funkci stavební a funkci tvořit vyšší významové jednotky, jako jsou slova a jejich tvary.

³Více o frazému v kapitole 1.2. Vývoj slovní zásoby.

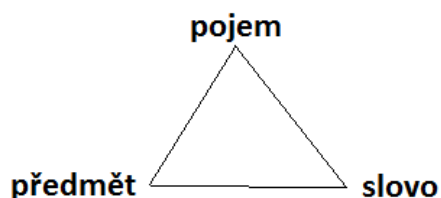
⁴HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha : 1980, s. 12.

⁵GREPL, M. A KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : 2008, s. 65.

charakterizovat s ohledem na jazykovou rovinu, kterou se zabývá. Slovo grafické bývá definováno jako útvar, který je tvořený několika grafémy spojenými v celek, nebo jen jedním, a je od ostatních slov oddělený po obou stranách mezerou. Fonemické slovo je složené z hlásek, z jedné či několika, je sjednocené přízvukem a od ostatních slov oddělené potenciálními pauzami. Pro slovo morfologické⁶ je důležité složení morfémů a z hlediska syntaktického⁷ má slovo schopnost plnit syntaktickou funkci ve větě.

Pokud význam slova odkazuje k určité skutečnosti, která je zprostředkovaná naším vědomím, nazýváme tento význam lexikální, věcný nebo sémantický. Význam slova bývá vysvětlen ve slovnících. Ve slovníku je takový výklad, který podává úplné a nejstručnější vysvětlení. Často jedno slovo vyjadřuje i několik lexikálních významů najednou, to znamená, že označuje větší množství skutečností. Kromě lexikálního významu mají slova také význam mluvnický (gramatický), to znamená, že slovo patří k určitému slovnímu druhu a vyjadřuje různé mluvnické kategorie (např. u podstatných jmen rod, číslo, pád, u sloves osobu, číslo, způsob, čas, rod, vid). U významu slov se rozlišuje jeho rozsah a obsah. Rozsah slova tvoří množství objektů, jež dané slovo označuje, obsah je souhrn všech znaků daného slova.

Vztahy mezi předmětem objevujícím se ve skutečnosti, slovem a pojmem, který dané slovo vyjadřuje, zobrazuje tzv. referenční trojúhelník neboli Ogden-Richardsův trojúhelník. Tento trojúhelník bývá znázorněn takto:

(Autoři tohoto grafického znázornění jsou jazykovědci C. K. Ogden a I. A. Richards ve spise *The Meaning of Meaning*, London 1935).⁸

Mezi dvojicemi slovo a pojem a pojem a předmět je vztah přímý, vztah slova k předmětu je nepřímý, zprostředkovaný naším vědomím.

K charakteristickým znakům slova patří například jeho samostatnost (přemístitelnost), spojovatelnost, nepřerušitelnost, paradigmaticnost, reprodukovatelnost a substituovatelnost. Slovo představuje jakýsi nepřerušitelný celek, do něhož se nemohou vkládat další slova. Můžeme do něj vkládat jenom písmena/hlásky (např. *manželka* –

⁶Morfologie neboli tvarosloví je část gramatiky, která se zabývá tvořením tvarů slov, pojednává o slovních druzích, jejich třídění, o tvarech slov a jejich mluvnických významech.

⁷Syntax neboli skladba je jazykovědná disciplína, zabývající se stavbou vět a souvětí.

⁸HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha : SPN, 1986, s. 59.

manželek), nebo se mohou jednotlivá písmena/hlásky obměňovat (např. *klofat – klobat – klovat*). Samostatnost slova se projevuje tím, že slovo můžeme přemístit na jiné místo ve větě nebo do jiné věty (např. *Vyzvednu tě večer. Večer tě vyzvednu*). V mluveném projevu je samostatnost slova v našem jazyce vyjádřena hlavním přízvukem na první slabice, v písemném projevu je oddělena mezerou mezi slovy. Jednotlivá slova se dají vzájemně spojovat a vytváří se z nich vyšší jazykové jednotky, například věty a texty. Každé slovo se začleňuje do určitého formálního nebo významového paradigmatu. Toto slovo je možné pak ve větě nahradit jiným výrazem, který spadá do stejné významové třídy, (např. *Čtu noviny/knihu/dopis.*). Pokud mluvčí daného jazyka pojmenovává určitým slovem jednu a tutéž skutečnost tak, že se slova v komunikaci opakují (například slovo tričko označuje vždy část oblečení), mluvíme o reprodukovatelnosti.⁹

Spojením několika slov, kterými můžeme pojmenovat určité předměty a skutečnosti, vzniká sousloví, které má pouze jediný význam. Sousloví mohou být dvouslovná (*bod mrazu*), trojslovná (*první kosmická rychlost*), víceslovná (*vodní živočich s ploutvemi*), substantivní (*větrný mlýn*), slovesná (*mít rád*), příslovečná (*široko daleko*). Nejčastější typ sousloví je spojení shodného adjektivního přívlastku s podstatným jménem (*olympijské hry*). V odborných soustavách se objevuje obrácený slovosled (*kyselina sýrová*).¹⁰

1.1 Slovní zásoba jednotlivce

Souhrn všech slov jednoho jazyka tvoří slovní zásobu, která se v něm vyskytuje. Každý uživatel mateřského jazyka ovládá systém jazyka svým způsobem. Všechny prostředky jazyka, které jedinec umí v určité době, se nazývají idiolekt¹¹. Každý z nás se od ostatních liší způsobem výslovnosti, volbou tvaroslovných synonym, větných konstrukcí a znalostí významů lexémů. Každý člověk je v jazykových komunikačních aktech mluvčím a posluchačem zároveň. Slovní zásoba jednotlivce se rozděluje na aktivní a pasivní. Aktivní individuální slovník zahrnuje slova, která jedinec užívá v běžné komunikaci (ústně či písemně). Je to přibližně 3 000–10 000 slov, průměrně se uvádí 5 000 slov (v závislosti na mentálních schopnostech, vzdělání, sociálním zařazení). Pasivní

---

⁹HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha : SPN, 1986, s. 16.; GREPL, M. A KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : NLN, 2008, s. 92.; ČECHOVÁ, M. A KOL. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha : SPN, 2011, s. 83.

¹⁰Příklady převzaty z publikace HAUSER, P. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno : MU, 2009, s.7.

¹¹Idiolekt, řec. idios = vlastní, lego = mluvím. POKORNÝ, L. *Úvod do české lexikologie*. České Budějovice : Pedagogická fakulta, 1979, s. 55.

individuální slovník je asi třikrát až šestkrát větší než slovní zásoba aktivní a obsahuje taková slova, kterým člověk rozumí, ale aktivně je neužívá, například při poslouchání nebo čtení. U lidí, kteří jsou středoškolsky vzdělaní, to je přibližně 40 000 slov. K dorozumívání v cizím jazyce člověku stačí 1 000–1 500 slov. Rozsah individuálního slovníku se řídí věkem uživatele. Dospělý má větší slovní zásobu než dítě. Na rozšiřování slovní zásoby působí školní vyučování. Dítě si rozvíjí slovní zásobu ve všech předmětech, značný podíl na slovní zásobě má četba. Část slovní zásoby se u různých uživatelů kryje. Do této oblasti slovní zásoby patří stará slova, která označují nejzákladnější, životně důležité jevy. Všechna tato slova tvoří jádro slovní zásoby neboli základní slovní fond (jádrová slova jsou například *voda, pít, jeden, chléb*).¹² Tato slova jsou běžná pro komunikaci, není jich mnoho a mají vysokou frekvenci. Frekvence slov znamená, jaká slova jsou v češtině používána nejčastěji. Můžeme je najít ve frekvenčních slovnících češtiny. Nejnovější frekvenční slovník vyšel roku 2004. Najdeme v něm prostou frekvenci výskytu, ale také se z něj můžeme poučit o tom, v jakém typu textu se určité slovo vyskytuje. Nejvíce používaná slova v českých textech jsou spojka *a*, předložka *v/ve*, předložka *na* a sloveso *být*.¹³ V roce 2007 vyšel Frekvenční slovník mluvené češtiny, který ukazuje na to, jak lidé skutečně mluví, tj. bez kodifikačních zásahů a deformací. Tento slovník sepsal František Čermák. Žádný slovník nezaznamenává všechna slova, proto není možné zjistit přesný rozsah slovní zásoby jazyka. Je to dáno tím, že některé jazyky označují jednu představu jedním slovem, jindy spojením několika slov. Počty hesel můžeme najít ve velkých slovnících. Největší lexikografické dílo u nás je Příruční slovník jazyka českého, kde je asi 250 tisíc heslových slov, mladší Slovník spisovného jazyka českého obsahuje kolem 200 tisíc slov. Slovníky obsahují současnou slovní zásobu.

1.2 Vývoj slovní zásoby

Slovní zásoba jazyka se ze dne na den proměňuje, tak jako se kolem nás mění příroda a společnost. Vytváří se nejrychleji a nejzřetelněji. Uživatelé si většinou všimají zejména vzniku nových slov, jelikož jsou neobvyklá a přitahují pozornost. Zánik slov je méně nápadný. Vývoj slovní zásoby je ovlivněn třemi faktory. První z nich jsou faktory mimojazykové. Týkají se historických změn ve společnosti a v přírodě. Jedná se o vytrácení slov z jazyka spolu se zánikem jevů. Další faktor, který se podílí na vývoji slovní zásoby, je faktor psychický. K obohacování slovníku vede rozvoj lidského poznání

¹²Příklady převzaty z publikace ČECHOVÁ, M. A KOL. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha : SPN, 2011, s. 81.

¹³TĚŠITĚLOVÁ, M. A KOL. *O češtině v číslech*. Praha : Academia, 1987, s. 13.

a myšlení a vznikají tak nová pojmenování. Dlouho užívaná slova se stávají stereotypními a lidé hledají slova nová, která by nahradila tuto jednotvárnost. Poslední faktor, který přispívá k obohacování slovníku, se nazývá jazykový. Vývoj lexikálních jednotek je po stránce významové i formální ovlivňován jejich postavením v proměňujícím se jazykovém systému. Většinou ale dochází k prolínání těchto tří (a řady dalších) faktorů. Při vývoji slovní zásoby dochází k obohacování slovní zásoby. Slovní zásoba se mění několika způsoby: tvořením nových slov (odvozováním, skládáním, zkracováním), významovými změnami slov (metafora, metonymie, synekdocha) a vznikem ustálených slovních spojení.¹⁴

Tvoření nových slov

Tvoření slov je považováno za nejdůležitější proces pro rozvoj národního jazyka. Rozšiřuje se jím slovní zásoba a jazyk tím prokazuje svou bohatost. Nová slova můžeme tvořit pomocí odvozování, skládání a zkracování.

Odvozování (derivace)

Odvozování neboli derivace je způsob tvoření slov, kdy se ke slovotvornému základu přidává slovotvorný formant. Slovotvorný základ je základem pro vytvoření nového slova (přechází ze základového slova na slovo odvozené) a jeho součástí bývá kořen. Slovotvorný formant je ta část slova, která přistupuje ke slovotvornému základu a vzniká tak nové slovo. Jako slovotvorné formanty se využívají předpony a přípony. Slova se mohou tvořit i kombinací předpony a přípony. Odvozování je nejobvyklejší a nejčastější postup tvoření českých slov. Na prvním stupni se s tímto typem tvoření slov děti setkávají ve čtvrtém ročníku. Jak už bylo zmíněno, slova vedle kořene mají část předponovou (*podiv, odchod, výlov*) a část příponovou (*divák, chodník, lovec*), existují také slova s částí předponovou i s částí příponovou (*průvodce, závozník, překrásný*). Předponovou část může tvořit jedna předpona (*rozhled, podívat se, objížďka*) nebo více předpon (*po/od/stoupit, ne/roz/hodný*¹⁵). Příponovou část může tvořit jedna přípona, více přípon, s tímto se děti seznamují ve vyšších ročnících. Část slova, která se mění při ohýbání, nazýváme koncovka. Její pomocí tvoříme různé tvary téhož slova, nemění se však význam slova nebo jeho slovní druh.

---

¹⁴GREPL, M. A KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : NLN, 2008, s. 97.

¹⁵Příklady převzaty z publikace HOŠNOVÁ, E., ŠMEJKALOVÁ, M., VAŇKOVÁ, I. *Český jazyk 4 pro základní školy*. Praha: 2009, s. 36.

Mění-li se odvozené slovo vůči základovému podstatněji, může docházet ke změně slovního druhu, mluvíme o sufixaci, neboli o odvozování příponovým, např. zimní – zimník. Opakem sufixace je tzv. desufixace, která je v češtině ojedinělá. Znamená to, že slovo zbavíme přípony: např. *nemotorný* – *nemotora*. Podobná je deprefixace, kdy se slovo zbaví předpony, např. *útes* – *tes*.¹⁶

Skládání (kompozice)

Kompozice je méně častý postup tvoření slov, kdy se slovo tvoří ze dvou, zřídka z více slovotvorných základů. Takto se tvoří především podstatná a přídavná jména a slovesa. Podle utváření složených slov rozlišujeme:

a) složeniny nevlastní, které vznikají spojením dvou nebo více slov v původní a můžeme je rozložit, např. *láskyplný* – *plný lásky*, *okamžik* – *oka mžik*;

b) příslovecné spřežky, jež vznikají sloučením předložky a jména, např. *zpočátku*, *nahoru*, *pomalů*;

c) složeniny vlastní, které se nedají rozdělit na volné spojení slov, ale můžeme je spojit spojkou a, protože je mezi členy vztah slučovací, např. *železobeton* → *železo a beton*, *hluchoněmý* → *hluchý a němý*.

V současné češtině přibývá složenin, které mají alespoň jednu část cizího původu, např. *ekopotraviny*, *topmodelka*, a takovým složeninám se říká hybridní. Ve třetím ani ve čtvrtém ročníku se děti se skládáním nesetkávají. V učebnicích se ale slova vzniklá skládáním objevují, např. *hrubosrsté*, *vlastivěda*.¹⁷

Odvozování a skládání se často kombinují, například slovo *zemědělec*, které je složeno ze dvou slovotvorných základů *zem-* a *děl-* a dále je ještě tvořeno pomocí slovotvorné přípony *-ec*. Tato přípona označuje původce činnosti.

Zkracování (abreviace)

Zkracování je okrajovým postupem tvoření slov, kdy z několikaslovných názvů vznikají krátká slova. Tímto způsobem vznikají zkratky, slova zkratková a značky. Z počátečních písmen, tedy iniciál jednotlivých slov víceslovného názvu, vznikají iniciálové zkratky, které píšeme velkými písmeny, bez teček a při výslovnosti je obvykle

---

¹⁶HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha : SPN,1980, s. 112; ŠMILAUER, V. *Nauka o českém jazyku*. Praha : SPN, 1979, s. 87.

¹⁷Příklady převzaty z publikace ČECHURA, R., DVOŘÁKOVÁ, D. *Český jazyk pro 4. ročník ZŠ*. Praha : Alter, 1996, s. 49.

hláskujeme. Tyto zkratky jsou nesklonné, například *ČR (Česká republika)*, *OSN (Organizace spojených národů)*. Některé složité zkratky se pro přehlednost mohou členit mezerami, například *ÚJČ AV ČR (Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky)*. Jestliže vypíšeme první písmeno slova nebo slov, případně slabiku tak, aby zkratka končila samohláskou, utvoříme zkratku, za kterou píšeme tečku, například *s. r. o.* – společnost s ručením omezeným. Slova zkratková vznikají spojením počátečních písmen či slabik několikaslovného názvu, čteme je a skloňujeme je jako běžná podstatná jména, například *Čedok – Česká dopravní kancelář*. Značky, které vznikají zkracováním, mají ustálený grafický obraz nebo jsou tvořeny písmeny z cizích abeced nebo zvláštními nepísemnými grafickými znaky a nepíšeme za nimi tečku. Značky mohou být například *číslice – označení hodin, např. 12.30 hod., označení finančních částek, např. 48,90 Kč; značky měr – m, km, cm; značky měn – Kč; matematických pojmů – r = poloměr; hudebních pojmů – pp = pianissimo*. Zkracování se také uplatňuje při vytváření domácích podob křestních jmen. Jedna část složeniny se vypouští a zbytek je nahrazen sufixem nebo novou morfologickou charakteristikou, například *Bohuslav – Bohouš, Jaromír – Mirek, Eduard – Eda, Květoslava – Květa*.¹⁸ Zkratky se na prvním stupni vyskytují ve vlastivědě, kde je učivo o České republice a v přírodovědě.

Významové změny slov

Při vývoji slovní zásoby mohou slova měnit svůj význam, mohou se obohacovat o nové významy nebo se stávají polysémními.¹⁹ Výskyt polysemních slov je v českém jazyce běžný. Proces, kterým vznikají nové významy u existujících lexikálních jednotek, se označuje jako sémantické tvoření pojmenování. Ve slovní zásobě je tento proces velmi častý. Rozlišuje se metafora, metonymie a synekdocha.

Metafora

Metafora má důležité místo v jazyce, v lidském chování a myšlení. Přemysl Hauser metaforu definuje takto: „Metafora vzniká na základě vnější podobnosti věcí, a to v tvaru: oko (orgán zraku) – na polévce, v umístění: noha stolu, čelo průvodu, ve funkci: pero na

---

¹⁸Příklady převzaty z publikace GREPL, M. A KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : NLN, 2008, s. 224, 225.

¹⁹GREPL, M. a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : 2008. s. 89. „Polysémie (víceznačnost) je existence více než jednoho významu pro jednu formu. Jednotlivá významová užití polysémní jednotky mají zřetelnou genetickou souvislost, jsou od sebe odvoditelná, např. zub: tvrdý útvar v čelisti; vrut na ostří.“

psaní, v barvě: vínové šaty.“²⁰ Společný znak slov nemusí být podstatným znakem, většinou ale bývá znakem nápadným. Metaforické významy se objevují jen v určitých oblastech skutečnosti: u předmětů a jevů, u jejich vlastností a u dějů. Nejvíce tomu odpovídají slovní druhy podstatných jmen, přídavných jmen, příslovčí a sloves. Metafora může být aktuální (vytvořená pro určitý aktuální kontext) a uzuální (ustálená). Aktuální metafora se může objevit i v hovoru, jeli mluvčí jazykově tvůrčí. Cílem těchto přirovnání je zprostředkovávat nové vidění skutečnosti, zdůrazňovat obraznost. U této metafory se nepřenáší pouze pojmenování, ale do jisté míry i celý primární význam, který tvoří „pozadí“ (konotace²¹) významu metaforického. Uzuální metafory jsou taková přenesená pojmenování, která jsou pevně zafixovaná v systému jazyka. Řadí se sem například lexikální metafory (funkce je pojmenovávací) – např. *stolička* – zub, *noha* – součást židle, *zvonek* – druh květiny; metafory, které fungují jako expresivní synonyma (např. *makovice*, *kokos* – význam hlava). Tato metafora je také mnohdy v ustálených slovních spojeních: ve víceslovných pojmenováních (*psí jazýček* – lidový název pro jitrocel), ve frazémeh (*mít máslo na hlavě*, *hořká pilulka*). Metafora může sloužit i k hodnocení, například názvy lidí (*beran* = *tvrdohlavec*). K hodnocení se užívá i jmen pohádkových a náboženských bytostí, například biblických postav (*satan*, *anděl*²²).

Metonymie

Metonymie je dalším druhem přenášení pojmenování. Můžeme říci, že jde o přenášení pojmenování na jiný předmět, a to na základě věcné a vnitřní souvislosti. Přemysl Hauser o metonymii říká, že je to „Přenesení slova na věc, která je s původní věcí v nějaké vnitřní souvislosti. Takto se například přenášejí abstraktní názvy dějů a vlastnosti na věci konkrétní.“²³ Metonymii si můžeme představit jako určitý druh elipsy; například *vypil sklenici* znamená vypil tekutinu, která byla ve sklenici. Metonymie může být jako metafora aktuální nebo uzuální (*nosí stříbrnou lišku*). Dále můžeme najít metonymie kontextové, kde se užívá jména spisovatele, sochaře, malíře místo názvu jeho díla, například *číst Jirásku*, *Němcovou*, *recitovat Bezruč*. Případy, týkající se přenosu vlastních

²⁰HAUSER, P. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno: 2009, s. 14.

²¹FILIPEC, J., ČERMÁK F. *Česká lexikologie*. Praha: 1985, s. 239. „Konotace: 1. pragmatické (nepojmové) rysy významu (expresivita, postojové, citově hodnotící, estetické, intenzifikační, evokační a ideologické příznaky); 2. řídč. Jazykový význam s důrazem na jeho extenzi.“

²²Příklady převzaty z publikace FILIPEC, J., ČERMÁK F. *Česká lexikologie*. Praha : ACADEMIA, 1985, s. 109.

²³HAUSER, P. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov a jejich didaktická aplikace*. Praha: 1985, s. 18.

jmen osobních a místních na obecné označení osob a věcí, se nazývají metonymie etymologické. Například vlastní jména osobní, která se stanou označením typu jména historických osobností – *mentor, mecenáš, donchuán*; jména mytologických postav – *Venuše*; náboženských postav – *David, Goliáš, Lazar*; literárních – *Romeo*; vlastní jména osobní, která se stanou označením věcí, obvykle fyzikální jednotky – *watt, volt, hertz*; vlastní jména místní, která se přenesou na pojmenování věcí, které se tam vyrábějí, nacházejí, prodávají, pěstují – *damašek, kašmír, bordó (Bordeaux), šampaň (Champagne), eidam, parmezán, havana (doutník)*²⁴. Přenesené metonymické významy mají jen podstatná jména, u jiných slovních druhů se s metonymií nesetkáváme.

Synekdocha

Mezi významové změny slov se řadí synekdocha, která je označována jako zvláštní typ metonymie. Autoři uvádí, že jde o „přenesení pojmenování části na celek a obráceně celku na část.“²⁵ Například *kolo* (součást jízdního kola) – pojmenování části na celek; *angrešt* (rostlina i plod) – pojmenování celku na část. Synekdochické významy mají pouze podstatná jména.²⁶

Vznik ustálených slovních spojení

K ustáleným slovním spojením patří víceslovná pojmenování a frazémy neboli frazeologismy. Hlavní funkcí víceslovných pojmenování je označit to, co je dosud nepojmenované. Frazém bývá definován jako „Frazeologická jednotka (druh lexému) jazykové roviny s obsahově sémantickou stránkou a zároveň syntagma²⁷ prvků, z nichž jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu; (v užším smyslu) frazeologická jednotka z hlediska především formálního.“²⁸ Jednoduše bychom mohli říci, že frazém je sdružené pojmenování, které se vyznačuje tvarovou ustáleností a obrazným významem. Charakteristickým znakem frazémů je metaforičnost, neboli obraznost či symboličnost, a expresivnost, to znamená upřímnost, otevřenost, autentičnost, osobité vyjadřování skutečného prožívání (*udělat díru do světa, být v balíku*,

²⁴Příklady převzaty z publikace HAUSER, P. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno : Masarykova univerzita, 2009, s. 15.; GREPL, M. A KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha:2008, s. 98.

²⁵HAUSER, P. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov*. 2009, s. 15.

²⁶GREPL, M. A KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha:2008, s. 99.

²⁷„Kombinace, spojení minimálně dvou (různých) prvků libovolné roviny podmíněná zpravidla jejich kompatibilitou, popř. schopností konstituovat smysluplné jednotky.“ FILIPEC, J., ČERMÁK F. *Česká lexikologie*. Praha: 1985, s. 243.

²⁸FILIPEC, J., ČERMÁK F. *Česká lexikologie*. Praha: 1985, s. 237.

lézt někomu krkem). Frazém může být nevětný a větný. Nevětný frazém se zapojuje do vět až v konkrétním kontextu a dle potřeby je v nich gramaticky formován např. *lev salónů – Stal se lvem salónů*. Nevětným frazémem jsou známé fráze, např. *mlčí jako hrob, černý pasažér*. K nevětným frazémům bývají přiřazována ustálená přirovnání, např. *rychlý jako blesk* a rčení, např. *praštit se přes kapsu*. Tyto frazémy naznačují větná spojení, ale některé pozice v ní obsazují až v konkrétních kontextech, např. *spát jako na vodě – (někdo) spí jako na vodě – Dědeček spí jako na vodě*. Větné frazémy mají podobu celé věty. Těmito frazémy mohou být pořekadla (výrazy vystihující životní zkušenost nebo situaci), např. *Má srdce v kalhotách.*; přísloví (obsahují mravní naučení), např. *Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.* a pranostiky (lidové zkušenosti týkající se počasí), např. *Studený máj, v stodole ráj*. Frazémy mohou mít také podobu věty, a to slovesné (*Ranní ptáče dál doskáče*), neslovesné (*Všude dobře, doma nejlíp*), nebo mohou mít podobu souvětí (*Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění*). Tyto frazémy se do kontextu zařazují jako celek. Součástí frazeologismů bývají slova, která mimo ně neexistují, při běžné mluvě se samostatně nepoužívají, jako např. *dělat cavyky, mít něco za lubem*. Hlavní funkcí ustáleného přirovnání je především intenzifikace (neboli zesílení, zmohutnění či zintenzivnění), zdůraznění a kladné nebo záporné zhodnocení tohoto znaku (*zvědavý jako opice – velmi zvědavý*). Jazykovědná disciplína frazeologie se zabývá studiem a popisem frazémů. S frazémem úzce souvisí pojem idiom. Zatímco frazém obvykle odráží rovinu formální, idiom se opírá o rovinu sémantickou.²⁹

1.3 Třídění slov

Slova lze ve slovní zásobě dělit podle různých hledisek. Většina slov pojmenovává určité skutečnosti bez jakýchkoli zvláštních příznaků, lze je použít v různých oblastech komunikace a taková slova nazýváme neutrální.³⁰ Vedle těchto slov existují i taková, která mají jak funkci pojmenovavací, tak i další příznaky, podle kterých se rozdělují do zvláštních vrstev. Příznaky vycházejí z různých hledisek, jsou pro jednotlivé vrstvy charakteristické a dostatečně je typizují.

---

²⁹GREPL, M. A KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha:2008, s. 70; FILIPEC, J., ČERMÁK F. *Česká lexikologie*. Praha: 1985, s. 125; ČECHOVÁ, M. A KOL. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha : SPN, 2011, s. 176.

³⁰Podrobněji o slovech neutrálních na s. 15.

Slovní zásoba z dobového hlediska

Podle časových příznaků rozlišujeme slova zastaralá a slova nově vzniklá. Zastaralá slova, archaismy a historismy, jsou taková, která vycházejí z užívání a kterých se neužívá. Příčinou jejich zániku je nejčastěji zaniklá skutečnost, kterou slova označovala. V současném jazyce archaismy ustupují novým výrazům, které se stávají v běžné řeči používanějšími, obvyklejšími. Archaismy označují věci (*kabátec – kabát*) a skutečnosti (*kráčet – jít*), které ještě existují, ale jsou nahrazovány novějšími. Historismy označují skutečnost, která již dávno zanikla. Pojmenovávají předměty, povolání, se kterými se v reálném životě nesetkáme. V hodinách dějepisu se žáci seznamují se slovy jako *řemdih, halapartna, palcát* (zbraně používané husity). Historismy a archaismy se užívají v umělecké próze, v historických románech při charakteristice prostředí a postav.

Neologismy jsou opakem historismů a archaismů. Nahrazují zastaralá slova nebo pojmenovávají zcela nové skutečnosti. Jsou to nově utvořená nebo přejatá slova. Často se objevují v odborných nebo v publicistických projevech. Prostřednictvím sdělovacích prostředků se rychle rozšiřují. Dnes nová slova vznikají především v souvislosti s rozvojem moderních technologií, vědy a techniky. Neologismy jsou slova všem známá, jako např. *grant, megakonzert, předskokan, boxerky, smajlík*. Některá slova v jazyce vůbec nezakotví a zaniknou (např. *zpěvořečnost – básnictví, člověkosloví – antropologie, páchnidlo – voňavka*). V současné době velký počet neologismů představují slova přejatá z jiných jazyků, nejvíce z angličtiny (např. *briefing, dealer, leasing, computer*).

Slovní zásoba podle citového zabarvení

Do této slovní zásoby spadají slova citově neutrální a slova citově zabarvená. Na slovech citově neutrálních není poznat žádné citové zabarvení (*práce, krém, škola*). Naopak slovo citové (expresivní) se od neutrálního liší tím, že vyjadřuje citový vztah mluvčího a označuje skutečnosti jako milé či příjemné. U některých slov se tento příznak může stát základním významem. Expresivní slova se dále dělí na slova s kladným a záporným významem. S kladným významem jsou to slova familiární, která se používají v důvěrném styku s blízkými lidmi (*maminka, babička*) a slova lichotná, která vyjadřují kladný citový vztah (*kočička, autíčko, hrneček*). Mezi slova se záporným významem patří slova hanlivá, která mají určitý záporný citový vztah (*psisko, barabizna, dědek*) a slova vulgární neboli nadávky (*hajzl, kokot*). Citových slov se užívá v živých mluvených

projevech, objevují se v nespisovných útvarech a často se vyskytují ve vrstvě slangové a v argotu.

Slova spisovná

K této skupině slov se řadí slova neutrální, knižní a hovorová. Neutrální slova jsou taková, která se dají použít každým mluvčím v jakékoli situaci, například *práce, škola, čaj*. Slova hovorová se vyskytují v běžných mluvených projevech a setkáváme se s nimi v každodenním životě, například *kilo, hotovka, no fakt*, také mohou být expresivní, například *průšvih, piplačka, fajnovka, doják* (kýč), *klikař* (kdo má štěstí). Objevují se i hovorové frazémy *měkký jako vosk, dát někomu echo, být kaput*. Některá hovorová slova vznikla univerbizací, například *Václavské náměstí – Václavák, záchranná stanice – záchranka*. Hovorová vrstva slov se neustále vyvíjí. Slova obecná nebo slova slangová se také mohou stát hovorovými slovy, například *písemka, češtinář, silničář*. Slova, která jsou používána především v uměleckém jazyce psaném a v literatuře, nazýváme knižní. Najdeme je v mluvených i v psaných projevech při slavnostní události, například *záhy, rámeč*. Knižními slovy se mohou stát i slova přejatá, např. *konkluze, komparace*.

Slova nespisovná

Mezi slova nespisovná řadíme slova obecná, regionalismy, nářečí a slang. Slova obecná používáme nejčastěji například při rozhovoru s kamarádem, v rodině. Regionalismy jsou taková slova, která jsou používána v určitém regionu. Slova spojená se sociálním prostředím, která se týkají specifické činnosti, užívají je lidé stejných zájmů, označujeme jako slang. Ve školním prostředí se s tímto typem komunikace setkáváme velmi často a nazýváme to slangem studentským, například *Měla v ní žákajdu s bajlí*. (*Měla v ní žakovskou knížku s pětkou*), *prvňák, repec, občanka, koule, úča*. Slovní zásoba takovýchto oblastí může být i početná a některá mohou mít dlouholetou tradici. Dialektismy neboli nářečí jsou teritoriálně omezené jazykové útvary odlišné od spisovného jazyka. Zvláštní skupinu tvoří dialektismy etnografické, které jsou spjaté s lidovým způsobem života, typické pro určitou oblast. Patří k nim například názvy jídel: *homolka, hnětýnka, pučálka*; části krojů: *fěrtoch, krpec, šerka*; názvy z lidového stavitelství: *žurdo, dřevěnice, loděnice*. S těmito slovy se také setkáváme při četbě starší literatury s venkovskou tematikou.

Slovní zásoba podle původu slov

Tato skupina slov obsahuje slova domácí, to jsou slova českého původu. Do této skupiny patří například *mládě, pěšky, zavolat*. Slova, objevující se v češtině již v nejstarší době, jsou označována za slova cizího původu. Některá slova se dlouhodobým užíváním vžila a přizpůsobila, že se jako cizí nepocítují, například *škola, žák, kalendář, košile, kabát, klobouk*. Slova, která jsou cizího původu, ale jsou běžně užívaná a pravopisem se přizpůsobila, nazýváme slova přejatá (*auto, rekreace*). Za cizí slova jsou také považována ta, na nichž je patrný cizí původ, například *majonéza, inzerát, univerzita*. Řada cizích slov je shodná v evropských jazycích, například *telefon, rádio, sport*.³¹

---

³¹Příklady převzaty z publikace. GREPL, M. A KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha:2008, s. 71.

2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP) určuje školám způsoby výuky předmětů a předpokládá zvládnutí daných výstupů. RVP zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných dovedností a vědomostí v praktickém životě. RVP vymezuje vše, co je společné a nezbytné v povinném základním vzdělání žáků, vzdělávací obsah, tj. očekávané výstupy a učivo, zařazuje průřezová témata, umožňuje úpravu vzdělávacího obsahu, rozsahu a zaměření výuky, metod práce a zařazení dalších podpůrných opatření pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, žáků nadaných a mimořádně nadaných a je podkladem pro střední školy, které si podle toho stanovují požadavky přijímacího řízení pro vstup do středního vzdělávání.

Pro základní vzdělání je vydán v souladu se školským zákonem Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV). Žákům má pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání. Usiluje o naplnění několika cílů: osvojit si strategii učení, motivovat pro celoživotní učení; pobízet žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů; rozvíjet schopnost spolupracovat; připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svobodné a zodpovědné osobnosti, naplňovali své povinnosti a používali svá práva; rozvíjet citlivé vztahy k lidem, přírodě i k prostředí. RVP ZV prvního stupně je rozděleno na dvě období, od 1. do 3. ročníku a od 4. do 5. ročníku základní školy. Předmět Český jazyk a literatura spadá pod vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace a je rozdělen na tři části: komunikační a slohová výchova, jazyková výchova a literární výchova. V komunikační a slohové výchově se žáci učí vnímat a chápat různá jazyková sdělení, číst s porozuměním, kultivovaně psát, rozhodovat se a mluvit na základě přečteného nebo slyšeného textu. V jazykové výchově žáci získávají vědomosti a dovednosti potřebné k osvojování spisovného jazyka. Jazyková výchova vede žáky k přesnému a logickému myšlení, které je základním předpokladem jasného, přehledného a srozumitelného vyjadřování. V literární výchově poznávají žáci základní literární druhy, učí se vnímat jejich znaky, formulovat vlastní názory o přečteném díle. Rozvíjí základní čtenářské návyky. Obsah jednotlivých složek se při výuce vzájemně prolíná.

Učivo o slovní zásobě se vztahuje k jazykové výchově. Dovednosti z jazykové oblasti žáci uplatňují i v komunikační a slohové výchově (například výběr vhodných slov v písemném a ústním projevu). Slovní zásoba žáků ovlivňuje úroveň projevu a souvisí

s literární výchovou. Četba je jedním z hlavních zdrojů pro rozšíření slovní zásoby. Při hodinách literatury se žáci setkávají s nejrůznějšími texty, čímž si rozšiřují svoji slovní zásobu.

V prvním období jsou uvedeny tyto očekávané výstupy, které spadají do oblasti slovní zásoby, zejména do tvoření slov:

„Žák porovnává významy slov, zvláště slova opačného významu a slova s významem souřadná, nadřazená a podřazená, vyhledává v textu slova příbuzná.“³²

V druhém období najdeme následující očekávané výstupy:

„Žák porovnává významy slov, zvláště slova stejného nebo podobného významu a slova vícevýznamová.“

„Žák rozlišuje slova spisovná a jejich nespisovné tvary.“³³

Konkrétní učivo vztahující se k učivu o slovní zásobě je v RVP ZV podrobněji rozepsáno pod očekávanými výstupy jazykové výchovy pro obě období pod názvem Slovní zásoba a tvoření slov. Patří sem „Slova a pojmy, význam slov, slova jednoznačná a mnohoznačná, antonyma, synonyma, homonyma; stavba slova (kořen, část předponová a příponová, koncovka).“³⁴

---

³²Národní ústav pro vzdělávání [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné na: URL: <http://www.nuvv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf> s. 19.

³³Tamtéž, s. 20.

³⁴Tamtéž, s. 21.

3 Charakteristika dítěte mladšího školního věku

Vývojem jedince se zabývají lékaři, pedagogové a psychologové. Na vývoj nahlíží z různých hledisek. Období mladšího školního věku bývá vymezováno věkem od 6–7 let, kdy dítě vstupuje do školy a končí 11.–12. rokem, kdy se začínají objevovat první známky dospívání. Psychologové kladou větší důraz na vývoj poznávacích procesů, chování a citů. Anatomická a fyziologická hlediska jsou podle nich pro uspořádání stupňů vývoje nedostatečná. Autoři Kuric, Langmeier, Krejčířová toto období rozdělují na dva biologické stupně. Do prvního stupně spadají první dva roky ve škole, které jsou jakousi adaptací na školní požadavky. Dítě vstupuje do školy, získává novou roli, při které se stává školákem. Nástup do školy ovlivňuje další rozvoj dětské osobnosti. Jeho novou vůdčí činností se stává činnost učební. Dítě se ve škole socializuje, rozvíjí své sociální city a vztahy k okolnímu prostředí, své schopnosti a dovednosti a získává nové zkušenosti. Ve druhém stupni (od 8 do 11, 12 let) se začínají formovat životně důležité postoje a sociální vztahy mezi žáky se dostávají na vyšší úroveň.

Zdeněk Matějček rozdělil období mladšího školního věku na tři části: *mladší školní věk* od 6 do 8 let, *střední školní věk*, který je mezi 9. a 12 rokem a *starší školní věk*, který se kryje s pubescencí. Děti ve středním školním věku jsou přijatelně adaptovány na školu, všímají si pozorněji vztahů mezi lidmi v rodině, v sousedství i jinde. Osvojují si chování vůči malým dětem, formují si mužské a ženské identity – „vědomí, že jsem chlapec – muž nebo dívka – žena, a kladné přijetí této skutečnosti.“³⁵ V tomto období se dítě plynule rozvíjí ve všech oblastech. Mohli bychom říci, že se jedná o fázi přípravy na vývojově dynamičtější období dospívání.³⁶

Psychologicky bychom mohli období mladšího školního věku označit jako věk střízlivého realismu. Na rozdíl od dospělého člověka je školák zaměřen na to, co je a jak to je. Uvažuje o konkrétní situaci, ale nedovede si představit jiné možnosti, se kterými se doposud nesetkalo. Dítě chce mít ve všem jasno a snaží se pochopit okolní svět. To můžeme pozorovat v jeho písemných projevech, v mluvě, v kresbách i ve hře, kde nám dítě podá konkrétní důkazy. Žák se začíná čím dál více zajímat o četbu knih. Zpočátku je realismus školáka závislý na tom, co mu autority (rodiče, učitelé) povědí, říkáme tomu naivní realismus. Postupem času se dítě stává kritičtější. Jeho přístup k okolí je kriticky

³⁵ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada, 2006, s. 119.

³⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha : Portál, s. r. o., 2000, s. 148.

realistický. Tento přístup signalizuje, že se blíží období dospívání. Dítě v tomto věku chce věci zkoumat reálnou činností, proto má velice oblíbené různé pokusy, zkouší všelijaké možnosti například v technických oblastech. Ve škole se nejlépe učí ty děti, které mají k dispozici výklad s ilustrací a k tomu mají určitý materiál, se kterým mohou samy pracovat, experimentovat.³⁷

3.1 Psychomotorický vývoj

Práce je zaměřena na věkovou skupinu dětí, které navštěvují 3. a 4. ročník základní školy, tedy ve věku od 8 do 11 let. Tito žáci patří podle Zdeňka Matějčka do skupiny středního školního věku.

Dítě v tomto věku začíná více a lépe ovládat svou motoriku, ale nemůžeme ji přirovnat k pohybovým schopnostem dospělého člověka. Čím je žák starší, přibývá pohybů, které jsou charakteristické rychlostí, obratností, přesností a silou. Toto vše můžeme pozorovat například při tělesné výchově. Děti se v tomto období velmi rychle učí novým pohybovým schopnostem a dovednostem, proto je střední školní věk vhodný pro nácvik jednotlivých sportů. Rychlé učení novým pohybům se označuje jako zlatý věk motoriky. Pokud nedochází k opakování nově získaných pohybových dovedností, děti je rychle zapomenou. Mezi dětmi se v pohyblivosti objevují určité individuální rozdíly. Je to dáno tím, že každý jedinec má jiný typ nervové soustavy. Děti při provádění pohybové aktivity provedou spoustu pohybů navíc, protože dětská motorika postrádá oproti dospělému úspornost pohybu.

V oblasti smyslového vnímání se výrazné pokroky objevují v oblasti sluchové a zrakové percepce. Dítě všechno zkoumá, je pečlivé, pozornější, vytrvalejší. Stává se z něj dobrý a stále častější kritický pozorovatel. Věci začíná zkoumat po částech, někdy až do malých detailů. Dítě se snaží naučit se soustředit na důležité informace (ve škole to může být zaměření se na výklad učitele, aniž by se nechal rozptylovat okolními zvuky). Dále je zde důležitá konstantnost vnímání, kdy žák je schopen rozlišit tvar bez ohledu na jeho polohu. Další znak zrakového vnímání je systematická explorace, kdy žák má při pozorování určitý řád. U žáků ve třetí třídě se ještě setkáváme s rozvojem fonemického sluchu.³⁸

---

³⁷LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada, 2006, s. 118.

³⁸KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha : SPN, 1986, s. 162.; LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada, 2006, s.120.

V publikacích najdeme mnoho informací, které popisují vývoj řeči dítěte nebo jeho celkový ontogenetický vývoj. Nejvíce informací o rozvoji řečových schopností najdeme do doby nástupu dítěte na základní školu, tj. v 6 letech. Během prvních 6 let života dochází k rychlému vývoji řeči. Objevují se první hlasové projevy dítěte, jako je žvatlání, broukání, křičení. Koncem prvního roku života dítě produkuje zvuky, které se začínají podobat slovům. Dítě postupem času zvládá používat dvouslovné výpovědi, je schopno samo utvořit gramaticky správné jednoduché věty a dokáže používat slovní zásobu, která má až 1 000 slov. Slovní zásoba starších dětí není v literatuře dostatečně popsána, dozvídáme se o ní velice málo informací, které jsou pouze obecného charakteru. Běžná jsou vyjádření typu „ve věku 10 let je dětský jazyk v zásadě stejný jako jazyk dospělých lidí“³⁹; „v průběhu tzv. středního dětství, nabývá dítě úplné jazykové i komunikační kompetence“⁴⁰, nebo „po 7. roce věku už vlastně jen zdokonalujeme a doplňujeme stavbu, která je v základních obrysech hotova“⁴¹.

Na začátku školní docházky má dítě už dostatečnou slovní zásobu (aktivní slovní zásoba v 6 letech je přibližně 2 500 slov, pasivní slovní zásoba obsahuje zhruba 4 000 slov)⁴², dokáže se jazykově správně vyjadřovat o běžných věcech, porozumí verbálnímu sdělení jiné osoby. Příhoda ve své publikaci zmiňuje studii, která nám říká, že sedmileté děti znají průměrně 18 633 slov, jedenáctileté děti 26 469 slov a děti patnáctileté 30 263 slov.⁴³ Slovní zásoba dítěte se dále rozšiřuje, stavba věty je složitější a rozvíjí se celková výrazová schopnost vyjadřování.

S vývojem řeči souvisí rozvoj paměti. Vlivem školního vyučování se paměť žáka rychle zkvalitňuje. Ve školním věku se dlouhodobá i krátkodobá paměť stávají stabilnější. Dítě si snadněji zapamatuje probíranou látku a dokáže ji vysvětlit. Nejlépe si zapamatuje to, co ho zaujalo nebo k čemu má nějaký vztah. Opakování je pro mladší školní věk typický způsob uchování učiva v paměti.

Vývoj dětské paměti se projevuje ve třech oblastech:

1. zvýšení kapacity paměti a rychlosti zpracování informací,
2. osvojením paměťových strategií, jejich efektivnějším a flexibilnějším využitím,

---

³⁹STERNBERG, R. J. *Kognitivní psychologie*. Praha : Portál, 2002, s. 339.

⁴⁰NEBESKÁ, I. *Úvod do psycholingvistiky*. Praha : H&H, 1992, s. 99.

⁴¹KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha : Portál, 1996, s. 46.

⁴²TĚŠITELOVÁ, M. A KOL. *O češtině v číslech*. Praha : Academia, 1987, s.15.

⁴³PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha : SPN, 1977, s. 261.

3. rozvojem paměti, tj. obecných znalostí o fungování paměti i o vlastních paměťových schopnostech.⁴⁴

Děti ve 3. ročníku (8–9 let) dokážou lépe diferencovat. Uvědomují si, že někteří si pamatují více než ostatní. Umí správně reprodukovat přečtenou větu, která obsahuje 8–9 slov. Lépe si zapamatují věty, které nejsou foneticky a logicky komplikované, jedná se většinou o jednoduchá souvětí. Děti ve věku 10–11 let jsou kritičtější a strategii zapamatování rozlišují lépe. Zapamatují si větu, která obsahuje 9–11 slov a je složena ze dvou vět hlavních nebo z jedné věty hlavní a jedné vedlejší.

J. Piaget rozdělil školní věk podle vývoje rozumových funkcí na dvě období. Žáci 3. a 4. ročníku patří do skupiny od 8. do 11.–12. roku. Je to období konkrétních operací. Dítě si zde vytváří určité myšlenkové kategorie, jako je pojem řady, třídy, počtu atd. a je schopno logicky usuzovat o věcech, které si dokáže názorně představit. Myšlení dítěte se začíná rozvíjet vlivem soustavného vyučování. Ve 3. ročníku dítě zvládá a chápe význam slova vztahujícího se ke konkrétnímu předmětu a činnosti a učí se chápat význam méně obvyklých slov. Dítě ve 4. ročníku zná významy méně frekventovaných slov v běžné mluvě, učí se význam neobvyklých slov, se kterými se setká spíše v literatuře a učí se chápat význam slov, která jsou pro děti lákavá, například zvěrokruh⁴⁵. Děti by měly dokázat rozlišit jednotlivé významy u mnohoznačných a homonymních výrazů. V tomto věku si děti vymýšlejí různé zkratky, přezdívky a slovní obraty. Žák daného věku si osvojuje taková slova, která jsou pro něj užitečná, například taková, jimiž vyjadřuje své názory nebo pocity. Můžeme říci, že s rostoucím věkem se mění způsob uvažování o slovech. Mladší školáci definují slova popisem vnějších znaků nebo určitou aktivitou, která se pojí se slovem. Starší žáci jsou schopni charakterizovat slovo například pomocí nadřazené kategorie. Dítě začíná mít větší zájem o okolní svět. V rámci vyučování dochází k rozvoji logického myšlení (učením se logické operace rozvíjejí). Když má dítě ve svých znalostech mezery, je schopno je doplnit vlastními úvahami, do kterých zapojí i fantazii. Avšak fantazie v tomto období přestává u dítěte být závislá na myšlení.⁴⁶

Rozsah pozornosti se v tomto období zlepšuje, zvláště od druhého ročníku základní školy. Pozornost u dítěte ve školním dětství se vyvíjí do intenzity, do šířky i do vytrvalosti. Na počátku školní docházky je pozornost spontánně zaměřená, převládá vzruch nad

---

⁴⁴VÁGNEROVÁ, N. *Vývojová psychologie I, Dětství a dospívání*. Praha : Karolinum, 2005, s. 256.

⁴⁵Slovo zvěrokruh převzato z publikace PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: Karolinum, 2005, s. 159.

⁴⁶PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha : Karolinum, 2005, s. 161.; KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Praha : SPN, 1986, s. 165.

útlumem (dítě není schopné odolat rušivým vlivům). Ve 4. ročníku dítě umí pozorovat současně až pět prvků. Pozornost rozhoduje o kvalitě ostatních poznávacích procesů. Bezděčná pozornost⁴⁷ u dětí může trvat až tři hodiny, záměrná⁴⁸ od patnácti do třiceti minut.

---

⁴⁷Bezděčná pozornost vznikla z pozornosti záměrné. Jeli podnět vyvolávající záměrnou pozornost pro vnímajícího člověka zajímavý, citově blízký nebo nějak významný.

⁴⁸Záměrná pozornost je ovládána vůlí. Pro děti mladšího školního věku je tato pozornost značně vyčerpávající.

4 Analýza učebnic 3. a 4. ročníku základní školy

V následující kapitole jsou rozebírány učebnice od nakladatelství Fraus, SPN a Alter. Učebnice od nakladatelství SPN a Alter jsou používány na mnoha základních školách, proto byly zvoleny pro analýzu. Nakladatelství Fraus bylo vybráno podle učebnic matematiky, kde je použita pro výuku metoda profesora Hejného. Objevuje se zde určitá slovní zásoba, kterou si děti musejí osvojit, jinak s učebnicí nemohou dostatečně pracovat a využívat ji.

Učebnice jsou porovnány z hlediska tematických oblastí, frekvence užívání slov, podle předmětů a ročníků. Pro analýzu byly zvoleny učebnice z českého jazyka, matematiky, prvouky, přírodovědy a vlastivědy. Ke každé tematické oblasti jsou z učebnice a z pracovního sešitu vypsána slova, slovní spojení a jednoduché věty, které s ní souvisejí, dále jsou tematické oblasti seřazeny do tabulky podle procent zastoupení v celé učebnici. Počet stran udává, na kolika stranách se slovo z daného tématu v učebnici objevuje (započtená strana může obsahovat i jen jedno slovo z dané oblasti, například ve slovní úloze). Vypsána slova zahrnují podstatná jména, přídavná jména, slovesa, číslovky a vlastní jména, například pohádkové bytosti či historické osobnosti. V učebnicích z českého jazyka jsou slova rozdělena na dvě části. První část je zaměřena na slova v kontextu (například tematická oblast v článku o zdravé výživě), ve druhé části jsou slova vyskytující se samostatně, bez kontextu (například samostatná slova v pravopisném cvičení).

Všechna vypsána slova se v učebnicích českého jazyka nejvíce objevují ve cvičeních, která jsou zaměřena na doplňování i/y. Je to dáno tím, že ve 3. ročníku se žáci seznamují s vyjmenovanými slovy. Dále jsou v učebnicích cvičení, do kterých mají žáci doplňovat vhodná slova podle významu věty nebo slovního spojení (například podstatná jména, přídavná jména, slovesa), cvičení, která se opírají o práci s textem, cvičení na seřazení slov podle abecedy a opravování chybně napsaných vět. V učebnicích matematiky se slovní zásoba rozvíjí nejvíce ve slovních úlohách. Další typy cvičení jsou například doplňování údajů do tabulek, sloupečky s příklady na pamětné počítání, doplňování číselných řad, počítání s mincemi. V předmětu prvouka, přírodověda a vlastivěda se objevují cvičení, do kterých mají žáci doplnit vhodná slova do vět, spojování vět podle významu, různé druhy tajenek, popisování částí člověka, rostlin, obrázků.

4.1 Nakladatelství Fraus

V následující kapitole jsou analyzovány učebnice od nakladatelství Fraus. Nakladatelství Fraus patří mezi největší a nejznámější v České republice. V sortimentu nabízí tištěné i interaktivní učební materiály pro základní školy, víceletá gymnázia, střední a jazykové školy.⁴⁹

Učebnice a pracovní sešity pro 3. ročník

Český jazyk pro 3. ročník ZŠ

V této učebnici se žáci setkávají s vázaným písmem, jsou zde cvičení, která obsahují cizí slova, například z anglického jazyka, objevuje se tu velké množství práce s textem, nové učivo je zvýrazněno v rámečku, učebnice je doplněna fotografiemi a kreslenými obrázky. Vypsaná slova jsou rozdělena do dvou skupin. První skupina zahrnuje slova v kontextu, druhá slova samostatně, bez kontextu. V obou skupinách se objevují samostatná slova a slovní spojení.

Učebnice má celkem 168 stran a je rozdělena na 20 témat. Každé téma má přibližně 10 stran. Slohová část je vsazena do mluvnické části. Témata v učebnici se částečně shodují (slova v kontextu a slova samostatně), je to dáno tím, že učebnice je rozdělena na dané tematické celky.

K této učebnici jsou k dispozici dva pracovní sešity. Jeden pracovní sešit obsahuje přehled učiva. Jsou rozděleny jako učebnice na tematické oblasti. Najdeme zde cvičení, která jsou propojena s jinými předměty, například s matematikou, s hudební výchovou, s historií. Dále se zde objevuje více pravopisných cvičení, kam žáci mají doplňovat i/y, například cvičení na vyjmenovaná slova. Najdeme tu spíše slova samostatně, bez kontextu. V tabulkách můžeme vidět, že slova bez kontextu se v daném tematickém celku vyskytují na více stranách. Objevují se zde dětem známá témata, jako jsou zvířata, sport, škola, příroda, doprava, bydlení.

Tematické oblasti

a) Slova v kontextu

Prázdniny – vzpomínky na léto, soustředění, moře, pohlednice, dopis.

---

⁴⁹URL: <https://www.fraus.cz/cs/o-nas/nakladatelstvi-fraus> [cit. 2016-5-1].

Sport – jízda na kole, jízda na koni, fotbal, soupeři, góly, fanoušci, šatny, diváci, trenér, tenis, tenisový turnaj, tenisová raketa, tenisový klub, lyžovat, gymnastika, plavání, závod, dres, frisbee, hřiště, družstvo, protivník, bod, družstvo, pravidla, rozhodčí.

Škola – spolužáci, pan učitel, třídní pravidla, přestávka, knihy, sešity, stolek, pořádek, pochvala, třída, písnička, hodina, vysvědčení, diktát, informatika, úkol, učebna.

Vlastnosti – vysoký, malý, křehký, usměvavý, bystrý, pyšný, hloupý, klidný, zlý, hladový.

Zvířata – ovce, velbloud, lama, lev, ptáci, plazi, plameňák, želva, bobr, kobra, tygr, vydra, páv, kráva, prase, pes, kohout, liška, býk, kuň, kobyla, myš, hlemýžď, osel, papoušek, slepýš, netopýr, had, srnec, vlaštovka, holubička, sýkora, lyska, výr, skřivan, sova, hraboš.

Příroda – stepy, křovinaté/lesnaté plochy, zahrady, les, strom, větve, keře, říčka, krmivo, klas, stéblo, tráva, táborák, ohniště, drny, oheň, kameny, větvičky, třísky, hlína, voda.

Matematika – kilogramy, 2 metry.

Letiště – letadla, letecká doprava, letět, letový provoz, průlet, letištní plochy, cestující, personál, letušky, odlety, přílety, přistání, letecký den.

Lidské tělo – ruka, dlaň, rameno, lýtko, krk.

Potraviny – jablko, hrušky, broskve, maso, čaj, mléčné výrobky, zelenina, ovoce, bílý jogurt, banán, med, zmrzlina, hranolky, džus, přesnídávky, ovocné šťávy, brambory.

Doprava – vagony, vlaková souprava, kolejiště, mašinka, vlakový spoj, nádraží, pendolino, kombajn, auto.

U zubaře – bolest, zubař, ordinace, sliny, křeslo, kartáček, zubní klinika, ošetření, chrup.

Bydlení – rendlíček, postel, polička, pelíšek, byt, pokoj.

Informační prostředky – počítač, časopisy, mobil.

Zdraví – zdravotní procházky, odpočívat, zdraví životní styl, sportovat.

Statek – sýpka, chlívek, kurník, stodola, chlév, maštal, dvůr, dobytek, zemědělské plodiny, studna, hospodářská zvířata, sekat dříví, drát peří, seno, sláma, obilí, sedlák, zrní, tráva.

Vaření – připravovat salát, vařit, sáčky rýže, návod, krájet kostičky, nasypat, přidat, promíchat, zamíchat, podávat, přizdobit.

Hudba – hudební nástroj, hlasivky, tóny, bicí/strunné/dechové nástroje, hudebník, orchestr, trubka, hrát na klavír, úspěch, koncert.

Pohádkové bytosti – víly, čert, hloupý Honza, drak, jezinky, rytíř, ježibaba, trpaslík.

b) Slova samostatně, bez kontextu

Prázdniny – odjet k moři, strávit léto, teplé moře, zámecká zahrada, cestovat autem, koupat se v řece, slunce hřálo, léto končí, skončili prázdniny, poletíme na dovolenou.

Sport – pěší túra, trenér, sportovní oděv, sportovní náčiní, sportovní obuv, družstvo, vítěz, vstřelený góly, fotbal, přihráj míč, lyžař, tenisový klub, plavci doplávali, cyklista dorazil, přihrávka, střílel na bránu, kontrolovat náčiní, hokejisté trénovali, basketbalistka vyskočila, golfista odpálil míč, vyhraný zápas, turnaj ve vybíjené.

Zvířata – pes, kráva, kocour, liška, včela, krmit zvířata, opice se houpe, papoušci louskají skořápky, zebra, kůň, divoká prasata, hroch, pavilon opic, opravit klec, chytit orla, výběh bizonů, vychytralá liška, lev odpočívá, bělásek zelný, fena se štěnaty, věrný pes, luční hmyz, bílí králíci, pobil komáry, poštovní holub, křídla, zobák, peří.

Bydlení – kotel, talíř, vidle, stará židle, kladívko s hřebíkem, prášek na praní, malá zahrada, malé schody, malá vrata, vyklepat prachovku, mezi dveřmi, nízký plot, skleník, natřít plot, byt, ubytovna, nábytek, hrábě na půdě, na zahradě, slunný byt, nový nábytek, dřevěné bidlo, úklid bytu, starý klíč, mýt podlahu, vysmýčít chatu.

Příroda – mrak, horská louka, houba v lese, rostou ovocné stromy, záhon růží, dub, vonící květ, starý pařez, výlov, rybník, ledovec, květiny, ve vodě, venku je mlha, kapky bubnují na střechu, les je plný hub, strom, větev, břízky rostou, trhat šípky, slabý vítr, vůně květin, studený větrík, lesní pěšina, léčivé byliny, živec, křemen, tekoucí voda, květy pelyňku, lískový oříšek, rostliny, březová kůra, včelí úl, úrodná půda, osikový lesík, vysychající potok, sýpka s obilím, vichřice, procházet lesem, jít na dřevo, suché větvičky, řezání klád.

Informační prostředky – televize, pořad v televizi, encyklopedie, atlasy, počítač, vyměnit barvu v tiskárně, doplnit papíry do kopírky, spojovací kabel k počítači.

Škola – spolužáci, třída, nový vyučující, letošní školní rok, začíná učení, obalené učebnice, ořezané pastelky, sešity v deskách, vzorné plnění úkolů, pomáhat paní učitelce, starat se o pořádek, dostat pochvalu do notýsku, rýsování přímky, krychle, krátká básnička, učebnice, učivo, vyučování, ústní zkoušení, první školní den, vypravovat osnovu, čtenářská soutěž, odbýt úkol, nový žák, batoh, školní zájezd, průhledný trojúhelník, psát úkol.

Vlastnosti – hořký, pilný, mokrý, pyšný, sladké, ostrý, rovný, mlsný, chytrý, ohebný, vysoký, neposedný, tichý, hodný, úzký, mladý, křehoučký, široký, ošklivý, matný, hloupý, těžký, ledový, pozorný, příjemný, spolehlivý, úplný, barevný, krásný, nádherný, kokrhající, domácí, rozzlobený, vypelichaný, útočný, vlhký, navlhlý, plný, dobrý, příjemný, starobylý, přemýšlivý, měkký, kyselý, malý, špatný, syrový, sychravý, silný.

Ovoce – jablko, přinést hrušku, sladká jahůdka.

Lidské tělo – jazyk, konce prstů, zub, hlas, velké oči, bystrý zrak, lýtkové svaly, polykat sliny, umýt ruce, mlsný jazýček, ústní dutina.

Doprava – jezdit tramvají, opravovat koloběžku, v okně auta, provoz, letiště, letadlo, vzlétnout, letušky, odlet, přilet, vzducholod', záchranné vesty, kabina, let balónem, nákladní vlak přijíždí, vagony, pendolino, nástupiště, ubyly jízdenky, slevy jízdného, vlakový spoj, zavazadlo, zpáteční jízdenka, nádraží, dálnice, kombajn, traktor.

Potraviny – zdravá svačina, palačinky s ostružinovou pěnou, polohrubá mouka, chléb s medem, cukr, trojúhelníček sýra, drůbeží maso, rozpůlit chléb, čokoládové pralinky, rozbitá vajíčka, půlka koláče, sýr, veka, buchta, jogurt, fazolka, ořech, houska, pomazánka.

Město – náměstí, velkoměsto, předměstí, jít na úřad, pošta, obchod.

Zaměstnání – výpravčí, instalatér, vlakvedoucí, průvodčí, kadeřník, prodavačka, zedník, strojvedoucí, kovář, mlynář, kořenářka, letec, mlynář, lékař, herec, hasič, učitel, policistka.

U zubaře – zubní kartáček, čistit zuby, měnit kartáček, zubní klinika, ošetření.

Zdraví – zdravotní procházka, žít zdravě, sportovat, zdravý životní styl, dostatek tekutin, zdravá výživa, vitamíny, minerály, bílkoviny, jít k lékaři.

Hudba – smyčcové nástroje, nablýskaný klavír, bubínek a paličky, zapisujeme noty, líbivé písně, vydává zvuk, štíhlá píšťala, mandolína a citera, hudební nástroje, řada tónů, úder do bubnu, předchůdce dnešních xylofonů, neunavený bubeník, hrát na trubku.

Zábava – letní dětský tábor, zábavné hry, na pouti, sportovní soutěže, táborák, hrát na kytaru.

Frekvence užívání slov

Slova v kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Zvířata	17	10,1 %
Sport	12	7,1 %
Škola	11	6,5 %
Vlastnosti	10	6 %
Příroda	10	6 %
Pohádkové bytosti	5	3 %
Informační prostředky	5	3 %
Potraviny	5	3 %
Lidské tělo	4	2,4 %
Dopravní prostředky	4	2,4 %
Zubař	4	2,4 %

Bydlení	3	1,8 %
Hudba	3	1,8 %
Doprava	3	1,8 %
Prázdniny	2	1,2 %
Letiště	2	1,2 %
Zdraví	2	1,2 %
Statek	2	1,2 %
Vaření	1	0,6 %
Matematika	1	0,6 %

Slova samostatně, bez kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Zvířata	46	27,4 %
Příroda	37	22 %
Škola	24	14,3 %
Bydlení	24	14,3 %
Doprava	19	11,3 %
Potraviny	19	11,3 %
Vlastnosti	17	10,1 %
Sport	15	8,9 %
Lidské tělo	10	6 %
Zaměstnání	7	4,2 %
Prázdniny	6	3,6 %
Informační prostředky	6	3,6 %
Ovoce	4	2,4 %
Zdraví	4	2,4 %
Zábava	4	2,4 %
Město	3	1,8 %
Hudba	3	1,8 %
Zubař	2	1,2 %

Matematika pro 3. ročník ZŠ

V analýze jsou vypsána slovní spojení a slova samostatná. Učebnice má celkem 109 stran. Nachází se v ní hodně tabulek, znaků, které děti musí znát, jinak s učebnicí nemohou pracovat. Slova z tematických oblastí se vyskytují v zadání úkolu a ve slovních úlohách. Mnoho slov se opakuje, například najdeme v učebnici stejné slovní úlohy, se slovy autobus, podlaha, jenom mají jiné zadání (čísla). Nejvíce tu najdeme slova z tematické oblasti matematika, která se objevují na každé straně.

K učebnici jsou dva pracovní sešity, první obsahuje přílohu s přehledem učiva. V sešitech najdeme stejné typy úkolů jako v učebnici (hady, krokování, stavby, trasy atd.). Objevuje se tu více příkladů na písemné počítání. Ke každé kapitole jsou v pracovním sešitě přiděleny úlohy. V tabulce pod vypsányými slovy můžeme vidět, že tato učebnice neobsahuje velké množství tematických oblastí. Obsahuje témata dětem dobře známá.

Tematické oblasti

Matematika – vypočítej, vytvoř slovní úlohu, uvedené součiny, čísla středová, obdélník, vyřeš, rychlé počítání, úsečka, čtverec, změř rozměry, obvod, obsah, čtyřúhelník, narýsuj, krychle, písemné počítání, sčítání, sčítanec, zapisovat pomocí šipek, počítání pomocí násobilky, od největšího k nejmenšímu, písemně násobit, devítková soustava, vynásob, vrchol, hrany, stěna, liché číslo, je násobkem pěti, sudé číslo, součtové trojúhelníky, součin, součet, písemné odčítání, kroková rovnice, hledej řešení, vyděl, čtvercová mříž, mřížové body, vypiš čísla, vypočítej z paměti, narýsuj pomocí pravítka, na číselné ose, slož obdélník, zaokrouhli na desítky, zkontrolovat pomocí kalkulačky, závorka, rovnoramenné trojúhelníky, shodná ramena, zapsat rovnici, pracuj s tabulkou čísel, kvádr, přerýsuj obrázek, kružnice, stovková tabulka, osmiúhelník, kruh, průměr, válec, koule, části kruhu, změřit délku a šířku, jehlan, kužel, síť krychle, dělení se zbytkem, krychlové stavby.

Prázdniny – na hřišti, jezdit na tříkolkách, na koloběžkách, otevírat koupaliště, po výletu, v ZOO, nesli batoh.

Doprava – jet tramvají, vystoupit z autobusu, cestující, výpravčí, nastoupit, cyklostezky, koloběžka, tříkolky, autobusové linky, motocykly, na parkovišti, cyklistický závod, vlak.

Bydlení – natřít plot, přestěhovat se, podlaha, schodiště, sousedé, v koupelně.

Škola – sešity, žák, na nástěnce, se spolužáky, ve třídě, paní učitelka, v šatně, v tělocvičně.

Potraviny – bonbóny v sáčkích, ukrojit pizzu, koupit limonádu, bábovka, mandarinky.

Zvířata – psi na cvičišti, slunéčko sedmítečné, chovají slepice, husy a krocany, kočka, myši, kuřata.

Rodina – novomanželé, vdávala se, dcera, vnučka, matka, manžel, syn, dědečkové, bratři, babička, vnoučata, sestra, sestřenice, bratranec, teta, strýc, synovec, neteř.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Matematika	100	91,7 %
Doprava	20	18,3 %
Rodina	16	14,7 %
Škola	14	12,8 %
Potraviny	9	8,3 %
Bydlení	8	7,3 %
Zvířata	6	5,5 %
Prázdniny	3	2,8 %

Prvouka pro 3. ročník ZŠ

V této učebnice se objevuje minimum slovních spojení, najdeme tu spíše slova samostatná. Učebnice má 77 stran. Je rozdělena na 9 kapitol a každá obsahuje několik podkapitol. V tabulce jsou témata, která se v učebnici vyskytují. Nejvíce se zde objevují slova spojená s přírodou, dopravou, zaměstnáním, školou a potravinami. Na několika stranách můžeme najít fyzikální učivo. V učebnici jsou i témata, která obsahují pouze jedno slovo, například nemoci.

K učebnici je jeden pracovní sešit, který obsahuje přílohu s přehledem učiva. Děti při vyplňování úkolů mohou používat učebnici, kde hledají správné odpovědi. Najdeme zde mnoho druhů úkolů, například popis lidských orgánů, doplňování jednotek hmotnosti, vybírání správné odpovědi z nabízejících, popis praktických úkolů (křížovky), doplňování vhodných slov do textu. Na konci pracovního sešitu je celkové opakování. Slovní zásoba je shodná s učebnicí.

Tematické oblasti

Škola – třída, předměty, mapa, katedra, tabule, žáci, učebna, lavice, židle, učitelka, výlet, vysoká škola, studenti, domácí úkoly.

Oblečení – tričko, šaty.

Lidské tělo – ruka, loket, chodidlo, prst, kůže, vlasy, svaly, krev, orgány, cévy, vitamíny, ústa, konečník, žaludek, střeva, zuby, sliny, hltan, jícen, tenké/tlusté střevo, stolice, buňka, plíce, kyslík, nos, moč, mozek.

Město – domy, ulice, panelákový dům, park, hřiště, sídliště.

Zaměstnání – architekt, zdravotní sestra, policajt, řemeslník, pekař, dělník, hasič, archeolog.

Členové rodiny – maminka, bratr, strýc, dědeček, táta, prababička, pradědeček, babička.

Sport – plavání, fotbal, stadion, sjezdové lyže, horolezecká stěna, jízda na kole, chůze.

Zvířata – kůň, morče, ptáci, kozy, ovce, krávy, vlci, vepři, husy, kachny, čmeláci, včely.

Budovy – supermarket, továrna, obchod.

Doprava – chodník, krajnice, vozovka, přechod, podchod, nadchod, zatačka, silnice, přecházení, nehoda, autobus, vlak, auto, tramvaj, kolo, dodávka, nákladní auto, letadlo.

Matematika – deset minut, tři metry, půl metru, miliony let, 17. listopad.

Příroda – krajina, zemský povrch, hory, pole, lesy, potůček, řeky, roviny, pahorkatiny, údolí, vrchoviny, svah, hornatiny, nadmořská výška, nížiny, vysočiny, vrstevnice, vodstvo, louky, přírodní síly, pohoří, vinice, pastviny, zemina, rybník, vzduch, atmosféra, vánek, vítr, vichřice, měsíc, úplněk, šiška, plod, byliny, listnaté dřeviny, hrachový lusk, makovice, dužnaté plody, švestka, okurka, jehličnany, kořeny, listy, pestík, tyčinky, vajíčka, pyl, květní lístky, květ, tulipány, keř, byliny, kořeny, cibule, oddenky, světlo, půda, humus, plevel, seno, obiloviny, pšenice, žito, ječmen, oves, kukuřice, proso, okopaniny, brambory, cukrová řepa, olejniny, slunečnice, řepka olejka, přadné rostliny, len, bavlna.

Vlastnosti – strmý, malý, plochý, zvlněný, mělký, vyšší, hlubší, špatný, hezký, mladý, spokojený, užitečný, spolehlivý, bezpečný.

Zima – sníh, mráz.

Potraviny – koláč, mouka, vejce, jogurt, sýr, chleba, ovoce, mořské ryby, kakao, rýže, obilí, brambory, salám, mléko, minerální voda, hrách, čočka, maso, vajíčka, jablko, hrášek.

Informační prostředky – časopisy, letáky, počítač.

Politika – parlament, poslanecká sněmovna, senát, zákony, ministerstva, vláda, soud, ministerstvo školství, trest.

Obchod – prodávající, zboží, kupující, cena, záruční doba, peníze, doklad o zaplacení.

Fyzika – délka, objem, hmotnost, gram, kilogram, tuna, milimetr, centimetr, kilometr, metr, mililitr, litr, krychlový metr, teplota, stupně, teploměr, vodní pára, hoření, spalování, lupa.

Nemoci – chřipka.

Hudební nástroje – kytara.

Historie – doba ledová, mamut, lovci, kůže, ohniště, kosti, kamenné nástroje, tlupa, harpuny, jeskynní malby, osady, kožešina, zemědělci, pole, rolníci, pastevci, faraon.

Velikonoce – svátek, jaro, mše, Ježíš Kristus, zelený čtvrtek, velký pátek, bílá sobota, den ukřižování, velikonoční pondělí, barvení vajíček, proutky, koledování, kraslice.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	19	24,7 %
Doprava	11	14,3 %
Zaměstnání	10	13 %
Škola	10	13 %
Matematika	10	13 %
Potraviny	10	13 %
Fyzika	9	11,7 %
Lidské tělo	9	11,7 %
Město	8	10,4 %
Členové rodiny	8	10,4 %
Budovy	7	9,1 %
Historie	6	7,8 %
Zvířata	6	7,8 %
Vlastnosti	5	6,5 %
Sport	4	5,2 %
Informační prostředky	3	3,4 %
Zima	2	2,3 %
Velikonoce	2	2,3 %
Oblečení	2	2,3 %
Nemoci	1	1,3 %
Hudební nástroj	1	1,3 %
Obchod	1	1,3 %
Politika	1	1,3 %
Geometrické tvary	1	1,3 %

Učebnice a pracovní sešity pro 4. ročník

Český jazyk pro 4. ročník ZŠ

Tato učebnice má 168 stran, obsahuje mluvnickou i slohovou část. Slohová část se s mluvnickou prolíná. V knížce se objevují například mapy metra, jízdní řády tramvaje, kde si děti mohou zopakovat orientaci, aby se ve městě neztratily. Slova v kontextu se v učebnici objevují například v povídce, vypravování, v historickém, sportovním článku. Témata se opakují nebo se určité téma objevuje na více stranách. Většinou bývá u textu obrázek, který naznačuje, o čem daný text je.

Slova bez kontextu a samostatně se v učebnici objevují ve formě pravopisných cvičení, v samostatných větách a jako slova vypsána z určitého textu. Najdeme zde slovní spojení a slova obecná. V tabulce můžeme vidět, že slova určitého tématu se vyskytují na mnoha stranách. Některá slova jsou zařazena do více témat, například slovo ryba je v tématu zvířata a Vánoce, protože na jedné straně bylo použito slovo ryba jako zvíře a v druhém případě to bylo ve spojení vánoční ryba. Na jedné straně učebnice můžeme najít slova i z pěti tematických oblastí. Nejvíce se objevují slova spojená s přírodou, bydlením, školou, se zvířaty, často jsou zmiňovány členové rodiny či informační prostředky.

K učebnici jsou dva pracovní sešity. V jednom sešitu je příloha s přehledem učiva. Tematické celky jsou shodné s učebnicí. Objevují se zde spíše pravopisná cvičení, kde jsou slova samostatně, bez kontextu. Slova v kontextu tu můžeme najít v úryvku z knížky (pohádky), z historie, časopisu.

Tematické oblasti

a) Slova v kontextu

Škola – předměty, třída, dveře, tabule, matematika, hudební výchova, studovna, učit se, kreslit obrázky, přírodověda, paní učitelka, žák, šatna, šikanovat, spolužák, žalovat, povinnost, úkol, vyprávět, chyba, opravit, sedmý ročník, známka, školní turnaj.

Zábava – hrát šipky, lézt po stromech, hra o nejlepšího rybáře.

Zvířata – sova, sýček, kůň, veš, blecha, štěně, myš, mušky, mravenci, orel, rys, treska, losos, krab, kočka, husa, slepice, kohout.

Příroda – rybník, les, mlha, buk, obláčky, pohoří, slunce, paseka, pták, tráva, jezero, houby, živé organismy, výtrusy, plodnice, podhoubí, hříby, holubinky, pýchavky, hlívy, syrovinky, jablň, strom, kopec, klečové porosty, národní park, jehličnaté lesy.

Bydlení – bydliště, nábytek, umyvadlo, okno, pokoj, postýlka, sruby, světnice, předsíň, dveře, vchod, zeď, stolek, křeslo, schránka, kuchyně, hrníček, stodola, koupelna, chalupa.

Doprava – auto, kruhový objezd, křižovatka, silniční provoz, vjezd, přednost v jízdě, výjezd, změna směru jízdy, fáro, městská hromadná doprava, autobus, tramvaj, trolejbus, metro, lodní doprava, dopravní uzel, nádraží, letiště, parkoviště, stanice, výstup, tunel.

Vlastnosti osob – malý, starší, spokojený, vzdělaný, spravedlivý, mladší, oblíbený, svatý, nadaný, líný, šťastný, tlustý, bohatý, slabozraký, smutný, našťvaný, zvědavý, nedoslýchavý.

Matematika – minuta, čtyři, 52 cm, 1,3 kg, staletí, 167 cm, 5 minut, koule, 200 m, 2002, 1348, 100x.

Budovy – hrad, kostel, knihovna, kaple, palác.

Oblečení – střevíce, kabela.

Potraviny – sýr, vejce, věča, halušky, jablko, zmrzlina, pizza, saláty, dortíčky, zmrzlinky, lahůdky, chléb, bramborák, brambory, tuk, vajíčko, hladká mouka, česnek, sůl, majoránka.

Informační prostředky – knihy, časopisy, počítač, internet, atlas, televize, noviny.

Počasí – přeháňky, sníh, krupobití, východní vítr, blýskání, hřmění, srážky, oblačnost, vichřice, sněhové jazyky, oteplení, slunce, mlha, tropické počasí, mrazíky, laviny, led.

Hračky – lopatka, bábovky, sítko, kolečko.

Zaměstnání – řidič autobusu, kuchař, číšník, hasič, policajt, lékař, obchodní zástupce.

Vánoce – vanilkové rohlíčky, balíčky, překvapení, jablíčka, oříšky, cukroví, Mikuláš, třešňové větvičky, vánočka, ořechové skořápky, svíčka, Štědrý den, světélka, pohoda, mír, pověry, zvyky, tradice, půst, zlaté prasátko, rozsvícení první hvězdy na nebi, modlitba, pokrm, rybí polévka, koledy, půlnoční mše, dárky, rodinná pohoda, láska, klid.

První pomoc - popálenina, opařenina, obklady, puchýř, infekce, zásyp, lékařská pomoc.

Zimní sporty – lyže, pohyb po sněhu, sněžnice, sjezd, běh, slalom, skoky, akrobatické lyžování, bruslení, krasobruslení, rychlobruslení, snowboarding, prkno, boty, bezpečnostní vázání, pád, hůlky, trénovat, sjet, sjezdovka, běžky, olympijské hry.

Lidské tělo – nos, pihy, modřina, krev, ruce, jazyk, zvukovod, bubínek, střední ucho, kladívko, kovadlinka, třmínek, oči, ústa, obličej.

b) Slova samostatně, bez kontextu

Příroda – strom, bukvice, leknín, houba, oves, paseka, lišejníky, výtrusy, rybník, pelyněk, plevel, bylina, pýchavka, mlha, hory, vítr, zemětřesení, šiška, nerosty, listí, vichřice, déšť, pyl, řeka, větve, mraveniště, vzduch, lískový keř, borovice, mraky, voda, oheň, obilí, moře,

slunce, nebe, tráva, rosa, hnízdo, doupe, keř, rákosí, kameny, pole, počasí, růže, květiny, podnebí, souostroví, pobřeží, náledí, pramen, obloha, hráz, bahno, mrak, jetel, potok, žaludy, kameny, poupata.

Zvířata – užovka, lýkožrout, lyska, žába, hmyz, myš, lemur, zajíc, netopýr, slimák, husa, krkavec, havran, vrána, hříbě, vydra, ještěrka, plž, hraboš, lišák, kůň, hlemýžď, býk, ryby, kuře, čáp, tele, kočka, kvočna, želvy, orel, vrabec, lev, úhoř, motýl, pavián, včela, výr.

Bydlení – umyvadlo, kohoutek, klíč, střecha, vidle, kuchyň, pokoj, věšák, dům, křeslo, nože, pohovka, chodba, stůl, vikýř, předsíň, zeď, byt, koupelna, zrcadlo, přízemí, podkroví, lednice, skříň, konvice, podlaha, koberec, okna, schodiště.

Povolání – sochař, klempíř, fotografka, chirurg, malíř, umělec, archeolog, vědec, redaktor, moderátor, spisovatel, švec, restaurátor, učitel, detektiv, astronom, průvodce správce, řidič, lékař, kadeřnice, prodavač, režisér, úředník, herec, kuchař.

Hračky – lopatka, bubínek, míč, leporela, plyšová opička.

Budovy – zámek, obecní úřad, most, hrad, kostel, pošta, knihovna, divadlo, nemocnice, restaurace, poliklinika, muzeum, kino, radnice.

Potraviny – rohlíky, řízek, těstoviny, buchty, puding, čokoláda, kmín, žlutkový věneček, květák, brambory, vejce, plátkový sýr, houska, rýžový nákyp, koláč, meruňky, zmrzlina, polévka, pizza, hruška, mrkev, klobása, zeli, ředkev, chléb, dort, maso, krupicová kaše, špagety, játrové knedlíčky.

Škola – úkoly, pravítko, nůžky, třída, židle, mokrá podlaha, učitel, žák, čtvrtá třída, pan ředitel, aktovka, výkresy, tabule, jídelna, výtvarná výchova, učebnice, lavice, tělocvična.

Lidské tělo – pusa, kost, krk, jazylka, jazyk, hlasivky, ledviny, hlava, nohy, srdce, oči, ruka, lýtka, břicho, chodidla, kůže, nos, zuby, prsty, rameno, pěst, vlasy, plíce, pokožka, ústa.

Informační prostředky – časopis, povídka, počítač, katalog, televize, knihy, atlas, učebnice, webová stránka, cestopisy, noviny, encyklopedie, mapa, slovník.

Oblečení – svetr, ponožky, šaty, boty, kalhoty, kabát, bunda, šátek, blůza, střevíce, kapsa.

Doprava – automobil, motocykl, loď, křižovatka, benzínová nádrž, metro, tramvaj, silniční provoz, vozidla, kolo, vlak, trolejbus, taxislužba, dopravní uzel, nákladní vůz, letadlo.

Sport – běžky, trénink, sportovní klub, lyže, sportovec, florbal, branka.

Vlastnosti osob – ohleduplný, krásný, slabý, hloupý, mladý, střídavý, svědomitý, mladší, silný, milý, starší, šikovný, výborný, pilný.

Soutěž – stupně vítězů, příprava, pravidelnost, radost, spolehlivost, neúspěch, závod.

Město – náměstí, ulice, podchod, silnice, průjezd, park, vjezd, parkoviště, nádraží.

Činnosti – plavat, psát, mýt se, uklízet, hrát si, jíst, skákat, chichotat se, běžet, nastrouhat, přibít, letět, stydět se, poslouchat, jet, cvičit, spát, číst, srovnávat, tancovat, jezdit, hodit, vidět, přemýšlet, objet, objevit, věnovat, vysmívat se, doporučovat, přichystat, připravit, číst, smát se, dívat se, pracovat, malovat.

Pohádkové bytosti – drak, král.

Vánoce – advent, pastýři s ovečkami, vánoční cukroví, ozdoby, věnec, svíčky, ryby, vánočka, rozinky, křížaly, kosti, jablka, datle, stromeček, prskavky, vanilkové rohlíčky, Štědrý den, jmelí, stromek, dárek, šupiny, olovo.

První pomoc – teplo, tekutiny, ticho, tišení bolesti, transport, obinadlo, dezinfekce, kloktadlo, rouška, pinzeta, náplast, vyšetření, pomoc, bolest, záchranář, lékař.

Zima – lyže, sníh, sněžnice, sněhulák, Sněžka, akrobatické lyžování, dřevěné brusle, vložka, hory, přilba, saně, kombinéza, sjezdovka, šála, bruslař, mráz.

Frekvence užívání slov

Slova v kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	13	7,7 %
Bydlení	11	6,5 %
Vlastnosti osob	11	6,5 %
Potraviny	11	6,5 %
Matematika	9	5,4 %
Škola	8	4,8 %
Zvířata	8	4,8 %
Budovy	6	3,6 %
Informační prostředky	6	3,6 %
Doprava	5	3 %
Zaměstnání	5	3 %
Zimní sporty	4	2,4 %
Vánoce	4	2,4 %
Lidské tělo	4	2,4 %
Počasí	3	1,8 %
První pomoc	3	1,8 %
Oblečení	2	1,2 %

Zábava	2	1,2 %
Hračky	1	0,6 %

Slova samostatně, bez kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	43	25,6 %
Bydlení	43	25,6 %
Zvířata	42	25 %
Potraviny	31	18,5 %
Škola	31	18,5 %
Povolání	29	17,3 %
Informační prostředky	23	13,7 %
Doprava	23	13,7 %
Lidské tělo	17	10,1 %
Činnosti	17	10,1 %
Budovy	16	9,5 %
Oblečení	13	7,7 %
Město	9	5,4 %
Sport	7	4,2 %
Vlastnosti osob	7	4,2 %
Zima	5	3 %
Hračky	5	3 %
Soutěž	2	1,2 %
Vánoce	2	1,2 %
Pohádkové bytosti	2	1,2 %
První pomoc	2	1,2 %

Matematika pro 4. ročník ZŠ

V této učebnici jsou převážně samostatná slova z určitých tematických oblastí. Slovních spojení se tu objevuje minimálně. Učebnice má 112 stran, obsahuje hodně tabulek a zkratky (například km). Slova z tematických celků jsou zde použita ve slovních úlohách a v zadání úkolu. Nejvíce se objevují slova spojená s matematikou. Na každé straně je minimálně jedno slovo z této oblasti.

K učebnici jsou dva pracovní sešity s přehledem učiva. Každá strana v pracovním sešitu se váže na určitou stranu v učebnici. Najdeme zde více cvičení na počítání, doplňování. Zadání jsou napsaná stroze, jednoduše, za použití slov z matematické oblasti. Z dalších tematických oblastí se tu vyskytují členové rodiny, slova, která souvisejí s prázdninami, se školou a s potravinami. Slovní úlohy zde nejsou tak časté jako v učebnici. Na konci pracovního sešitu 2 se nachází úlohy, které připravily děti pilotních tříd.

Tematické oblasti

Dopravní prostředky – kolo, autobus, vlak, motorka, auto, člun, kamion, dodávka.

Matematika – km, číslice, stovky, jednotky, číslo, patnácti, deseti, čtvrtina, úsečka, součet, obvod, obsah, zaokrouhlit, minuty, rovnice, graf, operace, násobení, součin, sčítání, dělení, bod, strana, přerýsuj, narýsuj, úhlopříčka, přímka, poloměr, rovnostranný, ramena, půdorys, zlomek, desetinné číslo, průsečík, přepona, odvěsna, metry, gramy, přímka, čtvercová síť, kolmice, rovnoběžky, velikost úhlu, čtverec, obdélník, trojúhelník, čtyřúhelník, krychle, kosočtverec, rovnoběžník, kružnice, lichoběžník, kvádr, hranol.

Zvířata – opice, lev, had, hlemýžď, slepice, ovce, myš, husa, pes, kůň, sova, vlk.

Škola – třída, sešit, mapa, žák, spolužáci, papír, písemka, diktát.

Vlastnosti – starší, vyšší, mladší, malý, velký, kratší, nejmenší, největší, menší, větší.

Příroda – květiny, houby, hřib, klouzek, pavučina, kámen.

Bydlení – patro, chata, parkety, stůl, talíř, schody, podlaží, přízemí, věžák, sklep, lampa, polička, polštář, psací stůl.

Hry – přetahovaná, šachy, stavby z kostek.

Hračky – míč, kolečka, kostka.

Potraviny – koláče, chléb, lentilky, cibule, okurka, zelí, čokoláda, ředkvičky, fazole, jablka.

Oblečení – rukavice, oblek, větrovka, čepice, bunda.

Povolání – kuchařka, učitelka, prodavačka, dělník.

Lidské tělo – ručičky.

Pohádkové postavy – Hurvínek, Spejbl.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Matematika	112	100 %
Potraviny	17	15,2 %
Škola	16	14,3 %
Bydlení	14	12,5 %
Zvířata	12	10,7 %
Dopravní prostředky	11	9,8 %
Vlastnosti	10	8,9 %
Příroda	5	4,5 %
Oblečení	5	4,5 %
Povolání	4	3,6 %
Pohádkové postavy	4	3,6 %
Hry	3	2,7 %
Hračky	3	2,7 %
Lidské tělo	1	0,9 %

Společnost pro 4. ročník ZŠ

Učebnice má 88 stran, je rozdělena na 7 kapitol a každá obsahuje dále několik podkapitol. Knížka je z větší části zaměřena na historii, objevuje se zde proto hodně slov z matematiky, historie, přírody. Najdeme tu jména historických rodů, názvy měst a památek, slovní spojení a slova obecná, pojmenovávající věci okolo nás.

K této učebnici je jeden pracovní sešit s přílohou přehled učiva, kde jsou shrnuty nejdůležitější pojmy, události, vysvětlivky. V tomto sešitě se předpokládá, že děti budou při doplňování učiva pracovat s učebnicí, kde budou vyhledávat informace. Tematické celky jsou zde shodné s učebnicí.

Tematické oblasti

Matematika – 1939, 1989, letopočet, století, miliony let, statisíce, tisíciletí, 1:500 000, 200 m.n.m., 1212, 51 Kč.

Příroda – krajina, pohoří, vzduch, kopec, nížina, strom, vysočina, roviny, pahorkatiny, vrchoviny, hornatiny, nadmořská výška, půda, bažina, pevnina, ostrov, poloostrov, útes, vrásnění, sopečná činnost, zemská kůra, vítr, sopky, polární pouště, tundra, tajga, stepy, západ, sever, počasí, klima, oběh vody, mraky, srážky, podnebné pásy, polární/subtropický/mírný/subpolární pás, oceánské/kontinentální/přechodné podnebí, období sucha, déšť, sníh, srážkový stín, sněžná čára, horní tok, pravý přítok, střední tok, ústí, levý přítok, soutok, dolní tok, podzemní voda, povrchová voda, pramen, vodní toky, průtok vody, přírodní povrchové vody, jezera, ledovce, vodní umělá díla, rybník, přehrady.

Zvířata – kůň, ovce, kozy, kočka.

Historie – doba ledová, pravěk, středověk, novověk, doba kamenná, Slované, Keltové, Germáni, Hunové, Francká říše, Římská říše, Byzantská říše, Svatá říše římská, Přemyslovci, Lucemburkové, Habsburkové, sedláci, řemeslníci, císař, král, šlechtici.

Zaměstnání – kovář, obchodník, kuchař, truhlář, tesař, krejčí, lékař, podnikatel, zedník.

Zemědělské nástroje – železné radlice, železné srpy, kosy, pluh.

Zbraně – kopí, meč.

Informační prostředky (médiá) – encyklopedie, internet, mapy, noviny, časopisy, televize.

Obydlí (části obydlí) – oppida, hradiště, jurta, okno, dveře.

Přístroje k orientaci – GPS.

Budovy – kostel, kaple, myslivna, zdravotnické středisko, benzínová stanice, škola, knížecí palác, klášter, úřady, kamenný most, katedrála, univerzita, chrám.

Potraviny – chléb, polévky, mouka, luštěniny, maso, med, sirupy, ryby, pomeranče, jablko.

Doprava – hromadná doprava, kolo, loď, automobil, lokomotiva, bicykl, letadlo, horkovzdušný balón, pozemní (silniční, kolejová) doprava, vodní (říční, námořní) doprava, letecká (letecká, kosmická) doprava, zvláštní (potrubní, lanové dráhy) doprava, osobní/nákladní doprava, železniční trať, letiště, plavební kanály, mosty, tunely.

Památky – Vlašský dvůr, Brněnská radnice, klášter svaté Anežky, katedrála svatého Bartoloměje v Plzni, katedrála svatého Víta, UNESCO – Kutná Hora, Telč, Praha, Holašovice, Český Krumlov, Litomyšl, Žďár nad Sázavou, Třebíč, Brno, Olomouc, Kroměříž, Lednicko-valtický areál, Krkonoše, Křivoklátsko, Šumava, Třeboňsko, Pálava.

Státní symboly – státní znak (erb), vlajka, hymna, velký a malý státní znak.

Cestování – dovolená, víkend, místa, dopravní prostředky, prázdniny, odpočinek, rekreace, poznávání nových oblastí, turistika, cestovní ruch, vodní sporty, památky, poznávací cesty, větrné mlýny, turisté, služby, aktivity, návštěvníci.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	28	31,8 %
Matematika	24	27,3 %
Historie	17	19,3 %
Informační prostředky	10	11,4 %
Kmeny	10	11,4 %
Budovy	9	10,2 %
Zaměstnání	5	5,7 %
Obydlí	4	4,5 %
Cestování	3	3,4 %
Potraviny	3	3,4 %
Zvířata	3	3,4 %
Památky	3	3,4 %
Zemědělské nástroje	2	2,3 %
Přístroje k orientaci	1	1,1 %
Zbraně	1	1,1 %
Doprava	1	1,1 %
Státní symboly	1	1,1 %

Příroda pro 4. ročník ZŠ

Učebnice má 83 stran a je rozdělena na 7 kapitol (Poznáváme vesmír a Zemi, Zkoumáme horniny a minerály, Zkoumáme vodu, Pozorujeme změny v přírodě, Pozorujeme živou přírodu, Poznáváme člověka a lidské tělo, Pozorujeme přírodu kolem nás). Každá kapitola se dále dělí na několik podkapitol. Objevily se tu tematické oblasti, které děti znají. Vyskytují se tu slova v kontextech, ze kterých jsou vypsána obecná slova a slovní spojení. Najdeme tu slova cizí, anglická (například west) a zkratky (CHKO). Určitá slova jsou v několika kapitolách najednou, kapitoly se prolínají, vracejí se k tématu –

například Přírodní společenstvo řeky a Voda a život na Zemi se zmiňují o rostlinách, živočiších a jsou zde základní pojmy spojené s vodou (řeka), slovní zásoba se v těchto kapitolách opakuje.

K učebnici náleží jeden pracovní sešit s přehledem učiva. Obsahuje řadu praktických úkolů a procvičení učiva. Tematické oblasti jsou stejné s učebnicí. Objevují se zde pokusy, které děti mohou zkoušet jak doma, tak ve škole. Informace mohou vyhledávat v učebnici, na internetu nebo v jiných informačních prostředcích. Některá cvičení mohou žáci sami obměňovat, vymýšlet si vlastní slova, text (například při doplňování informací o určitém živočichovi, minerálech).

Tematické oblasti

Vesmír – obloha, hvězdy, vesmírná tělesa, denní obloha, noční obloha, stín, stmívání, svítání, komety (vlasatice), Slunce, Měsíc, paprsky, astronauti, gravitační síla, zemská osa, letní/zimní slunovrat, jarní/podzimní rovnodennost, planetárium, hvězdárna, světové strany, sever (north), jih (south), západ (west), východ (east), vesmírné objekty, asteroidy, meteoroidy, komety, meteorit, měsíc, planeta, geoid, buzola, kompas.

Příroda – voda, vzduch, listnaté stromy, vítr, led, teplota, vichřice, vánek, uragán, řeka, seno, pastviny, rosa, mlha, kapka, pára, humus, černozem, hnědozem, podzol, mechy, kapradiny, přesličky, černý bez, líska, vrba jíva, kořen, stonek, listy, cibule, hlízy, semena, plody, bobule, tyčinky, pestík, vajíčko, pyl, šišky, žaludy, bukvice, sasanka, prvosenky, modřín, borovice, smrk, stepy, savany, pampy, prairie, zvětrávání, vrásnění, hory, pohoří, sopečná činnost, skály, žula, uhlí, pískovec, vápenec, čedič, mramor, sůl kamenná, křemen, sádrovec, kalcit, slída, živec, magnetit, amethyst, růženín, citrín, záhněda, křišťál.

Živočichové – peří, srst, ocas, plazi, obojživelníci, ryby, hmyz, pavouci, býložravci, masožravci, všežravci, ptáci, mořští živočichové, plazi, kroužkovci.

Fyzika – objem, kapalina, těleso, plynná/kapalná látka, plynné/kapalné/pevné skupenství, kádinky, odměrné válce, zkumavka, kyslík, vodík, helium, oxid uhličitý, fyzikální jednotky, kelvin, fahrenheit, stupně celsia.

Potraviny – mouka, krupice, cukr, sůl, ovoce, jablko, zelenina, červená řepa, brambory, mléčné výrobky, jogurt, pramenité/minerální vody, mléko.

Nemoci – astma, horečka, rýma, chřipka, neštovice, kýchnout, epidemie, angína, salmonelóza, antibiotika, imunita, protilátky, mikroorganismus, bakterie, viry.

Matematika – gram, stovky, třetina, miliony, mililitry, litr, 112, 150, 155, 158.

Lidské tělo, člověk – svaly, kostní dřeň, krvinky, kůže, horní/dolní končetiny, čelisti, brada, nos, čelo, vlasy, chlupy, vousy, lebka, páteř, hrudní koš, krev, moč, močový měchýř, mícha, břicho, pupík, pupeční šňůra, předstojná žláza, spermie, močová trubice, chámovod, penis, varle, šourek, vaječník, vejcovod, děloha, pochva, stydké pysky, pokožka, zuby, kosti, oči, trávicí soustava, uši, srdce, plíce, ledviny, mozek, novorozenec, kojeneček, batole, předškolák, školák, dospívání, dospělý, stáří.

Záliby – sport, hra na hudební nástroj, kresba, zpěv.

Oblečení – bunda, obléknout, krátký/dlouhý rukáv.

Kuchyňské náčiní – trychtýř, poklička, miska, hrnec.

Informační prostředky – internet, noviny, televize.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	47	56,6 %
Matematika	15	18 %
Živočichové	15	18 %
Vesmír	11	13,3 %
Lidské tělo, člověk	13	15,6 %
Potraviny	9	10,8 %
Záliby	4	4,8 %
Fyzika	3	3,6 %
Informační prostředky	2	2,4 %
Kuchyňské náčiní	2	2,4 %
Nemoci	2	2,4 %
Oblečení	1	1,2 %

Metodická doporučení

Učebnice od nakladatelství Fraus obsahují dostatečné množství tematických oblastí. Nejvíce tematických oblastí najdeme v českém jazyce, poté ve vlastivědě, přírodovědě, v prvouce a nejméně v matematice. Témata do matematiky by bylo možné zařadit do slovních úloh, obměnit typy příkladů, které nutí žáky se zamyslet nebo propojit hodinu matematiky s hodinou českého jazyka. Měla by být zastoupena taková témata, která jsou

dětem dostatečně známá a jsou schopni o nich vést například diskuzi či o nich vyprávět. K diskuzi jsou vhodná témata například Vánoce, Velikonoce, prázdniny, rodina, příroda kolem nás (zde by mohly děti zařadit nejen přírodu, živočichy, ale i dopravu, která danou přírodu znečišťuje, budovy, které jsou ve městě, kde bydlí). Žáci by mohli svoji slovní zásobu z určité oblasti představit i v hodině výtvarné výchovy, kde by na zadaný úkol vytvořily myšlenkovou mapu a v následující hodině prvouky by o tom vedly debatu.

4.2 Nakladatelství SPN

Pedagogické nakladatelství patří v dnešní době mezi významné nakladatelské a vydavatelské instituce v České republice. Vydává učebnice pro základní školy, pro střední školy a pro veřejnost. Všechny učebnice jsou v souladu s RVP. Nakladatelství má systematické, přehledné učebnice s přiměřenou grafikou.⁵⁰

Učebnice a pracovní sešity pro 3. ročník

Český jazyk 3 pro ZŠ

Učebnice má 213 stran. Je rozdělená na 13 velkých kapitol a každá obsahuje několik podkapitol. Na začátku knížky najdeme opakování ze 2. ročníku a na konci souhrnné opakování z celého 3. ročníku. Jako ukázkou tu děti najdou například stánku z Pravidel českého pravopisu, jízdní řád, plán města. V učebnici se spíše objevují souvislé texty, a proto je tam mnoho tematických oblastí. Slova, která jsou samostatně, bez kontextu a slovní spojení, jsou ve formě pravopisných cvičení nebo pouze vypsána.

Pracovní sešit k této učebnici obsahuje mnoho cvičení na doplňování i/y, různé tajenky a popis obrázků. Vhodně doplňuje učebnici a slouží k dalšímu procvičení učiva. Je rozdělen na kapitoly, jako je rozdělená učebnice. Za každou kapitolu mohou děti získat určitý počet bodů, podle kterých zjistí, jak si dané učivo pamatují. Tento sešit je zaměřen pouze na mluvnickou část, neobsahuje procvičení slohové části.

Tematické oblasti

a) Slova v kontextu

Škola – čtení, psaní, škola hrou, třída, paní učitelka, rozhlížet se po třídě, probírané učivo v hodině, hlášení školního rozhlasu, paní hospodářka, vrátit se na své místo, hodina

---

⁵⁰URL: <http://www.spn.cz/stranky/infoskoly.php> [cit. 2016-5-1].

neskončila, přestávka, zvoní, kancelář, svačina, pastelky, vysvědčení, pravopisné cvičení, výtvarná výchova, písemné práce.

Prázdniny – trávení hezkých dnů, křik, smích, ohniště, stoupá dým, zpívání písniček, hrát na kytaru, výlet do Prahy, pojedu do jižních Čech k rybníku, na chatě, budou číst, hrát hry na počítači, lyžovat na horách, sáňkovat.

Doprava – autobus přijíždí, osobní/nákladní doprava, bitevní loď, lodní šroub, krátké projížděky, policejní vůz, pomáhat chodcům, dopravní nehoda, auto dostalo smyk, řidičský průkaz, rušná hlavní silnice, zastavit u přechodu, nákladní auta, zápach z výfuku, jít pěšky.

Vlastnosti – opálený, odpočatý, rozcuchaný, neumytý, nebojácny, přátelský, slabý, chorý, pyšný, malý, hubený.

Příroda – vánek zafouká, pavoučí síť, říčka, hladina moře, sledování života v moři, břeh, kopec, vylišovat květiny, jaro skončilo, zvonky se modraly, pozorovat zvířata, v lese, usychající strom, v dutině stromu, druhy semínek, vyhřívat se na písku, chránit přírodu, vypravit se na houby, v lese všechno spalo, třpytily se kapky rosy.

Léto – hezké letní dny, plavání, fotbalový turnaj, sedět u počítače, dovolená s rodiči u moře, pláž, sluníčko, táboření pod horou Sněžka, bydlení na statku, stádo krav, louky plné květů, výhled na louku, kvete obilí.

Historie – pozůstatky tábořiště člověka, doba ledová, nalezena malá soška ženy (Věstonická venuše), pravěký lovec.

Muzeum – běžet k pokladně, slušně pozdravit, zaplatit vstupné, vstoupit dovnitř.

Zvířata – kuň řehťá, hřiva, ocas, hladká tmavá srst, pes, statný býk, kobyla, hledají potravu, netopýři, vydra, ježek, hmyzožravec, kobylky hrabaly v trávě, doupátko veverka.

Nemoci – rýma.

Šikana – strčit schválně do spolužáka, spolužák bez dovolení ochutná tvou svačinu a sní ji, schová ti pomůcky, zesměšňuje tě, půjčí si od tebe bez dovolení peníze, obrátit se na výchovného poradce, nevšímat si toho, říci to rodičům, zavolat linku bezpečí.

Počasí – poslouchat zprávy o počasí, ošklivé počasí, bude padat mokrý sníh, vzít si deštník.

Vaření, potraviny – bramborák, bramborový salát, vánoční kapr, vlašský salát, biftek, hrubá mouka, vejce, stroužky česneku, majoránka, pepř, olej, sůl, oškrábat brambory, jemně nastrohat, zalít mlékem, přidat mouku, důkladně promíchat, smažit, banán, bublanina.

Vesmír – osm planet obíhá kolem Slunce, tvoří sluneční soustavu, nejmenší planeta Merkur, Venuše je nazývána večernicí, Saturn poznáme podle prstenců, Marsu se říká červená planeta, největší planeta je Jupiter, nejbližší planety jsou Uran a Neptun.

Oslava – pozvat na oslavu, miska sladkých jahod se šlehačkou, na řadu přišly dárky, proužkované ponožky, prasátko pro štěstí, prohlížení obrázků, hezká oslava.

Denní povinnosti – vstát, zazvoní budík, připravená svačina, obout teplé boty, uvařit čaj, nasnídat se, umýt obličej, vyčistit zuby, zamknout dveře, vyvenčit psa, koupit noviny.

Zima – napadlo mnoho sněhu, děti lyžovaly, horská ves, sníh ubýval, mráz, jinovatka, sněhové závěje, krmítko.

Z pohádky – Honza, pyšný sedlák, sousedova Marjánka, orat, koníček promluvil, stará lípa, dukáty, plný pytel, Mánička, alou na kutě, taťula, kocour v botách, zámek, král, hrabě, stařeček, stařenka, princ, ťukat na okno, princezna, mocná královna, jít do světa, na vandr, přijít k zámku, dostat princeznu za ženu, podepsat smlouvu s čertem, Dášenska, pan Spejbl, Hurvínek nevstává, Žeryk utíká, štěká, dupe, ustrašené strašidlo.

Závod – závodníci, řídit stroje, startovní čára, rozhodčí kontroluje, motory burácejí, po trati jedou závratnou rychlostí, porucha motoru, v čele závodu, v zatáčce, lidé na tribunách křičí, vítěz zdraví diváky.

Jaro – zlatý petrklíč, sněženky, bledule, měkce vystlaná hnízda, vylézaly myšky z děr, hluboké bzučení.

Odpadky – házet do popelnic, plechovky, popel, třídít odpad, papír, kovy, nepatří do popelnic, šrot, plastové lahve.

Zaměstnání – řidič autobusu, zdravotní sestra, lékař, herečka, hasič, letuška.

b) Slova samostatně, bez kontextu

Škola – rozhovor s paní učitelkou, škola hrou, úkol je napsaný, v hodině tělesné výchovy, nepaměť pravítka a kružítko, vrátit knihu do knihovny, bystrý žák, násobilka, slabika, zkoušená z češtiny, písmeno, jídelna, spolužáci, domácí úkol.

Příroda – měsíc dorůstá, bude úplněk, přes potůček, rybník, začne sněžit, přezimovat, nádherné květy, mělká voda, u břehu, proutek, kapky deště, šípková růže, staletý dub, smrková šiška, skála, plavba po moři, vrbové proutky, výhled do parku, prudký liják, prudké krupobití, katastrofální sucha, mýtinka, opylený květ, třpytí se jinovatka, sněhové závěje, sychravý prosinec, větvička z borovice, mírná zima, slunce hřálo, skákat do vody.

Potraviny – dorty, košíčky, kremrole, koláčky, hrách, okurka, med, brambora, vařit čaj, usmažit vajíčka, borůvkový koláč, miska jahod, křehký koláč, tvaroh v buchtě, buchtíčky

s krémem, sníh z bílků, sladké lízátko, lískové oříšky, lívance s borůvkami, křehké preclíky, piškot, brusinky, tvrdý sýr, jídlo, pokrm, čokoláda, uzenina, rohlík.

Zvířata – uhoř, štika, sumec, stádo koz, černý kos, ryba, samice klokana, milá kočka, mládě slona, psí čenich, vlaštovky hnízdí, kobyla, zápasit s býkem, hbitý pstruh, netopýr, rozčepýření vrabci, hbitá lasička, samička sysla, silný býk, vrabčí hnízdo, holub na střeše.

Doprava – auto, pneumatika, parkoviště, zaparkovat, silnice, loď kotvila, plachetnice, průkazka na autobus, vesmírná loď, dodržovat pravidla silničního provozu, jízda na kole.

Hudba - kytara, hlas trubky.

Sport – plavání, dobrý plavec, sportovní boty, hrají kopanou, jezdí na koni, přijít na trénink, skákat přes kozu, běžet, běžky, lyžovat, tenis, šplhat, penalta, hrát golf, překážkový běh, porážka našeho mužstva, lyžařské boty, síť na odbíjenou, závod ve skoku do výšky, fotbal, pálka, raketa, volejbal, házená, basketbal, košíková, míč, puk, balet, tanec, hokejista.

Lidské tělo – bolavé nohy, puchýře, zub, hluboké vrásky, srdce bilo, natažený lýtkový sval, vlasy na ramena, obličej, oči, nos.

Bydlení – malá židle, používat telefon, přines dříví, pohodlná pohovka, práh domu, výběr nábytku, nablýskaná podlaha, garáž, vyběhl z domu, skočil přes plot, lampička, obraz,

Zaměstnání – hasič, řidič, malíř, zpěvák, skladatel, prodavač, plavec, zahradník, rybář.

Frekvence užívání slov

Slova v kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Škola	16	7,5 %
Zvířata	13	6,1 %
Z pohádky	13	6,1 %
Příroda	11	5,2 %
Prázdniny	6	2,8 %
Vlastnosti	6	2,8 %
Potraviny, vaření	6	2,8 %
Doprava	5	2,3 %
Zima	3	1,4 %
Léto	3	1,4 %
Zaměstnání	2	0,9 %

Historie	2	0,9 %
Vesmír	2	0,9 %
Oslava	2	0,9 %
Muzeum	1	0,5 %
Šikana	1	0,5 %
Nemoci	1	0,5 %
Počasí	1	0,5 %
Denní povinnosti	1	0,5 %
Závod	1	0,5 %
Jaro	1	0,5 %
Odpadky	1	0,5 %

Slova samostatně, bez kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	29	13,6 %
Zvířata	27	12,7 %
Škola	21	9,9 %
Potraviny	18	8,5 %
Bydlení	18	8,5 %
Sport	16	7,5 %
Doprava	14	6,6 %
Lidské tělo	7	3,3 %
Zaměstnání	3	1,4 %
Hudba	2	0,9 %

Matematika pro 3. ročník ZŠ

Učebnice má 136 stran. Nejvíce se objevují slova spojená s matematikou. Slova z ostatních tematických oblastí se nejvíce vyskytují ve slovních úlohách.

K učebnici mají děti k dispozici dva pracovní sešity na procvičení učiva. Geometrie je v sešitech oddělená, děti mohou provést sebehodnocení. Na každou probíranou látku je v sešitech určený počet stran. Najdeme zde slovní úlohy, příklady na opakování pro volnou chvíli, doplňování do tabulek, porovnávání čísel, tvarů, početní pyramidy.

Tematické oblasti

Prázdniny – o prázdninách na horách, chodili s rodiči na výlety, dovolená u moře.

Matematika – kolik km, stejný počet, porovnej čísla, ukaž na číselné ose, vypočítej z paměti, proved' zkoušku, sčítanec, přičteme menšitele, zopakuj si rozklad čísla, součet, postupně odečítej čísla, urči rozdíl, závorka, čti čísla, vyber ze čtveřice, porovnej součet, znázorni výpočet, rozděl po třech, dělenec, dělitel, podíl, o kolik méně, vypiš z tabulky, násobkem čísla, sudá čísla, lichá čísla, společné násobky, číselná řada, ve středu kruhu, v mezikruží, přímka protíná, veďte přímku, římské číslice, dělení se zbytkem, čtverec, obdélník, trojúhelník, čtyřúhelník, pětiúhelník, šestiúhelník, kruh, geometrické útvary, strana, vrchol, krychle, kvádr, koule, válec, jehlan, kužel, hrana, stěna, body, rýsovat, pravítko, elipsa, kružnice, lomená čára, přímka, vyznač bod, různoběžky, rovnoběžky, průsečík, úsečka, měření úseček, krajní bod, délka úsečky, polopřímka, opačné polopřímky, rovina, obvod čtverce, obvod obdélníku, průměr, poloměr, střed úsečky.

Doprava – jeli autobusem, sedadla, auta stála, parkovací místa, na parníku, motocykly.

Zvířata – cvičení delfini, mořský šnek, veverka, beruška, chobotnice, chapadla, jelen, divoký kanec, zajíc, jezevec, želvy.

Příroda – našli houby, nasbíral kaštany, spadané šišky, podzimní listy, sluníčko s paprsky.

Potraviny – koupit tatrunku, džus, minerálka, pizza, šunka, sýr, kuřecí salát, mango, hruška, bonbony, trsy banánů, lízátko, bonboniéra, chléb, třešně.

Škola – zapiš na tabuli, zapiš do sešitu, pastelky, pera, v prvních třídách, paní učitelky.

Zaměstnání – číšník.

Hudební nástroj – hrát na klavír.

Sport – chodit na házenou, trénink, ujet na běžkách, běžecký oddíl, cyklistické závody.

Člověk – končetiny, otisky chodidel, jazyk, tělo, nohy.

Město – divadlo, cukrárna, kino, škola, muzeum, hračkářství, věžák, domy.

Hračky – stavebnice lego, panenky, míč, modely aut.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Matematika	123	90,4 %
Potraviny	11	8,1 %
Zvířata	11	8,1 %
Škola	10	7,4 %

Doprava	8	5,9 %
Příroda	7	5,1 %
Sport	4	2,9 %
Hračky	4	2,9 %
Město	3	2,2 %
Prázdniny	3	2,2 %
Člověk	2	1,5 %
Zaměstnání	1	0,7 %
Hudební nástroj	1	0,7 %

Prvouka pro 3. ročník ZŠ – Poznáváme přírodu a místo, kde žijeme.

Učebnice má 111 stran. Je dělená podle ročních období a každé obsahuje několik podkapitol. Objevuje se tu mnoho tematických celků, nejvíce však z oblasti přírody. Najdeme tu jak slovní spojení, tak slova samostatná.

K této učebnici mají děti k dispozici pracovní sešit. Je rozdělený na stejné kapitoly jako učebnice. Navíc obsahuje několik stran k opakování ze 2. třídy. Slovní zásoba je shodná s učebnicí. Děti mohou informace, které neznají a nepamatují si je, vyhledávat v učebnici a použít jiné informační prostředky.

Tematické oblasti

Prázdniny – u babičky na venkově, na zahradě.

Zelenina – paprika, petržel, celer, rajče, pastinák, ředkvička, červená řepa, kedluben, mrkev, okurka, zelí, kapusta, květák, brokolice, pažitka, sója, salát, špenát, pór cibule, česnek, hrách, fazol, čočka, pěstuje se na polích, rozváží se do zelinářských obchodů.

Škola – přines do školy.

Příroda – listy, stonky, květy, semena, tlustý nerozvětvený kořen, plody dužnaté, plody suché, květenství, lodyha, stvol, půda, jíl, písek, bakterie, humus, lehká/středně těžká/těžká půda, ornice, nerost, hornina, kameny, sůl kamenná, odpařování mořské vody, křemen, živec, slída, železné rudy, železo, magnetovec, žula, těží se v pískovnách, rozpadají se, pískovec, otisky pradávnych kapradin, břidlice, krápníková jeskyně, vápenec, mramor, uhlí kamenné, v hlubinných dolech, hnědé uhlí, chráněná území, národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, naučné stezky, působení větru, deště,

slunečního záření, nízké teploty, vzduch, oheň, hoření, kapky vody, svítí slunce, duha, rosa, ledové kroupy, led, jinovatka, pára, léčivé prameny vod, povrchová voda, podzemní voda, čepel, řapík, pochva, dřeviny, byliny, obilky, pšenice, ječmen, oves, žito, kolénko, stéblo, okopaniny, kalich, tyčinky, pestík, koruna, blizna, pecka, semeno, podzimmí houby, klobouk, lupeny, výtrusy, třeň, podhoubí, jehličnaté/listnaté/neopadavé stromy, světové strany, sever, jih, západ, východ.

Fyzika, chemie – plyn, kyslík, dusík, oxid uhličitý, kapalný stav, kapalina, vypaří se, plyn, plynný stav, pevný stav, měření hmotnosti, dvoumiskové váhy, závaží, elektronické, osobní, jednomiskové váhy, kilogram, gram, odměrný válec, měření objemu, litr, mililitr.

Podzim – den i noc jsou stejně dlouhé, podzimmí rovnodennost, dřív se stmívá, den se krátí, listy začínají žloutnout, červenat, hnědnout, sklízí se úroda, strniště se zaorává, dozrává ovoce.

Živočichové – úkryt hledají hlemýždi, ježek obecný se ukládá k zimnímu spánku, hmyz, tažní ptáci, veverka, prase divoké, sojka obecná, letní a zimní srst, ptáci pelichají, ukládají se k zimnímu spánku, dáváme potravu do krmítek, přežvýkavci, býložravci, všežravci.

Potraviny – chléb, mouka, ovesné vločky, cukr.

Ovoce – jablka, hrušky, švestky, mandarinka, pomeranč, banán, ananas, třešně, višně, meruňky, jahody, rybíz, angrešt.

Zima – dny se prodlužují, noc se zkracuje, padá sníh, zamrzají potůčky, bruslí se.

Člověk – stavba lidského těla, různá výška, hmotnost, barva kůže, vlasů, očí, rozpětí paží, jedinečný otisk palce, krk, hlava, trup, horní a dolní končetiny, uši, tvář, čelo, nos, ústa, brada, hrud', břicho, záda, hýždě, rameno, paže, loket, předloktí, ruka, stehno, koleno, bērec, kotník, jazyk, kůže, kostra, kosti, klouby, švy, chrupavky, svaly, krev, vajíčka, spermie, kojenec, batole, dětství, puberta, dospívání, stáří, smrt.

První pomoc – zásady první pomoci, ošetření rány, trojcípý šátek, znehybnění zlomeniny, dýchání z plic do plic.

Jaro – den i noc stejně dlouhé, jarní rovnodennost, taje sníh, živočichové se probouzejí.

Léto – letní slunovrat, teplé dny, sklízí se letní ovoce.

Životní prostředí – chránit přírodu, nelámeme větve stromů, neničíme rostliny, nezabíjíme živočichy, nevypalujeme starou trávu, neznečišťujeme životní prostředí odpadky.

Doprava – dopravní prostředky, pravidla silničního provozu, dopravní značky.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	59	53,2 %
Živočichové	18	16,2 %
Zelenina	8	7,2 %
Fyzika, chemie	6	5,4 %
Člověk	6	5,4 %
Životní prostředí	4	3,6 %
Doprava	4	3,6 %
Prázdniny	3	2,7 %
První pomoc	3	2,7 %
Ovoce	3	2,7 %
Potraviny	3	2,7 %
Podzim	2	1,8 %
Léto	2	1,8 %
Jaro	2	1,8 %
Škola	1	0,9 %
Zima	1	0,9 %

Učebnice a pracovní sešity pro 4. ročník

Český jazyk 4 pro ZŠ

Učebnice má 208 stran. Je rozdělená na několik kapitol, kde každá obsahuje jeden slohový úkol. V celé učebnici se spíše objevuje práce s textem než pravopisná cvičení. Jsou zde vypsána slovní spojení, samostatná slova, několik vět jednoduchých a jména.

K učebnici mají děti k dispozici jeden pracovní sešit, ve kterém si zopakují a upevní učivo. Najdeme tam pravopisná cvičení, práci s textem, jako je vyhledávání informací, křížovky, spojování slovních spojení, doplňování do tabulek a další. Stejně jako v učebnici mohou děti provést sebehodnocení.

Tematické oblasti

a) Slova v kontextu

Příroda – kroupy padaly, průtrž mračen, černý mrak, velké lesy, zalesňovat holé louky, pokryté lesním porostem, prastarý strom, proutek, valil se bělavý dým, ukázal se ohýnek, podnikat pěší túry, proti proudu řeky, voda bystře proudila, hledali jsme byliny, zablýsklo se, bijí hromy, silná bouře, vysvitlo slunce, rozdělování ohně, suché listí, bystře proudící potok, nedaleká studánka, pomalu se rozednívá, potůček bublá, v trávě jiskří rosa.

Zvířata – chytrý jako liška, kočky, loví myši, nosí štěstí, rybí říše, rybářství, kapr, rybičky v akváriu, žraloci, sysel obecný, živí se obilím, stavějí si hnízda, bezzubé čelisti a široká tlama, živila se hmyzem, žábami, malými savci.

Škola – znovu do školy, se školou v divadle, ze 4. A. vyprávěli, škola začala, chodit do keramického kroužku, píše písemnou práci z přírodopisu, pan učitel, opisovat, malujeme zvířátka, zkouška, odpovídat na otázky, úkoly jsou hotové, učebnice, sešity, penál, ořezané tužky, propiska, guma, pastelky, pravítko, kružítko, sbírá sešity, aktovka, školní výlet.

Prázdniny – povídání o prázdninových zážitcích, byl na táboře, vzpomíná na mořskou pláž, krásný letní den, nebe bez mráčků, příjemný stín, bezvětrí.

Zoo – u pokladny, medvěd seděl, tuleň skákal, kousla do chobotu, lachtan louskal banány, osel zpíval, lišák křičel, vlk mě nabral, velbloud tasil parohy, strach ze lva, zralá želva.

Sport – olympijské hry, bruslařské, lyžařské a sánkařské disciplíny, zlatá, stříbrná, bronzová medaile, fotbalový zápas, druhý poločas, rozhodčí, zahájení hry, vyhýbá se obránci, hlavičkuje na bránu, brankář, vrhá se po míči, gól, trénink v košíkové, taneční kroužek, závody v plavání, bruslit.

Potravin – čaj, pečivo, rohlíky křupou, vejce.

Pravěk – prakluci, pradívky, sbírali prašivky, v pralese, prařeka, plavili se na pramici, v praškole neznali učebnice, v prasešitech zapomněli na linky, na louce se pásal praskot, krácel z prahory, praotec Čech o holi, Robinson zamířil k hoře, mamuti, lov začíná.

Hry – kvarteto, jednoduchá hra, kuličky, auta, čtyřproudová dráha.

Pohádky – filmová pohádka, Tři oříšky pro Popelku, zfilmoval pohádku, macecha, skutečná princezna, srdce prince, princův zámek, mocný rytíř, Mach a Šebestová, pes Jonatán, v temném, hlubokém lese, bába, čarodějnice, sedlák, líný král, království.

Česká republika – leží uprostřed Evropy, sousedí s, hlavní město, mnoho starých paláců, kostelů, úřad prezidenta republiky, protéká řeka Vltava, podobné jazyky.

Nemoc – dětská stonání, zarděnky, kašel, spála, teploměr, marod, pan doktor.

Informační prostředky – noviny a časopisy, televize.

b) Slova samostatně, bez kontextu

Příroda – led, růže bez trní, rybník, včelín, pozorují hvězdy, předjaří, pod mořem, podmořský, silný vítr, záhon růží, řeka pod splavem proudila, léčivé rostliny, pramen, řeka protéká, hluchavka bílá, violka rolní, záhony léčivých rostlin, voda v potoce, úbytek deštných pralesů, lesknou se kapičky rosy, spustil se prudký déšť, stará lípa, horská dolina, rozkvetlé konvalinky, pýchavka, rozkvetlé pivoňky, pyl z květů jetele, rostliny s pyskatými květy, opylovat květy z lípy, sychravé počasí.

Bydlení – lednice, obrazy, visí v pokoji, pod střechou, před pokojem, obytné domy, v okolí lidských příbytků, pokoj s novým nábytkem, družstevní byty, obyvatelé sídliště, bydlel v nízkém domku, otevřené okno, židle s opěradly, koupelna se dvěma umyvadly.

Zima – chumelí se, postavíme si sněhuláka, zimní počasí, rampouch visel.

Potraviny – tvarohové koláče, předvařená rýže, vinné hrozny, vybrané lahůdky, oddělit žlutky od bílků, kousek dortu, plný kelímek borůvek, obyčejné linecké koláčky, dietní jídlo, křehký koláč pospaný kakaem, rajče, těsto na palačinku, pochutnat si na lívancích.

Člověk – dívat se do očí, rozplakat se, bezzubý, objala rukama, má velké nohy, klíční kost, silná lýtka, pihy v obličejí, strašlivé zuby, kolena u brady, tekly jí slzy

Škola – pěkná známka z prověrky, učí se, rozepsala pero, rozsypat pastelky, končí vyučování, odpolední vyučování, přestávky, první třída, známka z diktátu, školák, ve škole, vynikající vzdělání, dlouhé studium, linkovaný sešit, služba zamyká šatnu.

Sport – házet míč, posilovat, plavec, rozehrál se, atlet uskočil, vstřelit míč do brány, vítěz závodu, hodil míč přes síť, konec zápasu, vstřelil gól, v zimě lyžujeme, chodíme pěšky, vybudovali novou cyklostezku, umí plavat, turista, odbil pálkou míč, dal se do běhu, závodník nabil vzduchovku, tenista, lyžařský výcvik, povinné přilby.

Oblečení – nosím tričko a džíny, úžasné tričko, lyžařská bunda, bílá trička, čistá košile.

Doprava – auto zastavilo, projelo auto, podchod, bezmotorové vozidlo, bezohlední řidiči, vybudovaný objezd, dobít baterii automobilu, klidné ulice, dopravní značka, nástupiště, dopravujeme letadla, loď poháněná vesly, tramvaj.

Zvířata – štěně štěká, kočka seskočila, kuň proskočil, pejsek proskočil, žába rosnička, vysedět mláďata, pes, obratlovec, králíci se podhrabali, sloni spolu komunikují, žraloci jsou nebezpeční, rozzuření býci, hřibata s kobyly, bystří lovečtí psi, stádo dobytka, luční kobylky, vybití komáry, ubít zmiji, papoušek na bidýlku, vytáhnout klíště, malý kolibřík, kobyly s bílou lysinou, hlemýžď se schoval, lichokopytník, rozčepýřená slepice, stopy srnčích kopýtek, rozčepýřený vrabec, kapři šupina, obrovský ještěr.

Zaměstnání – rybář, rybářka, hodinář, zedník, popeláři, myslivec, hasič, malíř.

Matematika – kilogram, lichá čísla.

Z pohádky – princ splnil poslední úkol, čarodějnice nabyla moc, Sněhurka pobývala v chaloupce u sedmi trpaslíků, král, královny vládly, víly tančily.

Hudba – hrát na piáno, housle, klavír, klavírista, posluchač, dirigent, smyčec, koncert.

Nemoc – sirup proti kašli, jít k doktorovi.

Hračky – krásné stavebnice.

Frekvence užívání slov

Slova v kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Zvířata	25	12 %
Škola	21	10,1 %
Příroda	20	9,6 %
Z pohádky	13	6,25 %
Sport	11	5,3 %
Prázdniny, výlet	6	2,9 %
Potraviny	4	1,9 %
Pravěk	4	1,9 %
Hry, zábava	4	1,9 %
Zoo	3	1,4 %
Informační prostředky	3	1,4 %
Nemoci	2	1 %
Česká republika	1	0,5 %

Slova samostatně, bez kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	55	26,4 %
Zvířata	46	22,1 %
Sport	31	14,9 %
Škola	30	14,4 %
Potraviny	23	11,1 %
Doprava	23	11,1 %
Bydlení	19	9,1 %

Člověk	13	6,25 %
Zaměstnání	8	3,8 %
Oblečení	7	3,4 %
Zima	4	1,9 %
Z pohádky	4	1,9 %
Hudební nástroj	4	1,9 %
Matematika	2	1 %
Nemoci	2	1 %
Hračky	1	0,5 %

Matematika pro 4. ročník ZŠ

Učebnice má 143 stran. Nevyskytuje se zde tolik tematických oblastí jako v českém jazyce. Nejvíce slov tu najdeme z tematické oblasti matematiky, která je zastoupena na každé straně. Další tematické oblasti nakupování, potraviny, škola jsou nejvíce ve sloních úlohách. Vypsána slova jsou slovní spojení, jednoduché věty a slova samostatná.

K této učebnici jsou dva pracovní sešity, ve kterých najdeme slovní úlohy, příklady na počítání a geometrii. Sešity jsou rozděleny na matematickou a geometrickou část. Najdeme v nich také závěrečné testy, kde děti mohou provést sebehodnocení.

Tematické oblasti

Matematika – stovky, tisíce, porovnej, doplň čísla, číselné řady, seřaď čísla, čti čísla, větší než, menší než, narýsuj, sčítání, vypočítej, postup výpočtu, násobit, provádět zkoušku, změnit číslo, zaokrouhlování, zvětšit o jednu, čísla se rovnají, odhadni, myslím si číslo, vypočítej z paměti, neúplný podíl, vypočítej matematické řetězce, sčítej a odčítej z paměti, písemně odčítej a sčítej, čísla v mezikruží, matematický postup, samostatně vypočítej, římské číslice, počítání se závorkami, vymysli slovní úlohu, převáděj jednotky, porovnej pomocí znaků, zlomková čára, jedna čtvrtina, narýsuj úsečku, zapiš zlomkem, dělení se zbytkem, geometrické útvary, nakresli do sešitu, různoběžné přímky, rýsujeme rovnoběžky, narýsuj kružnici, porovnej úsečky, rýsování kolmic, pravý úhel, pravoúhlý trojúhelník, sestroj úsečku, rovnoramenný/rovnostanný trojúhelník, obsah čtverce, grafický součet úseček, grafický rozdíl, osově souměrný, osa souměrnosti, síť krychle.

Nakupování – druhy oblečení, kolik korun, koupit ponožky, podzimní sleva, levnější větrovka, v jiném obchodě, šaty stály, nakupovat oblečení, kolik stojí, kolik by stál svetr.

Škola – spolužák, do sešitu, žáci, přečíst knihu, učitel, studenti, vypiš si do sešitu, pracuj samostatně, školní jídelna, výtvarná výchova, pracovní sešit z matematiky, školní knihovna, sborovna, ředitelna, matematický kabinet, školní slavnost, jarní prázdniny.

Hračky – autíčka, modely aut, sbírat závodní autíčka, dětské hry, plyšová hračka vodníka.

Potraviny – jablka, hrozny, cibule, zmrzlina, šáteček, rohlíky se sýrem, džus, mrkev, hrušky, mandarinky, upéct kynuté buchty, pomeranče, banány, čokoládové bonbony v krabičce, bedny švestek, pytle brambor, lahve limonády.

Sport – závody plavání, orientační běh, běžet, skočit do dálky, sportovní boty, cvičit pravidelně, cyklistický závod, střelecká soutěž, sportovní utkání, posilovací stroje, míče na cvičení, hokejová utkání, lyžařské závody na běžkách, tenisové kurty a míčky.

Bydlení – zaplatit za elektřinu, střecha, výtah, nový koberec, činžovní dům, velká pohovka, nový stůl, židle, skříň.

Doprava – zastávka, nastoupit do autobusu, cestující, řidič autobusu, v rychlíku, na nádraží vystoupili, řidič kamionu, zastavit na parkovišti, délka lodi, člun, jízdenky, nákladní auto.

Příroda – vysázet stromečky, zasadit růže, pod hladinou moře, rostou narcisy.

Zvířata – několik holubů, ptačí rezervace, sovy, poštovní holubi, kopyta divokých koní, žabí pulci, stádo ovcí se páslo, berani, jehňata, mladí býčci.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Matematika	140	98 %
Škola	29	20,3 %
Potraviny	20	14 %
Nakupování	17	11,9 %
Sport	11	7,7 %
Zvířata	10	7 %
Bydlení	9	6,3 %
Příroda	9	6,3 %
Doprava	8	5,6 %
Hračky	5	3,5 %

Vlastivěda pro 4. ročník ZŠ

Knížka obsahuje 112 stran. Je rozdělená na 3 velké kapitoly (Místo, kde žijeme; Lidé a čas; Lidé kolem nás), které obsahují několik podkapitol. Nejvíce slov se zde objevuje z tematické oblasti příroda, Česká republika a z historie. Do oblasti České republiky jsou zahrnuty i názvy měst, památek.

K učebnici náleží pracovní sešit, který je rozdělen na kapitoly stejně jako učebnice. Při práci s pracovním sešitem mohou žáci používat učebnici. Najdeme tu různé typy úkolů, které slouží k procvičení učiva, například spojování textu tak, aby vznikly věty, doplňování slov do vět tak, aby dávaly smysl, různé tajenky, doplňování do map, popisování obrázků.

Tematické oblasti

Bydlení – chýše, chaloupka, dům, byt, stavět obydlí, ve vesnici, bydlet na samotě.

Město – ulice, náves, náměstí, konají se trhy, kašna, památné sochy, malý park, obchody, továrny, obyvatelé, vlastní doprava, městské autobusy, trolejbusy, tramvaje, přepravovat lidi, pracovat v továrně, divadla, sportovní stadiony, kryté bazény, muzea, starosta.

Příroda – louky, lesy, krajina, pracovat v zemědělství, životní prostředí, přírodní prostředí, orientace v krajině, místní krajina, určit světové strany, obraz zemského povrchu, nadmořská výška, povrch je mírně zvlněný, úrodné nížiny, zalesněná pohoří, kolem velkých řek, jezera, oblast plná rybníků, hluboké jehličnaté lesy, horské močály, činnost ledovce, umělé vodní nádrže, levý přítok, pravý přítok, střední tok, soutok, dolní tok, ústí, povodí, odtéká voda, vybudovány přehradní nádrže, chrání okolí řeky, zdroj pitné vody, teplota vzduchu, srážky, vítr, sluneční svit, předpověď počasí, podnebí, poloha od rovníku, mírný teplotní pás, úrodná půda, humus, nížinné oblasti, střídání dne a noci.

Česká republika – demokratický stát, soužití lidí ve státě, vznik zákonů, Ústava České republiky, demokracie – vláda lidu, volit si zástupce, shromáždění poslanců, Parlament České republiky, řízení chodu státu, vláda je složená z ministrů, předseda vlády – premiér, politické strany, prezident – představitel naší republiky, zastupovat stát, podepisovat zákony, schválit zákon, státní moc, rozhodnutí vlády, kraj, krajský úřad, velkoměsto Praha, uchovávají se tradice, lidové zvyky, lidový kroj.

Zvířata – chov ryb, kapr obecný, okoun říční, pstruh potoční, štika obecná, sumec velký, chov prasat/skotu/drůbeže, pást krávy, ovce, sysel obecný, ledňáček říční.

Nerostné bohatství, průmysl – nerostné suroviny, získat těžbou, horniny, těžít zlato, železnou rudu, povrchové doly, energetický průmysl, zpracování ropy, stavební suroviny, ložiska vápence, lomy na stavební kámen, výroba nábytku, potravinářský průmysl.

Doprava – největší dopravní uzel, osobní doprava, cestovat, osobní automobil, hromadné dopravní prostředky, nákladní doprava, přepravovat železniční dopravou, parní lokomotivy, zahraniční rychlovlaky, automobilová doprava, městská hromadná doprava, podzemní dráha, letecká doprava, přeprava osob, letiště, vodní doprava, splavné řeky.

Cestování – vypravit se k moři, do hor, navštívit, poznat cizí města, hrady, zámky, hledat nové zážitky, rekreace, turistické stezky, cykloturistika, národní parky, chráněné krajinné oblasti, přírodní rezervace, naučné stezky.

Historie – v dávných dobách, před našim letopočtem, našeho letopočtu, časová osa, předkové vytvořili, dějiny lidstva, získávat poznatky, archeologické vykopávky, nejstarší období, pravěk, kamenné nástroje, doba kamenná, rozdělovat oheň, doba bronzová, doba železná, vyrábět pracovní nástroje, razit mince, středověk, opevněná hradiště, Sámova říše, velkomoravská říše, hlaholice, chopit se vlády, rotundy, baziliky, královský titul, pražské groše, vymření Přemyslovců po meči, korunace českého krále, doba husitská, kalich, založen Tábor, křížové výpravy, bitva u Lipan, vynalezen knihtisk, české povstání, katolické náboženství, třicetiletá válka, obnova zrušené země, povinná školní docházka, nevolníci, nový robotní řád, zrušení nevolnictví.

Rodina – rodiče, děti, prarodiče, příbuzní, generace, potomci, v dospělosti, narodí se, rodokmen, úplná/neúplná rodina, hlava rodiny, vychovávat děti, zákon o rodině, zodpovědnost za děti, rodinné tradice, náhradní výchova, osvojení, adopce, pěstounská péče, komunikace, dorozumívání, přátelství.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	33	29,5 %
Česká republika	29	25,9 %
Historie	26	23,2 %
Cestování	13	10,7 %
Nerostné bohatství, průmysl	11	9,8 %
Město	11	9,8 %
Rodina	8	7,1 %
Doprava	7	6,3 %
Zvířata	6	5,4 %
Bydlení	2	1,8 %

Přírodověda pro 4. ročník ZŠ

Učebnice má celkem 111 stran. Je rozdělená na 2 velké kapitoly, Rozmanitost přírody a Člověk a jeho zdraví. Slova z tematické oblasti příroda se objevují téměř na každé straně. Dále jsou častá slova z oblasti zvířat a rostlin, převážně jejich názvy. Tato učebnice neobsahuje tolik tematických oblastí, jako učebnice z jiných nakladatelství. Najdeme tu slovní spojení a slova samostatná.

Pracovní sešit je rozdělen na kapitoly jako učebnice. V sešitě si děti opakují, upevňují učivo, mohou při tom nahlížet do učebnice. Objevují se tu úkoly typu: porovnej zvířata, vylušti tajenku, nakresli, popiš, najdeme tu i pokusy, které si děti mohou udělat ve škole. Na konci učebnice jsou přílohy k určitým úkolům a obrázky známých zvířat a rostlin, které si děti mohou vystříhat.

Tematické oblasti

Příroda – živá/neživá příroda, vzduch, sluneční záření, voda, půda, rostliny, houby, světelné podmínky, vodní páry, nadmořské výšky, vítr, proudění, sluneční paprsky, sníh, led, fotosyntéza, ozonová vrstva, zemský povrch, vodní plochy, mraky, oheň, mořská voda, sladká voda, propast, déšť, zvětrávání, humus, rovník, polární kruh, poušť, tropický deštný les, krajina mírného pásu, severská krajina, tráva, mechy, lišejníky, bažina, byliny, zelené barvivo, okrasné rostliny, chráněná krajinná oblast, kácení, vypalování, znečištěné ovzduší, životní prostředí, těžba nerostných surovin, národní parky.

Rostliny – mateřídouška obecná, pšenice setá, ječmen obecný, žito seté, oves setý, kukuřice setá, lilek brambor, cukrová řepa, hrách setý, fazol obecný, čočka jedlá, sója luštinatá, len setý, konopí seté, chmel otáčivý, mák vlčí, podběl obecný, stulík žlutý, kořen, stonek, list, květ, lodyha, stvol, oddenek, hlíza, bulva, kmen, kůra, větve, kalich, koruna, okvětí, tyčinka, pestík, plod, semena, bukvice, žaludy, obilná zrna, lusk, poupě, stopka.

Roční období – jaro, podzim, zima, léto.

– podzim – doba sklizně, příprava na zimu, podzimní rovnodennost, zkracování dní, prodlužování nocí, ubývání světla, klesá teplota, stěhovaví ptáci, opadáva listí, sbírání hub, příprava na zimu, tukové zásoby, orba, setí ozimního obilí, výlovy rybníků.

– zima – krátké dny, dlouhé noci, chladno, sníh, mráz, zamrzat, zimní slunovrat, období klidu, hledání potravy, zimní spánek, úkryty, krmítka.

– jaro – první jarní den, jarní rovnodennost, obnovený růstový život, teplo, předjaří, květy, opílovat, plody, barvy, osení, opouštění zimních úkrytů, vracejí se stěhovaví ptáci, dostatek potravy, mláďata.

– léto – nejteplejší období, dlouhé dny, krátké noci, letní slunovrat, zrání plodů, letní zelenina, žně, sklizeň obilí, houby, lesní plody, hmyz.

Živočichové – šídlo velké, čmelák, veverka, lín, candát, potkan, holub, štěnice, srst, drápy, polštářky prstů, peří, hřeben, ocasní pera, opasek, sliz, ocas, křídla, rypák, hřbet, zadeček, žihadlo, tykadla, kusadla, hrud', košíček, vajíčka, larvy, ploutev ocasní, hřbetní, břišní, řitní, prsní, postranní čára, skřele, hmatové vousy, oko, dutina ústní, býložravci, masožravci, všežravci, hmyz, ptáci, ryby, motýli, obratlovci, bezobratlí, savci, dravec.

Lidské tělo – oči, obratle, kostra, páteř, plíce, čich, sluch, nohy, břicho, hlava, jazyk, kůže, dýchání, pitný režim, vitamíny, dětství, dospělost, stáří, novorozenec, kojeneček, předškolní věk, školák, dospívání (puberta).

Ovoce – banán, ananas, mango, papája, avokádo, meruňky, vinná réva, borůvky, brusinky.

Zelenina – brambory, rajčata, kedlubna, květák, brokolice, zelí, brukve, okurka, paprika.

Škola – prvouka, přírodověda, třída.

Informační prostředky – encyklopedie, internet.

Město – letiště, nádraží, sídliště.

Potraviny – maso, vejce, med, olej.

Povolání – veterinář.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	70	63 %
Živočichové	47	12,3 %
Rostliny	33	29,7 %
Roční období	10	9 %
Lidské tělo, člověk	10	9 %
Potraviny	7	6,3 %
Zelenina	7	6,3 %
Ovoce	4	3,6 %
Škola	2	1,8 %
Město	2	1,8 %
Povolání	1	0,9 %
Informační prostředky	1	0,9 %

Metodická doporučení

Učebnice nakladatelství SPN jsou rozděleny podle témat, které se probírají. Nejvíce tematických oblastí se vyskytuje v českém jazyce, kde je mnoho článků. Přírodověda, vlastivěda a prvouka mají hodně shodných tematických oblastí. Nejvíce je zde slov z přírody (rostliny, živočichové) a z historie. Chybí zde slova spojená se známými svátky, jako jsou Velikonoce, Vánoce. I když nejsou v učebnici, při hodinách s dětmi můžeme vést diskuzi a připravit na ně různé aktivity (v hodině českého jazyka můžeme dětem připravit vánoční komiks, který bude obsahovat činnosti, které se při Vánocích dělají. Děti budou mít za úkol správně seřadit obrázky tak, jak dané činnosti během Vánoc dělají a vytvořit příběh. Do vyprávění by měly zahrnout i své členy rodiny. Během přípravy napíšou k obrázkům slova, která se s Vánocemi pojí). V matematice chybí vlastnosti, například těles. Do hodin by bylo vhodné zařadit aktivity, při kterých děti daná tělesa popisují a vymýšlejí na to příklady pro své spolužáky. Téma sport je obsaženo v matematice ve slovních úlohách a v českém jazyce. Rozvoj této tematické oblasti je možný v každém předmětu. V prvouce připravíme dětem jazykové přesmyčky, po vyluštění slovo přiřadí do další tematické oblasti a to do ročního období (jaro, léto, podzim, zima). Slovo bruslení děti zařadí do ročního období zima a následně k této oblasti vymyslí další slovesa, která se k tomu pojí.

4.3 Nakladatelství Alter

Nakladatelství Alter nabízí učebnice pro 1. stupeň ZŠ, pro 2. stupeň ZŠ a pro příslušné ročníky víceletých gymnázií, výukové programy, elektronické varianty tištěných úloh, pomůcky pro žáky, například Karty vyjmenovaných slov, a demonstrační pomůcky, jako jsou nástěnné tabule s přehledy učiva. Všechny učebnice byly vytvořeny v souladu s požadavky RVP.⁵¹

Učebnice a pracovní sešity pro 3. ročník

Český jazyk 3

Učebnice má 151 stran. Slohová část je zařazena do mluvnické vždy po jedné kapitole. Jméno probírané kapitoly je napsáno pouze na začátku, neopakuje se na každé straně. Tematické oblasti u slov v kontextu a u slov bez kontextu se prolínají. Najdeme zde

---

⁵¹URL: <http://www.alter.cz/nakladatelstvi/o-nas> [cit. 2016-5-1].

spíše slova bez kontextu, která se objevují v pravopisných cvičeních jako slova samostatná a slovní spojení nebo jména pohádkových postav.

K učebnici jsou dva pracovní sešity. Cvičení v sešitech navozují na texty v učebnici, zaručují samostatnou práci. Najdeme v nich přílohu s přehledem učiva. Je zde mnoho cvičení na procvičení probírané látky. Tematické celky jsou shodné s učebnicí.

Tematické oblasti

a) Slova v kontextu

Zvířata – koně se pasou, pást ovečky, liška běží, rohy, hebký kožíšek, ostré zoubky, měkké tlapky, čilí jako rybky, malí hlodavci, velký dravec, nakreslit nosorožce, šnek s růžky, stáda dobytka, dobytčí farma, projíždět na koni, býložravci, hnědá kobylka, kobyli mládě, statný býk, vodní pták, hmyzí bodnutí, druhy hmyzu, hmyzožravci, užitečný netopýr, ocas, včely přenášejí pyl, zvuky zvířat, výr, vydra, teplý kožich, táhlé vytí.

Příroda – rozmarýnka roste, jihočeský rybník, pověsit na větev, v zahrádce rostou růže, je deštivo/mlhavo/sychravo, svítí sluníčko, léčivá bylina, bouřka, ženou se mračna, zvedá se vítr, bouře duní, blýská se, krásné počasí, lýko z vrby, léčivý pelyněk, mýtina, chmýří, bodláky, opylený květ, pylová zrna, půda vysychá, usychají rostliny.

Zaměstnání – letuška, malíř, spisovatel píše, prodavačka prodává, televizní hlasatelka, herec, lékař stůně, listonoš, letec, provazochodec, zkušená bylinářka.

Škola – školní pěvecké sbory, výměnné koncerty, paní učitelka řekla, udělat si zkoušku, nakreslit obrázek, poslední hodiny, v jídelně, třídní schůzky, v první třídě, číst seznam žáků, vysoká škola, ředitel učňovské školy, zapomenout učebnici, učební pomůcka, učit se

Město – náměstí, v divadle, obyvatelé, v bytech.

Bydlení – v pokoji pověsit na zeď, natáhnout hodiny, vycházet z domu, sousedka, vygruntovat, stůl, postel, telefon, bleskosvod, zahrada, dřevěná skříňka, v ložnici.

Potraviny – rostou ředkvičky a jahůdky, švestka, zmrzlina, čaj s medem, budou se podávat jeleni, nejvybranější lahůdky, druhy sýru, tavené syrečky, sýrové zákusky a dorty.

Doprava – projížďka po Vltavě, vypůjčit loďku, chytit veslo, plachty se nadmou, loď se zhoupne.

Z pohádky – král měl sedm dcer, vaše veličenstvo, pohádkový mlýn, mlynář, bílá mlynářská čepice, vodník u mlýna, mlýnské kolo, princ Bajaja, pohádková hostina, pyšná princezna, zlá pyšná královna, o Šípkové Růžence.

Vánoce – otevřít dárek pod stromečkem, přeji pěkný Štědrý den, u jesliček, návštěva u tety, nacvičovat koledy, umělý stromeček, skleněné koule, ozdoby vlastnoručně vyrobené.

Lidské tělo – popálené lýtko, lýtkový sval, rty, brada.

Sport – jezdit na lyžích, lyžařská výstroj, bruslit, skok vysoký, laťka ve výšce, fanoušci, východ ze stadionu, brankař, stát v brance, na hřišti, soupeřova branka, diváci tleskají.

Velikonoce – Velikonoční pondělí, pomlázky z vrbového proutí, koledníci se smáli, mazanec, vejce.

Zima – tvoří se náledí, sypat chodníky, sypání silnic, užívání škváry/písku/soli.

Zábava – sbírat známky, jezdit na koni, kurzy malování, nahrávat na magnetofon, číst knížky.

b) Slova samostatně, bez kontextu

Škola – napsaný domácí úkol, popsany sešit, pěkně čte i píše, pan učitel, školní potřeby, pravítko, výlet, přinést bílou čtvrtku, odbyla úkol, dokáže plynule číst, studovat na průmyslové škole, pilný žák, diktát z českého jazyka.

Zvířata – sivá holuběnka, pásla ovečky, pes vrčí a štěká, černý kos, šedý holub, divoká kachna, strakaté koťátko, malé mušky, odchovaný býček, škodlivý lýkožrout, slimákem okousaný list, kobylka, kopýtka srn, slepičí ocásek, hmyzožravec netopýr, divoký býk.

Příroda – pšenice, háječek, pěšina, na seně, ve vodě, u potoka, roste kvítí, říční břehy, rozkvetlé stromy, pěstuje květiny, pěstuje obilí, západ slunce, průtrž mračen, krutý mráz, zlomená větev, ušlapaná cesta, krásné údolí, žlutý tulipán, úrodné pole, běloučský sníh, mohutný dub, podél řeky, okolo rybníka, usušené byliny voní, horko, pevné lipové lýko, lískové oříšky, nevlídný listopad, voda plyne, pichlavé listy, jinovatka se třpytí.

Potraviny – suchý chléb, peče chléb, sladký tvaroh, červená mrkev, chutný med, tvrdý ořech, lahev mléka, šlehaný tvaroh, dobré buchty, půlka jablka, snědl chléb, zdravá mrkev, malá jahoda, sladké hrušky, mlýnek na kávu, mísa plná koláčů, bílek ve vajíčku.

Zaměstnání – kominík, prodavačka, herečka, spisovatel, ilustrátorka, starosta, šikovný fotograf, sportovec, operní pěvec, myslivec, plavec, bude fotografovat, letec, sklenář, chce být herečkou, být námořníkem, spisovatelka.

Bydlení – v chalupě, příkré schody, úkryt v kůlně, kolem zahrady, okopaná zeď, načechraná peřina, ostrý nůž, útulný pokoj, židle, stůl, křeslo, cihlová zeď, talíř, postel, chalupa, v okně, ve sklepě, mezi domy, nábytek z ohýbaného dřeva, plyšový koberec, nové byty, obyvatelé sídliště.

Lidské tělo – na hlavě, běloučský zub, do nosu, mozek, nehty, lýtkový sval, koleno, umýt ruce, končetiny, oteklá oční víčka.

Sport – udýchaný závodník, hodina plavání, jezdíme lyžovat, neumíme plavat, jít na hokej, míčové hry, běh, skok do výšky.

Doprava – auto, po silnici, vlak, v tunelu, traktor, tramvaj, řídí letadlo, nákladní loď, vchod do metra, malá loď, podvozek, barevná koloběžka, přechod pro chodce, jezdit autobusem, vlakem, blízké letiště, šedivá silnice, kolo.

Nakupování – prodavač, na nákup, kupuje zeleninu, prodává v obchodě, koupit limču.

Informační zdroje – čerstvé noviny.

Oblečení – svetr z vlny, plyšová bunda, sukně, mlynářská čepice, hezké ponožky.

Hudební nástroj – trubka, smyčec.

Frekvence užívání slov

Slova v kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Zvířata	23	15,2 %
Příroda	13	8,6 %
Bydlení	8	5,3 %
Škola	6	4 %
Z pohádky	6	4 %
Zaměstnání	5	3,3 %
Sport	5	3,3 %
Potraviny	4	2,6 %
Vánoce	3	2 %
Město	2	1,3 %
Doprava	2	1,3 %
Lidské tělo	2	1,3 %
Velikonoce	1	0,6 %
Zima	1	0,6 %
Zábava	1	0,6 %

Slova samostatně, bez kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	52	34,4 %
Zvířata	47	31,1 %

Potraviny	39	25,8 %
Škola	36	23,8 %
Bydlení	33	21,9 %
Lidské tělo	15	9,9 %
Doprava	15	9,9 %
Zaměstnání	14	9,3 %
Sport	13	8,6 %
Oblečení	8	5,3 %
Nakupování	4	2,6 %
Hudební nástroje	2	1,3 %
Informační zdroje	1	0,6 %

Matematika pro 3. ročník ZŠ

Matematika pro 3. ročník obsahuje 3 učebnice. Každá učebnice má 62 stran. Najdeme v nich mnoho slovních úloh, příkladů a geometrii. Slova z tematických oblastí se často opakují, nejvíce však z matematiky. Tato slova se objevují na každé straně. Je zde plno úloh, které jsou spojeny s mincemi. Slovní úlohy se často opakují, pouze jsou změněny číselné údaje. V analýze najdeme slova samostatná, slovní spojení a několik jednoduchých vět.

Ke každé učebnici náleží jeden pracovní sešit, kde si děti opakují a prohlubují učivo.

Tematické oblasti

Škola – ve třetí třídě, paní učitelka, rozdala sešity, kreslicí čtvrtky, cesta do školy, penál, tužka, pero, kelímeček, štětec, pastelky, prázdniny, školní jídelna, slabikář, školní kuchyně, do školy chodí žáci, základní škola, školní výlet, školní brašna, mateřská škola.

Matematika – urči počet desítek, řeš úlohu, zapiš číslo, ukaž na číselné ose, opakuj sčítání, opakuj odčítání, úlohu obměňuj, doplň čísla v řadě, zapiš řadu čísel, doplň znaménko, porovnej čísla, sčítej a odčítej, zopakuj si řady násobků, narýsuj přímky, vyznač body, pozoruj součty, násob dvěma, úsečka, změřit délku úsečky, rýsuj do sešitu, sestroj úsečku, utvoř příklady, prováděj zkoušku, napiš násobky, přepiš do sešitu a doplň, vymodeluj polopřímky, znázorni pomocí řetězce, procvičuj pamětné odčítání, sečti písemně, odčítej

postupně, geometrické útvary, pojmenuj geometrické obrazce, zapiš na fólii, ubírej po stovkách, doplň tabulku, vyznačit střed kružnice, zvolit poloměr, práce s kružítkem, převed' jednotky, změř délky stran, je/není násobkem čísla, shodné úsečky, porovnávání úseček, střed úsečky, konstrukce trojúhelníku.

Příroda – nasbírat hříby, našel kaštiny, utrhnout švestky, nasbírat ořechy, sbírat šípky, česat jablka, zasadil stromy, vysadit stromky, část louky, zasadit sazenice, rozkvetly tulipány.

Město – v divadle, na koupališti, na hřišti, v kině.

Hračky – medvídci, modely autíček, kuličky, panenka.

Sport – přeplavat bazén, cvičky, švihadla, míče, v šatně, na kluzišti, cyklistický oddíl, závody, běžecké lyže, lyžařský výcvik, fotbalová branka, cyklista, tréninkový plán, hrát stolní tenis, jet na kole, atletické závody.

Zvířata – vlaštovky seděly, včela dělnice, chovat husy a kachny, slepice, králíci, krávy, kapři v kádi, koza, v líhni kuřat.

Potraviny – čokoláda, švestky, tvarohové a makové koláče, jablka a hrušky, koupil ledňáčky, zákusky, bonbóny, krájet dorty, koupit vajíčka, jogurty, párky v rohlíku, banány, kobliha, houska, žvýkačky, bedny citronů, máslo, šlehačka, mléko, papriky, pórek, ovocný džus, bezinková limonáda, péct cukroví, uvařit knedlíky, mrkev, okurky.

Doprava – v autobuse, cestující, na zastávce, vlak přijel do stanice, vagóny, automobil, zastavit na parkovišti, autodoprava, kamion, letecká linka, po dálnici, na jiných silnicích.

Bydlení – pět stolů, čtyři židle, přibít laťku, hřebíky, obložení stěny v koupelně, hrnek, talířek, sklenice, kolíček, hrnce na vaření, dezertní talířky, poličky u zdi, dlouhý koberec.

Oblečení – šaty, sukně, halenky, kalhoty, kostýmy, svetry, pláště, bundy, obleky, saka, košile, rifle, vesty, trička, ušít kabát, ponožky, plátěné kalhoty.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Matematika	180	96,8 %
Potraviny	56	30,1 %
Škola	47	25,3 %
Příroda	29	15,6 %
Sport	19	10,2 %
Oblečení	18	9,7 %

Doprava	16	8,6 %
Bydlení	15	8,1 %
Zvířata	10	5,4 %
Město	8	4,3 %
Hračky	6	3,2 %

Prvouka pro 3. ročník

Učebnice je rozdělená na dvě části. Dohromady má 122 stran. První díl má šest kapitol. Druhý díl je rozdělen na živočišnou, rostlinnou část a na učivo o lidském těle. Každá kapitola má několik podkapitol. Neobjevuje se tu mnoho tematických celků, souvisejí hodně s kapitolami. Učebnice obsahují slova samostatná a slovní spojení.

Ke každé učebnici je soubor pracovních listů, které obsahují úkoly na procvičení učiva.

Tematické oblasti

Město – obec, vesnice, ulice, platit za byt nájem, rodinné domky, velká sídliště, panelová výstavba, dětské hřiště, plavecký bazén, škola, obchodní centrum, zdravotnické zařízení, městské čtvrti, náměstí, kostel, historické budovy, hromadná městská doprava, pošta, prádelny, čistírna, odvoz odpadků, divadla, kina, muzea, knihovny, koncertní sály, obrazárny, stadiony, hřiště, tenisové kurty, sportovní haly, kluziště, parky, nemocnice, státní a městská policie, hasičské sbory, průmyslové podniky.

Potraviny – narozeninový dort, pečivo, zelenina, ovoce, maso, mléčné výrobky, mouka, mléko, cukr, čaj, sůl, nápoje, třešeň, salát, rajče, brukev, petržel, celer, mrkev, okurka, zelí.

Doprava – hlavní silnice, pohonné hmoty, benzín, nafta, čerpací stanice.

Příroda – údolí řeky, zvlněná krajina, hory, rovina, málo členěná krajina, nížina, nadmořská výška, kopcovitá krajina, vypalovat lesy, vykáceny lesní porosty, poškozování krajiny, světové strany, Slunce vychází na východě, zapadá na západě, zorientovat se v krajině, proměnlivost počasí, lámání větví, vyrývání kořenů, rušení zvěře hlukem, ničení hnízd, chráněné krajinné oblasti, národní parky, neživá příroda, zemský povrch, obohatit půdu živinami, slunce je zdroj tepla a světla, Země obíhá kolem Slunce, sluneční paprsky dopadají, střídá se den a noc, planeta se otáčí kolem své osy, proudící vzduch, vodní pára, moře, horniny, změny teplot.

Škola – ve škole, paní učitelka, děti, lavice, tužka, hodina matematiky.

Bydlení – židle, místnosti bytu.

Oblečení – vlněný svetr.

Fyzika, chemie – vlastnosti látek, tvrdý, pevný, hořlavý, rozpustné ve vodě, nerozpustné ve vodě, kádinky, tekutina, filtrační papír, kapalně/plynné látky, tání, tuhnutí, rozpouštět se, tavit se, tekuté lepidlo, mezinárodní soustava jednotek, používáme přesná měřidla, váhy, odměrné nádoby, metry, teploměry, hodiny, krejčovský metr, pásmo, odhad délky, odměrka, stupnice, skleněná trubička, nádržka na rtuť, zemní plyn, uhlí, oxid uhličitý.

Rostliny – přijímají vodu, živiny, vylučují odpadní látky, roznožují se, rostou, vyvíjejí se, kvetoucí rostliny, keře, byliny, kmen, větve, dužnatý nedřevěný stonek, cibule, hlízy, opylované květy, byliny jednoleté/dvouleté/vytrvalé – trvalky, vyklíčit, vykvete, kořeny, květ, stonek, list, plod, kořen, stvol, lodyha, stéblo, čepel, řapík, tyčinky, pestík, okvětní lístky, žaludy, šištice, plody suché/dužnaté, peckovice, malvice, bobule, kapradiny, mechy, přesličky, houby, plodnice, klobouk, třěň, podhoubí, jedlé/jedovaté houby.

Zvířata – včely, čmeláci, savci, ptáci, plazi, ryby, pulci, dýchají žábami, hmyz, býložravci, masožravci, hmyzožravci, všežravci, myš domácí, kachna divoká, trus, oplodnění samičí buňky samčí, krmí je rodiče, chodí, běhá, skáče, plazí, létá, plave, obratlovec, housenka, kukla, motýl, bezobratlí.

Člověk, lidské tělo – moč, pot, lebka, páteř, žebra, mozek, plíce, ledviny, žaludek, srdce, krev, vnitřní orgány, dýchá, přijímá vodu a potravu, vylučuje odpadní látky, rozmnožuje se, roste, vyvíjí se, dorozumívat se řečí, pije, jí, dospělý, dospívající, novorozenec, kojeneček, batole, školák, starý člověk, předškolák, loket, dolní končetina, noha, krk, hrudník, břicho, hlava, obličej, temeno, horní končetina, lýtko, koleno, odchází do důchodu, dýchá, usmívá se, učí se sedět, udržuje čistotu, kostra, klouby, pohyb končetin, krční obratle, pánev, hrudní kost, svaly, smysly, zrak, čich, chuť, hmat, vnímáme okolní svět, slyšíme, hmatáme, vidíme, čicháme.

Technika – technické přístroje, elektropřístroje, dálkový ovladač, televize, počítačové hry.

První pomoc – domácí lékárnička, ošetřit lehká poranění, odřené koleno, ukopnutý palec, řezná rána na prstě, odřená dlaň, opařit ruku horkým čajem.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	45	36,9 %
Fyzika, chemie	31	25,4 %
Lidské tělo, člověk	20	16,4 %
Rostliny	19	15,6 %
Zvířata	12	9,8 %
Město	11	9 %
Potraviny	9	7,3 %
Škola	4	3,3 %
Bydlení	3	2,5 %
Technika	2	1,6 %
Oblečení	1	0,8 %
Doprava	1	0,8 %
První pomoc	1	0,8 %

Učebnice a pracovní sešity pro 4. ročník

Český jazyk pro 4. ročník

Učebnice obsahuje 157 stran. Je rozdělena na kapitoly, v každé kapitole je opakování, nově probíraná látka a procvičení nové látky. Objevuje se tam mnoho pravopisných cvičení, které většinou mají děti vyplňovat přes fólii. Vypsána slova jsou slovní spojení, jednoduché věty, slova samostatná a názvy pohádkových postav.

K této učebnici jsou 2 pracovní sešity, které slouží k procvičení učiva. Děti v sešitech mohou provést sebehodnocení. Ke každé kapitole v učebnici je věnováno několik stran k procvičení učiva. Na zopakování látky, například vyjmenovaných slov, jsou určeny zvláštní stránky, kde mají děti pouze pravopisná cvičení.

Tematické oblasti

a) Slova v kontextu

Škola – učitel, píše se slohová práce, sloh, literatura, osnova, přečtu si knížku.

Bydlení – vyjet výtahem, z poschodí, máme dva byty, byla obyvatelkou, letní byt, bydlel daleko od městečka, v prostorném obydlí, natřeme plot, podívat se nahoru do podkroví.

Prázdniny – prázdniny v Austrálii, slunce svítlo pořád, foukal často vítr, polední slunce pánilo, ochlazují se ve vodě, na pláži, odpočívá ve stínu.

Zvířata – skákala veverka, hmyz vlétl do oka, menší savec, liška polární, netopýr, velikánská žirafa, slon, nepolapitelný kocour, mýval, vydry, lev, medvěd.

Příroda – spadla do potoka, voda, pod lesíkem, léčivá květina, vydří potok, u řeky, mezi zahradami, kolem vysoké skály, sestoupil do údolí řeky, vyrýpl jednu cibuli, po povodni, na tůni, jitrocel, v korunách stromů.

Sport – poctivě trénovat, odborný trenér, závody v běhu na koloběžkách, výsledek závodu, hraje fotbal za mužstvo žáků, zkušený trenér, hrával ligu, vyhráli šest utkání, dotáhli k vítězství, kurz krasobruslení, přijel na kole, ohání se vesly a pádly.

Z pohádky – žabák Qak si sedl na kámen, do malé říše trpaslíků, obrovitý obr se zatoulal, u rybníka víla víla, hastrman seděl na vrbě, zřítíl se do rybníka, na dvoře pohádkového hradu, přistála čarodějnice, mohutný černý kocour, lesní tůně, byl to Fík, zbytky puklé boudy, moudrý král, v přestrojení za kupce, nadšený panovník.

Zaměstnání – listonoš přinesl psaní, lesník chodí často do lesa, rybář chodí k rybníku, stavitel provádí po stavbě, zvěrolékařka, obchodník.

Výlet – výletníci vyrazili, směr na jihovýchod, minuli letiště, navštívili, v obchodě se suvenýry, prošli podhradím, vystoupili k hradu, nachodili sto kilometrů, výlet k řece, šli jsme lesem, objevili se stopy, sledoval sloupy s nápisy, cestu lemovaly buky a javory.

Město – náměstí, druhy městské dopravy, jezdit metrem, tramvají, na předměstí, v příměstských oblastech, máme dva kostely.

V zimě – bývá sychravé počasí, napadne sníh, mrzne, sypou chodníky, sníh je skutečně bílý, sýkorky se slétávají ke krmítku.

Vánoce – nejkrásnější zimní svátek, štědrý večer, zpíváme koledy, povídáme si, louskáme ořechy, těšíme se na dárky, po nadílce, jde s babičkou na půlnoční.

Zábava – oba hráči, černé a bílé pole šachovnice, skuteční sachisté, vkládají do hry srdce.

Doprava – řidič se díval do mapy, pokračoval v jízdě, zastavil u benzinové pumpy, srazil řidiče k zemi, autobus, řidič zamával, v letadle, odstartovalo, bezpečnostní pásy.

Jaro – skoro nebyl sníh, objevily se první květiny, začali kvést jívy, natrhaly kočičky.

b) Slova samostatně, bez kontextu

Matematika – třetí, tabulka, osm, liché číslo.

Informační prostředky – televizor, počítač.

Potraviny – mrkev, koláč, rohlík, limonáda, bábovka, čaj, bílé pečivo, syrová zelenina, masíčko, výborné lívance, v buchtě je tvaroh, sýr, libové maso, syrová omeleta, syrová zelenina, jablíčko, sázel kedlubny, brambory, zelenina, vajíčka, vánoční cukroví.

Sport – běžet, běžky, hokejka, volejbal, fotbal, ragby, barevný míč, kopaná, odbíjená, lyžařský výcvik, zkušený lyžař, malý míček, tenis, obtížný cvik, kolo, sportovci zvítězili.

Škola – zahájení vyučování, máme matiku a tělák, studenti vysokých škol, bydlí na koleji, zpívá si, ranní tělocvik, má službu, doneste křidu, chodí do naší třídy, výsledky své práce, před školou, odbyla domácí úkol, nový žák, pan školník, lehký diktát, školní výkresy.

Člověk – jazyk, pláče, s mokřýma ušima, vyplázní jazyk, má nosík jako knoflík, dvě nohy, bezzubý, jazýček, lýtko, nad hlavou, pod nosem, beznohý, mele pusou, nosí nos nahoru, zasychající rána, hbitý jazyk, na srdci, držet jazyk za zuby, umýt si krk, koleno.

Bydlení – špinavý talíř, stůl, křeslo, odemykej dveře, za malou vesničkou, houpací židle, nábytek, výtah, byt, předsíň, bývalé bydliště, plynový hořák, starý byt, večer zamykáme, přepychový dům, bydlí na novém sídlišti, v obývacím pokoji, umytý talíř, bytovka, vila.

Město – rušné náměstí, místní obyvatelé, výška kostela, mrakodrapy, ulice, pekárna plynárna, na úradě.

Příroda – tekoucí řeka, mohutný strom, opylený květ, listy dubu, moře, prales, krajina, mohutný dub, velký strom, úzká cestička, zářivá jinovatka, pichlavé trní, košík plný hub, tenký led, vodní nádrže, silný mráz, prudký déšť, rozsáhlé louky, rosa se blýská, lipové lýko, košatá lípa, po mýtině, žlutý pyl, třpytivé hvězdy, opylené květy, za sychravého počasí, na pokraji lesa, drobný kvítek, vodní nádrž, procházka v parku, kořínky rostlin, sedmikráska, pampeliška, pelyněk, poupě, pole, nebe, sníh, horká letní noc.

Zvířata – sypal slepicím, výří hnízdo, malá myška, chytrý jako liška, bystrá liška, pestrý motýl, dlouhá tykadla, čiperná kobylka, levhart je šelma, býložravci, rozzuřený býk, malý slimák, brouk lýkožrout, bezkřídlý hmyz, ulita hlemýždě, rozčepýřený vrabec, kuřátko pípá, husa zasyčela, slyší doupe, sytý pes, houkání sýčka, výr je noční pták, vábí jelena.

Doprava – vlak, autobus, loď, vystoupili z letadel, vjezd, podchod, odjezd, nadjezd, nad letištěm, auto dostalo smyk, koupil jízdenku, kruhový objezd, loďky řídíme kormidly.

Oblečení – halenka, svetr, pyžamo, polobotky, tenisky, bačkory, chodí bez čepice, kožíšek z plyše, nosím modrý svetr, bílá sukně, pod kabátem.

Zaměstnání – listonoš, řidič, učitelka, fotograf, letci, pisatel, hlasatel, strojník, být řidičem, švec přibil podrážku, pošťák, skupina stavbařů, kovář, zkušený detektiv, stavitel, zedník.

Z pohádky – pyšná princezna.

Nemoci – virové onemocnění, bude brzy zdrav, odkašlat, bolestivé polykání, je nastydlá, kašel, u doktora, bolesti v krku, onemocnět.

Frekvence užívání slov

Slova v kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Zvířata	15	9,6 %
Z pohádky	13	8,3 %
Příroda	11	7 %
Bydlení	10	6,4 %
Sport	6	3,8 %
Škola	5	3,2 %
Zaměstnání	5	3,2 %
Doprava	4	2,5 %
Výlet	3	1,9 %
Město	3	1,9 %
Prázdniny	2	1,3 %
V zimě	1	0,6 %
Vánoce	1	0,6 %
Zábava	1	0,6 %
Jaro	1	0,6 %

Slova samostatně, bez kontextu		
Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	77	49 %
Zvířata	63	40,1 %
Bydlení	34	21,7 %
Škola	28	17,8 %
Potraviny	28	17,8 %
Doprava	24	15,3 %
Sport	19	12,1 %
Člověk	17	10,8 %
Zaměstnání	14	8,9 %

Nemoci	10	6,4 %
Město	9	5,7 %
Oblečení	7	4,5 %
Matematika	4	2,5 %
Informační prostředky	3	1,9 %
Z pohádky	1	0,6 %

Matematika pro 4. ročník ZŠ 1. + 2. díl

Matematika pro 4. ročník obsahuje 2 učebnice. Každá má 62 stran. Nejvíce zde najdeme slova z tematické oblasti matematiky. Na každé straně najdeme mnoho slov, která vyjadřují matematické souvislosti. Ve slovních úlohách se často objevují vlastní jména, příjmení, dny v týdnu, názvy států, měst, různé druhy potravin

Děti mají k dispozici dva pracovní sešity, ke každé učebnici jeden. Probrané učivo si v pracovních sešitech opakuji, upevňuji.

Tematické oblasti

Matematika – přečíst zapsaná čísla, určit počet stovek, porovnej čísla, seřad' čísla, zaokrouhlování čísel, ověřit zkouškou, vypočítat příklady, násobení, dělení, odhadnout výsledek, sečíst písemně, sestrojít střed, krychle, doplnit tabulku, dělení se zbytkem, písemné násobení, poloměr kružnice, kolmé přímky, vymodelovat, dělit písemně, kontrolovat správnost, sestrojít rovnoběžnou přímku, odečíst písemně, veď bodem přímku, narýsuj kružnici, načrtni, pravý úhel, pozoruj rysku, modely těles, počítat po stovkách, ukazovat na číselné ose, pamětné násobení, změř úsečky, doplň znaky, slovní úloha, trojúhelníková nerovnost, přímá úměrnost, obvod trojúhelníku/obdélníku.

Škola – tabule, školní rok, školní družina, sešity, pan učitel, rozdat učebnice, vyučovací hodina, plnicí pero, fixy, odborná škola, chodit do základní školy, školní jídelna, hodina anglického jazyka, ředitelství školy, lyžařský výcvik.

Ovoce – hrozny, jablka, banán, hrušky, jahody.

Doprava – nákladní auto, silnice, traktor, autobus, automobil, dodávka, vlak, sportovní letadlo, lokomotiva, horské kolo, dopravní podnik, parkovat na parkovišti.

Bydlení – psací stůl, židle, stolní lampa, žárovka, mraznička, opravit střechu, koupit skříňku, vybavení pokojů, žehlička, poplatky za nájem, elektřinu, plyn, topení, skleničky, mikrovlnná trouba, nový televizor, automatická pračka, garsoniéra, panelový dům.

Potraviny – med, vejce, sýr, salám, bonbon, salám, jogurt, ananasový kompot, krupice, lentilky, uvařit švestkové knedlíky, bochník chleba, brambory, maso, jablka, banány, pomeranče, mrkev, svazek ředkviček, kedluben, balíčky ovocného čaje, koupit si perník.

Sport – skok o tyči, plavání, atletické závody, závodníci běží, štafety, uběhnout, fotbalová utkání, plavecké závody.

Hudební nástroj – flétna.

Příroda – rostlina růže, vysazovat růže, zalít zahradu, seno, zasadit stromy.

Oblečení – koupit zimní bundu, šálky.

Zvířata – výstava psů, očkování psa.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Matematika	124	100 %
Potraviny	24	19,4 %
Doprava	18	14,5 %
Bydlení	17	13,7 %
Škola	14	11,3 %
Příroda	8	6,5 %
Ovoce	5	4 %
Sport	5	4 %
Zvířata	2	1,6 %
Oblečení	2	1,6 %
Hudební nástroj	1	0,8 %

Vlastivěda – Naše vlast + Vlastivěda – Obraz ze starších českých dějin

Učebnice *Naše vlast* a *Obrazy ze starších českých dějin* mají dohromady 101 stran. Ve druhé knížce se objevuje pouze historie a s ní spojená slova, nejčastěji jako slovní spojení. Objevují se zde i jména, názvy obcí. Obě učebnice jsou dělené na kapitoly. Nejvíce slov zde najdeme z tematické oblasti historie a příroda.

Tematické oblasti

Česká republika – stát, občané, zvolení zástupci, prezident, nejvyšší představitel, poslanci, volení ve volbách, schvaluje zákony, pevná pravidla, ústava České republiky, základní práva a povinnosti občanů, vláda, ministři, předseda vlády je premiér, demokratický stát, svobodně vyjadřovat názory, volně cestovat za hranice státu, státní znak, státní vlajka, státní hymna, státní svátky, hraniční přechody, města, vesnice, kraj, okresní město.

Historie – samostatná Československá republika, vznik České republiky, den osvobození od fašismu, ukončení druhé světové války, den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje, den upálení mistra Jana Husa, koncentrační tábor Terezín, obec Ležáky, hřbitov na Vyšehradě, příchod Slovanů, archeologické vykopávky, pravěcí lidé, pobyt v jeskyních, zbraně zhotovovali ze dřeva, keltské kmeny, stěhování národů, opevněná hradiště, kněží, věrozvěsty, slovanský jazyk, slovanské písmo hlaholice, bible, korunovační klenoty českých králů, svatováclavská koruna, život ve středověku, poddanské dávky, odpustky, prohlášen za kacíře, církevní sněm, upálen v Kostnici, husitské války, kalich, přijímání pod obojí způsobou, útoky křižáckých vojsk, vyhození z okna, pokládán za Učitele národů, šlechta, nařízení povinné školní docházky, jednotný jazyk pro všechny.

Příroda – nadmořská výška, nížiny, vysočiny, hory, soutoky řek, pohraniční pohoří, pokrývaly hluboké lesy, pramení divoké říčky, nejvyšší hory, hluboké lesy, čisté vodní toky, tvoří se sopky, sopečný výbuch nehrozí, prudké bouře, vichřice, mlhy, sněhové laviny, hráze rybníků, přehradní nádrže, počasí, podnebí, teplota vzduchu, stav ovzduší, obloha pokryta oblaky, déšť, rosa, sníh, kroupy, vítr, roční období, proudění vzduchu, půda, hnědé lesní půdy, černozemě, orná půda, znečištěné ovzduší, kácení lesů, chráněné krajinné oblasti, národní parky, neživá příroda, chráněné rostliny, chránění živočichové.

Práce s mapou – turistická mapa, světové strany, orientace v krajině, severní pól, jižní pól, kompas, poledníky, rovnoběžky, kulatý povrch, zeměpisná síť, myšlené čáry, rovník, glóbus, zmenšený model, měřítko mapy, nástěnná mapa, příruční mapa, plány měst, značky, využití map, automapy, turistické mapy, zakresleny rozhledny.

Doprava – železnice, druhy silnic, autobusové zastávky, cesty, jízdní řád, vydáme se vlakem či autobusem, nádraží, autobus ujel, křižovatky významných obchodních cest.

Fyzika – teploměr, stupně Celsia.

Potraviny – kukuřice, ovoce, zelenina, brambory, maso, vaření piva.

Zvířata – chov krav a ovcí, vepří, drůbež, chov kaprů, lovná zvěř, koz, hovězí dobytek.

Průmysl, nerostné suroviny – nerostné bohatství naleziště uhlí, hnědé uhlí, těží se povrchovým způsobem, tepelné elektrárny, černé uhlí, výroba porcelánu, vápenec, kaolin.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Historie	53	53,5 %
Příroda	21	20,8 %
Česká republika	9	8,9 %
Práce s mapou	6	5,9 %
Doprava	5	5 %
Zvířata	3	3 %
Potraviny	3	3 %
Průmysl, nerostné suroviny	2	2 %
Fyzika	1	1 %

Přírodověda 4

Přírodověda pro 4. ročník má 2 díly. První díl je zaměřen na živočichy a rostliny, druhý na témata z oblasti fyziky a chemie. Dohromady mají obě učebnice 110 stran. Objevuje se tu nejvíce slov z tematické oblasti příroda a živočichové.

K učebnicím jsou pro děti připraveny pracovní listy, které prohlubují učivo.

Tematické oblasti

Příroda – sluneční záření, světlo, teplo, vzduch, voda, živiny, příjem potravy a vody, vylučování odpadních látek, růst a vývoj, roznožování, fotosyntéza, půda, zdroj potravy, neživá příroda, živé organismy, horniny, minerální látky, humus vzniká z odumřelých těl, opadané listí, mrtví živočichové, potravní řetězce, zelené rostliny, vztah k přírodě, smíšené lesy, vichřice, polomy, lesní půda, zlepšování ovzduší, písčité půdy, orná půda, rybník, koryta řek a potoků, znečišťování vod, dozrávání plodů, planeta Země, vlastnosti vzduchu, atmosféra, proudící vzduch, koloběh vody v přírodě, led, horniny, sůl kamenná, koule žhavých plynů, střídání dne a noci, zatmění Slunce, Sluneční soustava, paprsky.

Fyzika, chemie – kyslík, délka, šířka, měření látek, hmotnost, objem, teplota, litry, mililitry, hektolitry, sekunda, minuta, hodina, rok, den, odměrný válec, teploměr, pevné látky, kapalně látky, plynné látky, magnetická síla, tyčový magnet, vlastnosti materiálů, póly magnetu, stejný/opačný pól, síla přitažlivá/odpudivá, kompas, magnetická stříelka, dusík.

Rostliny – dřeviny, keře, jehličnaté/listnaté stromy, kapradiny, přesličky, mechy, lišejníky, kořeny, šišťice, kůra, koruna borovic, šišky, jehličí, samčí květy, jehnědy, zrnka pylu, bobule, oddenek, cibule, dřevina, kmen, široké listy, obiloviny, stéblo duté s kolénky, drobné květy, klas, lata, obilky.

Živočichové – savci, ptáci, plazi, obojživelníci, ryby, hmyz, bezobratlí, motýli, blanokřídlí, brouci, býložravci, masožravci, všežravci, rypák, vyrývá potravu, pase se, larvy a kukly hmyzu, plže, hnízda myšek, bachyně, divočák, tlama, zakrnělý ocásek, huňatý ohon, plaché zvíře, vzteklina, přerušovaný zimní spánek, létající savec, létací blány, loví v noci, vykrojená ocasní pera, loví za letu, hospodářská zvířata, kočka, zatahovací drápy, polštářky, vidění ve tmě, zbarvení srsti, pes.

Podzim – podzimní rovnodennost, den a noc jsou stejně dlouhé, podzimní měsíce, sklízí se okopaniny, v zahradách se sklízí ovoce, kořenová zelenina, rostliny si tvoří zásobní látky v pupenech, nadzemní části bylin hynou, pozorujeme vybarvování a opad listů, příprava živočichů na přezimování, zvýšený příjem potravy, ukládají se tukové zásoby, srst líná, první mrazy, zimní spánek, obtížnost shánět potravu.

Zima – zimní slunovrat, den se krátí, noc se prodlužuje, zimní měsíce, jezdíme na hory lyžovat, zimní podmínky, barborky, zahrabání v listí, zpomalená činnost srdce, zimní spánek, krmelec.

Jaro – jarní rovnodennost, den a noc jsou stejně dlouhé, rostliny rozkvetou, klíčení semen, rodí se mláďata, oplodnění samičích buněk, stěhovaví ptáci se vrací, vybarvuje se peří.

Léto – letní slunovrat, nejdelší den a nejkratší noc, zrání plodů, kvetou rostliny, sbíráme lesní plody, z opylených květů vyrůstají plody, sklízí se letní zelenina, dozrává obilí, začínají žně.

Zdraví – duševní pohoda, očkování, infekční choroby, žloutenka, karanténa, dodržování čistoty těla, zdravý chrup, suchá pokožka, osobní hygiena, hygienické prostředky, čisté oděvy, zdravotní potíže, obezita, stravovací návyky, zdravá výživa.

Frekvence užívání slov

Tematická oblast	Počet stran	Procenta
Příroda	67	61 %
Živočichové	34	31 %
Rostliny	21	19 %
Fyzika, chemie	12	11 %

Člověk	8	7,3 %
Zima	7	6,4 %
Zdraví	6	5,5 %
Jaro	6	5,5 %
Podzim	4	3,6 %
Léto	3	2,7 %

Metodická doporučení

Ve vlastivědě od tohoto nakladatelství je nejméně tematických oblastí. Je to dáno tím, že učebnice má pouze historickou část a minimum stránek je věnováno části zeměpisné. Slovní zásobu by bylo možné rozšiřovat za pomoci mapy – vyhledávat v zeměpisné mapě, ukazovat a pojmenovávat určité značky, symboly, obrázky a k nim poté vymýšlet další slova, která souvisejí s učivem. V matematice je nejvíce slov, která vyjadřují matematické funkce. Ostatní tematické celky se rozvíjejí v českém jazyce a dalších předmětech. V matematice, ve slovních úlohách, se často objevují slova z tematické oblasti potravin. Děti si zde pouze přečtou, co maminka koupila a to je vše. Tuto oblast bychom mohli s dětmi rozvíjet ve školní kuchyňce. Připravit si s dětmi jednoduché pokrmy, kde bychom si při přípravě každou potravinu zařadili, jestli je to zelenina, ovoce, luštěnina, a poté si řekli, co s nimi můžeme vše dělat (například čočka – Můžeme čočku smažit? Jaké potraviny doma smažíte? Jak se připravuje čočka?). Tento postup bychom mohli dělat i při jiném předmětu či si to říci ve třídě, abychom se při přípravě pokrmů nezdržovali.

4.4 Porovnání nakladatelství

Nakladatelství jsou porovnávána z hlediska tematických oblastí v předmětech a v ročnících. Učebnice obsahují taková témata, která jsou dětem dostatečně známá. Některé učebnice se daným tématem zabývají více, jiné pouze okrajově.

Tematické oblasti zvířata, sport, škola, příroda, bydlení, doprava, potraviny jsou ve všech nakladatelstvích ve 3. ročníku nejvíce zastoupeny v českém jazyce. Dále se zde objevují témata, která jsou pouze ve dvou nakladatelstvích, jako různé vlastnosti, slova, která jsou z pohádky. Tematické oblasti, které jsou v každém nakladatelství obsaženy minimálně, se od sebe liší. V nakladatelství Fraus najdeme témata: vaření, statek, letiště,

zubař; SPN obsahuje závod, denní povinnosti, šikana, muzeum, oslava, vesmír; Alter má nejméně zastoupena témata Velikonoce, Vánoce, informační zdroje, hudební nástroje, nakupování. Ve 4. ročníku v českém jazyce najdeme ve všech nakladatelstvích nejvíce používaná témata příroda, bydlení, potraviny, škola, zvířata, povolání, doprava, lidské tělo (člověk). Naopak nejméně používaná a shodná témata jsou oblečení, slova z pohádky, zima. Jako ve 3. ročníku i zde se objevují témata, která jsou pouze v jednom nakladatelství, například Fraus obsahuje téma soutěž, první pomoc, Vánoce; SPN Zoo, pravěk, hudební nástroje a Alter Vánoce, prázdniny, město, výlet, doprava.

V učebnicích matematiky se celkově nevyskytuje tolik tematických oblastí jako v českém jazyce. Je to dáno tím, že v učebnicích matematiky nejsou rozsáhlé texty, ale jen vysvětlení nové látky, zadání úkolů a slovní úlohy. Nejobsáhlejší oblast, kterou najdeme ve 3. i 4. ročníku, je matematická. Tato slova se objevují na každé straně v učebnici. Společná témata ve všech nakladatelstvích jsou doprava, škola, potraviny a objevují se často ve slovních úlohách. Učebnice ze 3. a 4. ročníku jsou na tematické oblasti hodně podobné. U každého nakladatelství najdeme témata, která se neshodují. Například u nakladatelství Fraus je to skupina slov patřící do tématu lidského těla, povolání či slova z pohádky; SPN zmiňuje témata hudební nástroje, dopravu, bydlení a Alter oblečení a sport.

V prvouce ve 3. ročníku se ve všech nakladatelstvích objevuje velké množství témat, ale jen minimum se shoduje (příroda, fyzika, chemie, lidské tělo, člověk). Nejvíce témat, která se neshodují, obsahuje nakladatelství Fraus (geometrické tvary, politika, obchod, hudební nástroje, nemoci, informační prostředky). Učebnice od SPN je rozdělena na roční období, tudíž v ní najdeme tematické oblasti jaro, léto, podzim, zima a první pomoc, které je v učebnici věnována celá kapitola. Nakladatelství Alter má nejméně zastoupeny témata doprava, technika a bydlení. Ostatní témata se shodují s ostatními nakladatelstvími.

Ve vlastivědě ve 4. ročníku od nakladatelství Fraus najdeme mnoho tematických oblastí. Pouze dvě nejvíce zastoupená témata, příroda a historie, se shodují s dalšími dvěma nakladatelstvími. Naopak nejmenší procento zastoupení mají témata doprava a zvířata. Další témata, která obsahuje nakladatelství Fraus jsou informační prostředky, budovy, zaměstnání, přístroje k orientaci, cestování. SPN a Alter mají v porovnání s nakladatelstvím Fraus méně témat. U těchto dvou nakladatelství se oblasti částečně shodují (zvířata, doprava, Česká republika, průmysl, nerostné bohatství). U nakladatelství Alter najdeme navíc slova, která spadají do oblasti fyziky.

V přírodovědě ve 4. ročníku najdeme pouze 2 společná témata u všech nakladatelství, a to přírodu a živočichy. Témata matematika a vesmír mají velké procento zastoupení u nakladatelství Fraus. Menší podíl mají témata oblečení, nemoci, fyzika, záliby. Nakladatelství Alter obsahuje témata léto, podzim, jaro, zdraví, zima, člověk. Tato témata jiné učebnice nijak zvlášť nerozdělují. SPN se ve své učebnici zmiňuje o tématech povolání, roční období, město, škola.

Po rozboru všech učebnic bylo zjištěno, že nejvíce tematických oblastí obsahují učebnice z českého jazyka. Je to dáno tím, že se v učebnicích objevují jak konkrétní texty, které jsou většinou napsány jako nějaký příběh, tak pravopisná cvičení, která obsahují různá slova z jakékoli tematické oblasti. V učebnicích matematiky si děti svoji slovní zásobu dostatečně nerozvíjejí, protože v nich je obsaženo mnoho početních příkladů a slova ve slovních úlohách se často opakují. Prvouka, přírodověda a vlastivěda také obsahují mnoho témat, ale jsou to spíše taková, která jsou spojená s přírodou, s technikou, nebo se školou. Děti se dočtou nové informace, ale pokud je to v učebnici označeno jako učivo navíc, mnoho z nich si je nedokáže zapamatovat a použít dál. Mohli bychom říci, že celkově nejvíce témat obsahuje nakladatelství Fraus. Toto nakladatelství se zmiňuje i o tématech, o kterých se v dnešní době často mluví. Je to dáno tím, že učebnice od tohoto nakladatelství byly vydány před několika lety a z analyzovaných učebnic jsou nejnovější.

5 Pomocné materiály k výuce na rozšíření slovní zásoby

Pomocné materiály jsou vytvořeny pro žáky se záměrem rozšířit jejich slovní zásobu při vyučovacích hodinách i mimo ně, například o přestávkách. Materiál by měl být pro žáky volně přístupný ve třídě, například pověšený na zdi, nebo si materiál mohou vzít domů, kde si danou slovní zásobu procvičí.

Pro rozšíření slovní zásoby jsou na ukázkou vybrány tematické oblasti: člověk (lidské tělo), ovoce/zelenina/potraviny, škola. Všechny ukázkové materiály mohou být vyrobeny pro jakékoli téma. Materiál může být použit při každé vyučovací hodině, nemusí se vztahovat pouze k předmětu.

Ukázky materiálů:

Téma: Člověk (lidské tělo)

Pomocný materiál pro žáky 4. ročníku.

Popis materiálu: Ve třídě mají děti na kartonu od pedagoga nakreslený obrys člověka, který je pověšený na nástěnce. Části lidského těla, kosti a orgány, jsou také vyrobeny z kartonu a jsou umístěny mimo obrys člověka. Žáci mají od pedagoga předepsané pojmy, které by měli znát (například žaludek, mozek, klíční kost aj.). Pojmy jsou uloženy v krabici pod nástěnkou. Žáci mají za úkol při volné chvíli připevnit části lidského těla na obrys člověka a části správně popsat předepsanými pojmy. Mají k dispozici i volné papíry, na které mohou napsat pojmy, které nebyly použity a přiřadit na obrys člověka.

Metodické doporučení: Části lidského těla mohou žáci vyrobit při výtvarné výchově nebo je vystříhat z časopisů. Při samostatné výrobě si žáci osvojují tvar, barvu orgánu a umístění v těle. Učitel si práci s materiálem může přizpůsobit, například jeden den žáci budou popisovat pouze kostru, druhý den svaly, další den orgány aj. Také může zvolit těžší variantu, kdy žáci budou sami popisovat orgány, kostru. Pojmy, které napsali žáci, je dobré nechat na nástěnce přilepené po celou dobu používání materiálu. Tyto nové pojmy si s žáky vysvětlíme a ukážeme při hodině přírodovědy. Na aktivitě mohou pracovat samostatně i ve dvojicích.

Téma: Potraviny

Pomocný materiál pro žáky 3. i 4. ročníku do hodiny prvouky, přírodovědy.

Popis materiálu: Každý žák přinese do třídy minimálně 10 obrázků (ovoce, zeleniny, luštěniny, maso, mléčné výrobky, pečivo, nápoje aj.) potravin vystříhaných z letáků či časopisů. Pedagog vybere do dvojice 15 obrázků a rozdá připravený papír na doplnění. Žáci mají za úkol potraviny rozdělit do určených skupin, sladkosti, pochutiny, ovoce, zelenina, pečivo, mléčné výrobky, maso, luštěniny, nápoje a napsat je na připravený papír. Dále vyberou pouze ty potraviny, které považují za zdravé a opět je napíší na papír. Ze všech potravin si podle svého uvážení vyberou 5 potravin, ke kterým napíší co nejvíce vlastností a sloves, které se s danými potravinami pojí.

Metodické doporučení: Pedagog s tímto materiálem může pracovat i naopak. Napíše na tabuli vlastnosti a slovesa. Žáci obrázky přiřadí k dané vlastnosti/slovesu. S materiálem mohou pracovat například měsíc a poté z toho vytvořit plakát, kdy potraviny roztřídí do určitých skupin, nalepí a popíší na papír. Pedagog může daný materiál použít do písemné práce, žákům ukáže obrázek a oni napíší název potraviny. Měl by vybírat takové potraviny, které dětem byly na začátku procvičování neznámé, například exotické druhy ovoce.

Téma: Škola

Cvičení pro žáky 3. i 4. ročníku.

Popis materiálu: Na připraveném papíru od pedagoga mají žáci napsat co nejvíce slov na téma škola. Slova se vztahují k oblastem: školní potřeby, zaměstnanci školy, činnosti ve škole, vybavení školy.

Metodické doporučení: Každý žák pracuje sám za sebe. Pedagog tuto aktivitu může použít na začátku hodiny jako rozvíčku. Vhodná je společná kontrola v kruhu před tabulí nebo si pedagog zkontroluje každého žáka zvlášť. Při společné kontrole si žáci doplňují slova, která nevymysleli. Tento materiál může být obměňován.

Ukázka materiálu

Vymysli co nejvíce slov na téma škola a rozděl je do skupin.

Školní potřeby –

Zaměstnanci školy –

Činnosti ve škole –

Vybavení školy –

6 Aktivity na rozvoj slovní zásoby

V této kapitole jsou navrženy aktivity, které pomohou dětem rozšířit jejich slovní zásobu. Úkoly jsou připraveny pro nadaného žáka, pro žáka se speciálními potřebami, pro žáka s průměrnými výsledky a aktivity pro celou třídu. Každý úkol je popsán, je k němu dané metodické doporučení a obsahuje ukázkový příklad. Úkoly pro nadaného žáka a pro žáka se speciálními potřebami mají podobné zadání, ale jsou jinak náročné. Všechny úkoly jsou vztaženy na určité téma. Pedagog si zadání podle svých potřeb může změnit.

a) Aktivity pro nadaného žáka

Žáci, kteří jsou nadaní, nepotřebují k vypracování daných úkolů žádné pomůcky či jiné pomocné materiály.

Úkol č. 1

Název úkolu: *Popiš zvíře a vytvoř řetězec*

Pomůcky: papír, tužka

Popis úkolu: Žáci popíší různými přídavnými jmény psa. Ke každému přídavnému jménu napíší vhodné slovo, které s ním vytvoří slovní spojení. Takto pokračují s vymyšlenými slovy dále, dokud nevytvoří řetězec, který obsahuje minimálně 20 slov. Řetězec slov žáci utvoří na všechny napsaná přídavná jména.

Metodické doporučení: Pedagog může úkol zařadit do všech předmětů. Zadání lze obměňovat podle probírané látky. Aktivita není časově omezena, může být rozdělena do více hodin, například na začátku každé hodiny napsat dva řetězce. Při kontrole úkolu musí žáci umět odůvodnit vymyšlená slovní spojení.

Příklad: Pes – pastevecký, lovecký, rozzuřený, domácí, malý, chlupatý, velký, hubený.

Pes – domácí – kuchyně – maminčina – sukně – oblečení – skříň – ložnice – spát – postel – dřevěná aj.

Odůvodnění: pes domácí – pes, který žije s rodinou v bytě; domácí kuchyně – pokrmy uvařené z vypěstovaných potravin, pokrmy uvařené doma (v bytě, v domě); kuchyně maminčina – maminka se stará o chod kuchyně; maminčina sukně – sukně, kterou

maminka často nosí, je její oblíbená; sukně oblečení – slovo oblečení je slovo nadřazené slovu sukně; oblečení skříň – oblečení najdeme ve skříni, úložný prostor; skříň ložnice – v ložnici máme skříň, ve které je oblečení; ložnice spát – do ložnice chodíme každý večer spát; spát postel – doma spíme na posteli; postel dřevěná – postel, kterou mám v pokoji, je vyrobená ze dřeva.

Úkol č. 2

Téma: Vesmír

Název úkolu: *Letíme do vesmíru*

Pomůcky: papír, tužka

Popis úkolu: Žákům je zadané téma Vesmír. Jejich úkolem je napsat co nejvíce slov související s tématem tak, aby každé nové slovo začínalo na poslední písmeno slova předcházejícího. Výchozím slovem je vesmír. Vymyšlená slova se nesmí opakovat. Na úkol mají žáci 10 minut.

Metodické doporučení: V tomto úkolu je vhodné žákům připomenout, aby vymýšleli slova různých slovních druhů. Při práci nepoužívají žádné pomůcky. Pokud se u žáka při kontrole objeví slovo, se kterým pedagog nesouhlasí, nezařadil by ho do daného tématu, žák musí vysvětlit, proč tam slovo zařadil.

Příklad: vesmír – raketa – astronomie – Einstein – nebe – energie aj.

Úkol č. 3

Název úkolu: *Prázdninové aktivity*

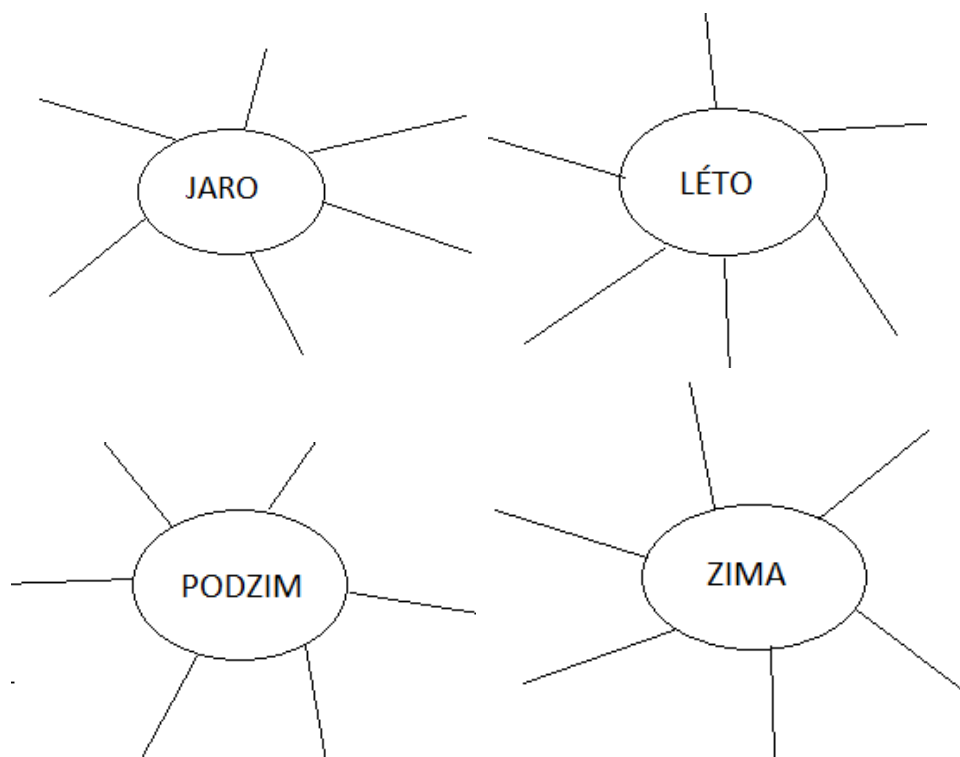
Pomůcky: papír (cvičný sešit), myšlenková mapa, tužka

Popis úkolu: Žáci mají za úkol napsat co nejvíce sloves spojená se jmény, která vyjadřují činnosti dělající o prázdninách (jarních, letních, podzimních, zimních). Vymyšlená slova rozdělí do skupin podle ročních období a vytvoří z toho myšlenkovou mapu, kterou dostanou od pedagoga po napsání činností. Ke každému ročnímu období vymyslí nejméně šest činností.

Metodické doporučení: Žáci mohou svá vymyšlená slova psát na čistý papír, do cvičného sešitu, ze kterého je potom přepíše na myšlenkovou mapu. Při kontrole mohou mít žáci napsanou jednu činnost ve všech ročních obdobích. Toto se nepovažuje za chybu, žák to musí odůvodnit.

Příklad: navštěvovat babičku, hrát si s kamarády, jezdit na dovolenou, lyžovat na horách, koupat se v řece, pouštět draka aj.

Ukázka myšlenkové mapy.

Úkol č. 4

Téma: Česká republika

Název úkolu: *Místo, kde žijeme*

Pomůcky: papír s abecedou, tužka

Popis úkolu: Na téma Česká republika žáci napíší ke každému písmenu v abecedě dvě slova. Své tvrzení musí odůvodnit. Na splnění úkolu mají 20–30 minut. Papír s vytištěnou abecedou dostanou žáci od pedagoga.

Metodické doporučení: Tento úkol je vhodné zařadit do hodiny vlastivědy ve 4. ročníku. Slouží k opakování probraného učiva. Z abecedy jsou vyřazeny písmena X, W, Y.

Příklad:

A – administrativa, automobilový (průmysl)	N – národ, nádrž (vodní)
B – Brno, Brdy	O – obyvatelstvo, okres
C – Cidlina, cizinci	P – Praha, prezident
Č – Čechy, členitost (povrchu)	R – Radbuza, rybník
D – dálnice, Dukovany	Ř – Říp, řeka
E – elektrárna, ekonomika	S – stát, symbol
F – farma, firma	Š – Šumava, Šumperk
G – geomorfologie, geografie	T – Temelín, Terezín
H – historie, hory	U – UNESCO, univerzita
Ch – Chrudim, chmel	Ú – území, úval
J – jezera, Jihlava	V – Vltava, Vyšehrad
K – Krkonoše, kraj	Z – zaměstnanost, zemědělství
L – letiště, lázně	Ž – železnice, Žatec
M – Morava, meruňky	

Úkol č. 5

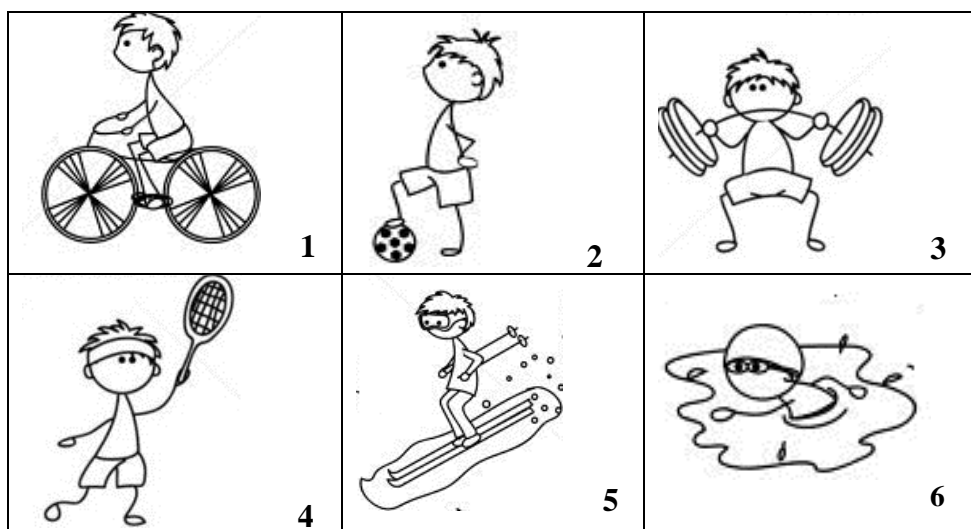
Název úkolu: *Sportujeme*

Pomůcky: interaktivní tabule (obrázek), papír, tužka

Popis úkolu: Žákům se na interaktivní tabuli promítne tabulka, kde je šest očíslovaných obrázků. Na každém je jeden sport. Žáci mají 15 sekund na zapamatování obrázků. Poté z tabule zmizí a jejich úkolem je na papír ke každému obrázku napsat slovesa, která se pojí s daným sportem a slova s obrázkem spojená.

Metodické doporučení: Pokud pedagog nemá k dispozici interaktivní tabuli, zvolí tištěnou variantu. Žáci po časovém intervalu papír s obrázky uklidí do lavice, aby se nemohli inspirovat. Obrázky jsou očíslované, žáci na volný papír napíší číslo a k tomu vymyšlená slova. Pedagog může čas měnit, například přidat nebo ubrat několik sekund.

Ukázka promítaných obrázků:

Příklad:

- 1 – jezdit, dýchat, odpočívat, kolo, helma, světla aj.
- 2 – kopat, chytat, střílet, míč, hřiště, branka aj.
- 3 – vzpírat, rozcvičit se, činka, posilovna aj.
- 4 – odpálit, smečovat, běhat, raketa, pot aj.
- 5 – sjet, lyžovat, běžkovat, lyže, čepice, hůlky aj.
- 6 – plavat, potápět se, závodit, voda, mokrý, bazén aj.

b) Aktivita pro žáka se speciálními potřebami

Žáci se speciálními potřebami mají k vypracování úkolů připravené pomůcky, na zadaný úkol mají více času, žákům mohou pomáhat ostatní spolužáci. Žáka, který bude spolužákovi pomáhat, vybere pedagog před aktivitou.

Úkol č. 1

Název úkolu: *Jaké bude tvoje zvíře?*

Pomůcky: papír, tužka, obrázek (fotografie)

Popis úkolu: Pedagog žákům zadá jedno slovo: pes. Jejich úkolem je k tomuto slovu napsat co nejvíce přídavných jmen, která psa popisují. Jako pomůcka bude žákovi sloužit fotografie psa, kterou mu připraví pedagog. Na vypracování úkolů mají žáci 8 minut.

Metodické doporučení: Zadání úkolu se může měnit – zvolí se jiné zvíře nebo určitá věc, která je vhodná k popisování. Žákům může pomáhat určený spolužák – navede žáka na danou vlastnost pomocí jiných slov.

Příklad:

Pes – lovecký, domácí, malý, velký, chlupatý, hladový, tlustý aj.

Pomoc od spolužáka: opak slova tlustý je slovo → hubený.

Úkol č. 2

Téma: Zvířata

Název úkolu: *Znáš zvířata kolem nás?*

Pomůcky: papír, tužka

Popis úkolu: Žáci mají za úkol napsat co nejvíce domácích (ty, které chováme doma i na statku), lesních a vodních živočichů. Úkol žáci plní bez pomůcek, pokud je žádné zvíře nenapadá, použijí učebnici prvouky, přírodovědy. Na vypracování úkolu mají děti 10 minut.

Metodické doporučení: Úkol je vhodné zařadit do hodin přírodovědy (prvouky). Pedagog může měnit tematické oblasti, děti mohou psát jiné slovní druhy. Po vypracování úkolu je vhodné si sednout do kruhu, kde každý žák přečte, co napsal. Jestliže některý žák nebude mít zvíře, které spolužák přečetl, doplní si ho. Na konci aktivity budou mít všichni žáci napsaná stejná zvířata.

Příklad:

Domácí – kočka, pes, kráva, ovce, krůta aj.

Lesní – jelen, divočák, kuna aj.

Vodní – žába, kapr, kachna aj.

Úkol č. 3

Téma: Bydlení

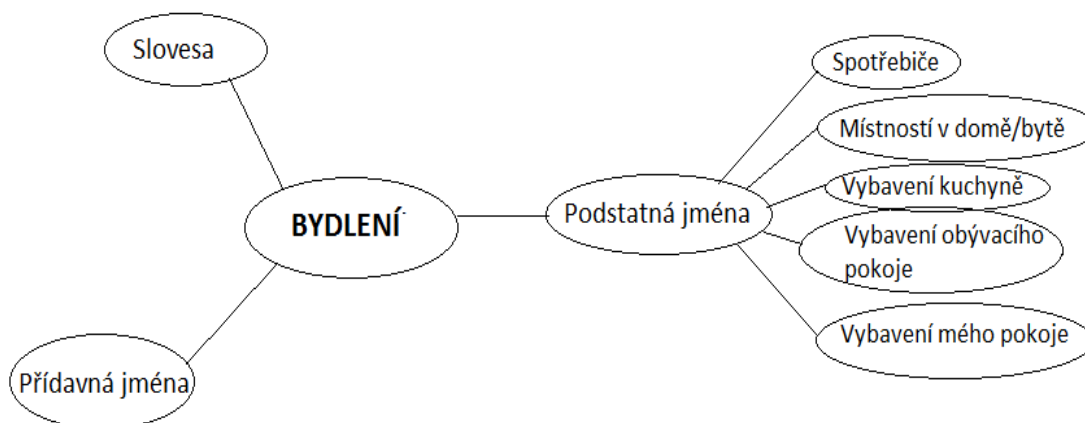
Název úkolu: *Tvoříme mapu*

Pomůcky: papír s předtištěnou mapou, barevné fixy, pero

Popis úkolu: Žáci mají za úkol vytvořit myšlenkovou mapu na téma bydlení. Pedagog dětem rozdá předtištěnou mapu, kam budou psát slovesa, přídavná jména a podstatná jména spojená s daným tématem. Slovesa žáci budou psát modrým fixem, přídavná jména červeným a podstatná jména zeleným fixem. Na úkol mají 12 minut.

Metodické doporučení: Zručnější děti si mohou mapu načrtnout samy. Uvedené fixy mají děti předem připravené na lavici, pokud dané barvy nemají, pedagog vybere jiné barvy tak, aby všichni žáci měli myšlenkovou mapu stejně barevnou. K tomuto úkolu nejsou potřeba žádné pomůcky.

Příklad předtištěné mapy

Příklad vymyšlených slov.

Slovesa – prát, vysávat, uklízet aj.

Přídavná jména – dřevěný, mokrá, špinavý aj.

Podstatná jména – sporák, lednice, koupelna, kuchyně, vařečka, talíř, křeslo, koberec, postel, psací stůl aj.

Úkol č. 4

Název úkolu: *Doprava*

Pomůcky: papír s abecedou, tužka

Popis úkolu: Žáci mají za úkol napsat ke každému písmenu v abecedě jedno slovo, které je z tematické oblasti Doprava. Pedagog může dát žákům k inspiraci slovní spojení, která se k dopravě vztahují, například druhy dopravy, dopravní značky, dopravní prostředky, nebo se mohou podívat z okna atd. Papír s vytištěnou abecedou dostanou od pedagoga.

Metodické doporučení: Tento úkol se může obměňovat, změnit téma, dát dětem jiné pomůcky. Z abecedy jsou vynechaná písmena F, G, I, W, X, Y.

Příklad:

A – automobil

B – bicykl

C – cyklista

Č – červená

D – dálnice

E – energie

H – helma

CH – chodec

J – jízda

K – křižovatka

L – loď

M – most

N – nákladník

O – objezd

P – pneumatika

R – rozjezd

Ř – řidič

S – silnice

Š – šalina

T – troubit

U – ujet

V – výfuk

Z – značky

Ž – železnice

Úkol č. 5

Téma: Potraviny

Název úkolu: *Co se mnou uděláš?*

Pomůcky: obrázky potravin vystříhané z letáků, prázdné papíry, tužka

Popis úkolu: Žáci si od pedagoga vylosují 8 obrázků potravin. Jejich úkolem je na prázdné papíry napsat vše (slovesa), co by se dalo s vylosovanými potravinami dělat. Na úkol je stanovený čas 10 minut.

Metodické doporučení: Obrázky potravin přinesou žáci, nebo si je společně při výtvarné výchově nakreslí. Obrázky je vhodné rozdělit do skupin (zelenina, pečivo, maso, nápoje), ze kterých si sami žáci obrázky vyberou, nebo jim je přiřadí pedagog. V této aktivitě je vhodné žákovi přidělit na pomoc spolužáka. Vybírají se takové obrázky, o kterých děti mohou napsat co nejvíce slov. Žáci si mohou pro inspiraci otevřít učebnici prvouky.

Příklad:

Obrázek okurky – strouhat, nakládat, kupovat, sbírat aj.

c) *Aktivity pro průměrného žáka*

Tyto aktivity jsou určeny pro žáky, kteří nemají žádné omezení, zdravotní, psychické a mohou je plnit v průběhu každé hodiny a o přestávce.

Úkol č. 1

Název úkolu: *Sloupečky*

Pomůcky: papír, tužka

Popis úkolu: Žáci mají připravený papír a tužku. Pedagog vymyslí slovo (vztahuje se k určitému tématu), žákům ho nadiktuje, ti si ho napíší na papír a na každé písmeno ze slova vymyslí slovo a zapíší do sloupečku. Vymyšlená slova souvisí se zadaným tématem, které na začátku úkolu zadá pedagog.

Metodické doporučení: Tuto aktivitu může pedagog zařadit do každé vyučovací hodiny, kde si sám zvolí téma. Úkol může sloužit k opakování již probraného učiva a k upevnování nového učiva. Žáci mohou používat pomůcky, které určí pedagog. Aktivita může probíhat ve dvojicích. Pokud žáci nějaká slova nevymyslí, při společné kontrole si je doplní.

Příklad:

N	E	M	O	C
Á	P	A	B	U
P	I	S	V	K
L	L	T	A	R
A	E	I	Z	O
S	P	Č		V
T	S	K		K
	I	Y		A
	E			

Úkol č. 2

Název úkolu: *Různé vlastnosti*

Pomůcky: tužka, papír, obrázky, věci

Popis úkolu: Žáci si rozdají na lavici obrázky předmětů nebo věci. Jejich úkolem je pomocí pohledu, hmatu, čichu, chuti napsat co nejvíce vlastností, které se s danou věcí, obrázkem pojí.

Metodické doporučení: Dané věci si žáci mohou přinést sami, obrázky mohou vystříhnout z novin. Aktivitu pedagog může zařadit do všech předmětů, věci volí tematicky, například do hodiny matematiky vybere geometrická tělesa. Nejvhodnější je aktivitu zařadit na začátek hodiny.

Příklad:

Krychle – hranatá, hladká, studená, dřevěná aj.

Pomeranč – měkký, oranžový, nahnílý, malý aj.

Úkol č. 3

Téma: Bydlení

Název úkolu: *Moje oblíbená část bytu*

Pomůcky: papír, tužka (pastelky, fixy)

Popis úkolu: Žáci si vyberou jednu místnost, kterou mají doma oblíbenou. Jejich úkolem je napsat co nejvíce věcí, které v místnosti mohou najít. Věci rozdělí do určitých skupin, například hračky, oblečení, nábytek. Vše napíší na papír, který budou po skončení aktivity prezentovat před celou třídou.

Metodické doporučení: Při tvoření myšlenkové mapy je vhodné použít fixy, pastelky pro přehlednost. Aktivitu je vhodné zařadit na začátek vyučovací hodiny

Příklad:

Dětský pokoj

nábytek – postel, psací stůl, skříň, polička aj.

spotřebiče – televize, počítač, rádio aj.

d) Aktivita pro skupinu

Aktivita vymyšlená pro skupinu (celou třídu) slouží pro zpestření hodiny. Do aktivity jsou povinni se zapojit všichni žáci.

Úkol č. 1

Název úkolu: *Vymysli příběh*

Pomůcky: kostky s obrázky (tematické)

Popis úkolu: Žáci sedí v kruhu, každý dostane jednu kostku. První žák hodí kostkou, jaký obrázek mu padne, vymyslí na něj větu. Takto pokračuje další žák, který musí na předchozí větu navázat. Žáci musejí dávat pozor, aby vymyšlený příběh dával smysl. Jestliže některý žák větu nevymyslí, pokračuje další.

Metodické doporučení: Kostky si děti mohou vyrobit při praktických činnostech. Každá kostka má určité téma, například školní potřeby, zvířata, potraviny. Aktivitu lze využít ve všech vyučovacích hodinách.

Příklad:

Na kostce padne mléko. Vymyšlená věta: Šel jsem do odchodu a koupil jsem si mléko. Druhý žák hodí okurku a vymyslí větu: K mléku jsem přidal do košíku okurku, ze které si udělám salát. Takto pokračují všichni žáci.

Úkol č. 2

Téma: Škola

Název úkolu: *Myslím si slovo*

Pomůcky: papír, tužka

Popis úkolu: Žáci sedí v lavicích. Pedagog před tabulí říká větu „Myslím si slovo.“ Žáci mají za úkol odhalit slovo, které má pedagog na mysli a zapsat ho na papír. Pedagog vybírá slova z tematické oblasti Škola. Společná kontrola aktivity proběhne v kruhu.

Metodické doporučení: Pro pedagoga je výhodou si slova připravit před aktivitou. Je vhodné vybrat taková slova, která najdeme v celé škole. Danou větu je doporučeno dětem zopakovat dvakrát. Aktivitu si mohou žáci připravit sami pro své spolužáky.

Příklad:

1. „Myslím si slovo, které začíná na písmeno ž a končí na písmeno e.“ (židle)
2. „Myslím si slovo, které má pět písmen, obsahuje písmeno s a š.“ (sešit)
3. „Myslím si věc, která má šest písmen a prostřední slabika je bu.“ (tabule)
4. „Myslím si osobu, která nám opraví rozbité světlo.“ (školník)
5. „Myslím si věc, kterou používáme při rozcvičce v hodině tělesné výchovy a má čtyři slabiky.“ (karimatka)

Úkol č. 3

Název úkolu: *Napiš, pošli, utvoř*

Pomůcky: papír, tužka

Popis úkolu: Pedagog rozdá do prvních lavic každému žákovi papír a určí téma aktivity. Tento papír si žáci posílají v řadě za sebou. Pedagog řekne jeden slovní druh, žák, který je na řadě, napíše slovo spojené s daným tématem. Jakmile žák napíše slovo, papír posílá spolužákovi za sebou. Aktivita končí, jakmile se všichni žáci z řady vystřídají. Na závěr pedagog přečte vymyšlené věty.

Metodické doporučení: Aktivita může být zaměřena na jakékoli téma. Se staršími dětmi pedagog může tvořit i souvětí. S vymyšlenými větami mohou žáci dále pracovat.

Příklad:

1. Přídatné jméno – mokrá
2. Podstatné jméno – houba
3. Sloveso – ležet
4. Přísluvce – vedle
5. Podstatné jméno – umyvadlo

Utvořená věta: Mokrá houba ležela vedle umyvadla.

Závěr

Diplomová práce zpracovávala tematiku slovní zásoby žáků 3. a 4. ročníku základní školy.

Cílem práce bylo zjistit, jakou slovní zásobu obsahují učebnice 3. a 4. ročníku základní školy od nakladatelství Fraus, SPN a Alter a jejich porovnání, dále pak jaká je frekvence užívání slov z dané oblasti v učebnicích a návrhy materiálů a aktivit na rozvoj slovní zásoby pro žáky. Ze všech analyzovaných učebnic byla vypsána slova, slovní spojení a jednoduché věty, které byly následně rozděleny do tematických oblastí. Všechny učebnice byly poté porovnány z hlediska předmětů. Počet tematických oblastí se v každé učebnici lišil, záleželo na předmětu. Nejvíce jich bylo obsaženo v učebnicích českého jazyka, naopak nejméně v učebnicích matematiky. Některé analyzované učebnice byly staršího vydání, až patnáct let staré. Tyto učebnice, převážně od nakladatelství Alter, byly jednotvárné, neobsahovaly aktuální témata, se kterými se děti setkávají v běžném životě, ale naopak obsahovaly nejvíce cvičení a úkolů na procvičení probírané látky. Frekvence užívání slov dané tematické oblasti byla v každé učebnici jiná. V učebnicích matematiky byla nejvíce používaná slova spojená s matematikou, která se objevovala na každé straně v učebnici. V českém jazyce byla nejvíce frekventovaná slova z oblastí zvířat, školy, přírody a sportu. V prvouce se objevovalo mnoho témat, z nichž nejfrekventovanější slova byla z oblasti přírody, fyziky, chemie, lidského těla a člověka. V předmětu vlastivěda byla nejvíce používaná slova spadající do oblasti historie a přírody. V analyzovaných učebnicích z předmětu přírodovědy byla nejvíce frekventovaná slova z oblasti přírody a živočichů. Po analýze učebnic jsme došli k závěru, že většina učebnic obsahuje stejné tematické oblasti nebo jsou si velice blízké. Některé se tématy zabývají více, jsou členěny podle praktických témat, která se objevují na několika stranách. Nejvhodnějšími učebnicemi na rozvoj slovní zásoby jsou učebnice od nakladatelství Fraus, které obsahují témata, se kterými se děti setkávají v běžném životě. Navržené materiály a úkoly na rozšíření slovní zásoby byly vytvořeny podle témat, která se v učebnici objevují nejčastěji nebo o kterých se učebnice zmiňuje okrajově. Aktivity byly rozděleny pro žáky nadané, které byly obtížnější a bez použití pomůcek. Pro žáky se speciálními potřebami byly úkoly v jednodušší formě za použití pomůcek nebo žákům pomáhá spolužák. Úkoly pro skupinu (celou třídu) byly navrženy tak, aby se zapojili všichni žáci a zároveň slouží pro zpestření

hodiny. Pomocné materiály mohou být přizpůsobeny danému ročníku a využity v jakémkoli předmětu.

Resumé

Diplomová práce se zabývala slovní zásobou žáků 3. a 4. ročníku základní školy a jejím rozvojem.

Cílem diplomové práce bylo analyzovat učebnice ze 3. a 4. ročníku základní školy od tří nakladatelství a navrhnoutí aktivit na rozvoj slovní zásoby. Analýza byla provedena z hlediska tematických oblastí a frekvence užívání slov a porovnání nakladatelství.

Analýza učebnic a navržené aktivity představují stěžejní část této práce. Praktickým poznatkům vždy předchází teoretický úvod ke zkoumané problematice. Práce je doplněna základní teorií o slovní zásobě češtiny a psychice dětí v daném věku.

Summary

The dissertation dealt with the vocabulary of pupils in the third and the fourth grade of elementary school and its development.

The aim of the dissertation was to analyze textbooks from the third and the fourth grade of elementary school from free publishers and propose activities for vocabulary development. The analysis was performed from the point of view thematic areas and frequency of using the words and comparison of the publishers.

Analysis of textbooks and suggested activities are the main part of this work. The practical knowledge always follow theoretical introduction of researched material. The dissertation is completed on basic theory about czech vocabulary and psyche of children of this age.

Použitá literatura

- BEČKA, J. V., TLLUSTÁ, E. *Kapitoly o českém jazyce*. Praha : SPN, 1975.
- ČECHOVÁ, M. A KOL. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha : SPN, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.
- ČECHOVÁ, M. A KOL. *Současná česká stylistika*. Praha : ISV, 2003. ISBN 80-86642-00-3.
- ČERMÁK, F. A KOL. *Frekvenční slovník mluvené češtiny*. Praha : Karolinum, 2007. ISBN 978-80-7106-913-300.
- FILIPEC, J., ČERMÁK, F. *Česká lexikologie*. Praha : Academia, 1985.
- GREPL, M. A KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.
- HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno : UJEP, 1976.
- HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha : SPN, 1986.
- HAUSER, P. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov a jejich didaktická aplikace*. Praha : SPN, 1985.
- HAUSER, P. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov*. Brno : Masarykova univerzita, 2009.
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A. *Stručná mluvnice česká*. Praha : Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-555-0.
- HOLEČEK, V., MIŇHOVÁ, J., PRUNNER, P. *Psychologie pro právníky*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-065-9.
- KOLÁŘOVÁ, I., KLÍMOVÁ, K., HAUSER, P., ONDRÁŠKOVÁ, K. *Český jazyk pro studující učitelství I. stupně základní školy*. Praha : Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3358-6.
- KURIC, J. A KOL. *Ontogenetická psychologie*. Praha : SPN, 1986. ISBN 14-409-86.
- KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-115-0.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

NEBESKÁ, I. *Úvod do psycholingvistiky*. Praha : H & H, 1992. ISBN 80-85467-75-5.

PALA K., VŠIANSKÝ J. *Slovník českých synonym*. Praha : NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-450-3.

PIAGET, J., INHELDER, B. *Psychologie dítěte*. Praha : Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0691-0.

POKORNÝ, L. *Úvod do české lexikologie*. České Budějovice : Pedagogická fakulta, 1979.

PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha : Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0924-X.

PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky I*. Praha : SPN, 1977. ISBN 14-610-77.

ŠMILAUER, V. *Nauka o českém jazyku*. Praha : SPN, 1979.

TĚŠITELOVÁ, M. A KOL. *O češtině v číslech*. Praha : Academia, 1987.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha : Karolinum, 2005. ISBN: 80-246-0956-8.

Internetové zdroje:

PROŠEK, M. *Čísla vypovídající o češtině* [online]. 10. 4. 2008 [cit. 13. 1. 2016]. Dostupný z: <http://www.rozhlas.cz/plzen/jazykovykoutek/_zprava/443137>.

FILIPEC, J. *Naše současná společnost, slovní zásoba a slovníky* [online]. 1992 [cit. 13. 1. 2016]. Dostupný z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7045>>.

NAKLADATELSTVÍ FRAUS. [cit. 5. 1. 2016]. Dostupné z: <<https://www.fraus.cz/cs/o-nas/nakladatelstvi-fraus>>.

NAKLADATELSTVÍ SPN. [cit. 5. 1. 2016]. Dostupné z: <<http://www.spn.cz/stranky/infoskoly.php>>.

NAKLADATELSTVÍ ALTER. [cit. 5. 1. 2016]. Dostupné z: <<http://www.alter.cz/nakladatelstvi/o-nas>>.

Analyzované učebnice

AUGUSTA, P. *Prvouka 3 1. díl*. Praha : Alter, 1994. ISBN 80-85775-21-2.

AUGUSTA, P. *Prvouka 3 2. díl*. Praha : Alter, 1994. ISBN 80-85775-23-9.

AUSBERGEROVÁ, M., MELICHAR, J. *Matematika pro 4. ročník pracovní sešit 1*. Praha : SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-435-1.

BLAŽKOVÁ, R., MATOUŠKOVÁ, K., VANČUROVÁ, M. *Matematika pro 4. ročník ZŠ 1. díl*. Praha : Alter, 1996. ISBN 80-85775-50-6.

BLAŽKOVÁ, R., MATOUŠKOVÁ, K., VANČUROVÁ, M. *Matematika pro 4. ročník ZŠ 2. díl*. Praha : Alter, 1996. ISBN 80-85775-96-4.

BLAŽKOVÁ, R., VANČUROVÁ, M., MATOUŠKOVÁ, K., STAUDKOVÁ, H. *Matematika pro 3. ročník 1. díl*. Praha : Alter, 1995. ISBN 80-85775-26-3.

BLAŽKOVÁ, R., VANČUROVÁ, M., MATOUŠKOVÁ, K., STAUDKOVÁ, H. *Matematika pro 3. ročník 2. díl*. Praha : Alter, 1995. ISBN 80-85775-27-1.

BLAŽKOVÁ, R., VANČUROVÁ, M., MATOUŠKOVÁ, K., STAUDKOVÁ, H. *Matematika pro 3. ročník 3. díl*. Praha : Alter, 1995. ISBN 80-85775-28-X.

BURIÁNKOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ, Z. *Český jazyk 3 pracovní sešit*. Praha : SPN, 2008. ISBN 978-80-7235-404-7.

BURIÁNKOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ, Z., ŠMEJKALOVÁ, M. *Český jazyk pro 4. ročník pracovní sešit*. Praha : SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-424-5.

ČECHURA, R., DVOŘÁKOVÁ, D. *Český jazyk pro 4. ročník ZŠ*. Praha : Alter, 1996. ISBN 80-85775-47-6.

ČECHUROVÁ, M., BORECKÝ, D. *Vlastivěda pro 4. ročník ZŠ pracovní sešit*. Praha : SPN, 2010. ISBN 978-80-7235-476-4.

ČECHUROVÁ, M., HAVLÍČKOVÁ, J., POROUŽEK, L. *Přírodověda pro 4. ročník ZŠ*. Praha : SPN, 2010. ISBN 978-80-7235-466-5.

ČECHUROVÁ, M., JEŽKOVÁ, A., BORECKÝ, D. *Vlastivěda pro 4. ročník ZŠ*. Praha : SPN, 2010. ISBN 978-80-7235-475-7.

ČECHUROVÁ, M., POROUŽEK, L. *Přírodověda pro 4. ročník ZŠ pracovní sešit*. Praha : SPN, 2011. ISBN 978-80-7235-467-2.

ČÍŽKOVÁ, M. *Matematika pro 3. ročník ZŠ pracovní sešit 1*. Praha : SPN, 2008. ISBN 978-80-7235-406-1.

ČÍŽKOVÁ, M. *Matematika pro 3. ročník ZŠ pracovní sešit 2*. Praha : SPN, 2008. ISBN 978-80-7235-407-8.

ČÍŽKOVÁ, M. *Matematika pro 3. ročník ZŠ*. Praha : SPN, 2008. ISBN 978-80-7235-405-4.

DVORSKÝ, L., LOVIS, K. *Český jazyk 3*. Praha : Alter, 1995. ISBN 80-85-775-29-8.

DVOŘÁKOVÁ, M., STARÁ, J., STRAŠÁK, Z. *Společnost pro 4. ročník ZŠ*. Plzeň : Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-944-5.

DVOŘÁKOVÁ, M., STARÁ, J., STRAŠÁK, Z. *Společnost pro 4. ročník ZŠ pracovní sešit*. Plzeň : Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-945-2.

EIBLOVÁ, L., MELICHAR, J. *Matematika pro 4. ročník pracovní sešit 2*. Praha : SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-442-9.

EIBLOVÁ, L., MELICHAR, J., ŠESTÁKOVÁ, M. *Matematika pro 4. ročník*. Praha : 2009. ISBN 978-80-7235-434-4.

FRÝZOVÁ, I., DVOŘÁK, L., JŮRKOVÁ, P. *Přírodověda pro 4. ročník ZŠ pracovní sešit*. Plzeň : Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-932-2.

FRÝZOVÁ, I., DVOŘÁK, L., JŮRKOVÁ, P. *Přírodověda pro 4. ročník ZŠ*. Plzeň : Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-931-5.

HARNA, J. A KOL. *Vlastivěda Obrazy ze starších českých dějin*. Praha : Alter, 1996. ISBN 80-85775-44-1.

HEJNÝ, M., JIROTKOVÁ, D., BOMEROVÁ, E. *Matematika pro 4. ročník ZŠ*. Plzeň : Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-940-7.

HEJNÝ, M., JIROTKOVÁ, D., BOMEROVÁ, E. *Matematika pro 4. ročník ZŠ pracovní sešit 1*. Plzeň : Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-941-4.

HEJNÝ, M., JIROTKOVÁ, D., BOMEROVÁ, E. *Matematika pro 4. ročník ZŠ pracovní sešit 2*. Plzeň : Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-942-1.

HEJNÝ, M., JIROTKOVÁ, D., SLEZÁKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, J., MICHNOVÁ, J. *Matematika pro 3. ročník ZŠ*. Plzeň : Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-824-0.

HEJNÝ, M., JIROTKOVÁ, D., SLEZÁKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, J., MICHNOVÁ, J. *Matematika pro 3. ročník ZŠ pracovní sešit 1*. Plzeň : Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-825-7.

HEJNÝ, M., JIROTKOVÁ, D., SLEZÁKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, J., MICHNOVÁ, J. *Matematika pro 3. ročník ZŠ pracovní sešit 2*. Plzeň : Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-826-4.

HOŠNOVÁ, E., ŠMEJKALOVÁ, M., VAŇKOVÁ, I. *Český jazyk pro 4. ročník*. Praha : SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-423-8.

HOŠNOVÁ, E., ŠMEJKALOVÁ, M., VAŇKOVÁ, I., BURIÁNKOVÁ, M. *Český jazyk 3*. Praha : SPN, 2008. ISBN 978-80-7235-390-3.

KHOLOVÁ, H., HÍSEK, K., KNOT, J., KNOTOVÁ, L. *Přírodověda 4 I. díl*. Praha : Alter, 1995. ISBN 80-85775-34-4.

Kolektiv pod vedením prof. PETRA CHALUPY. *Vlastivěda Naše vlast*. Praha : Alter, 1995. ISBN 80-85775-31-X.

KOSOVÁ, J., BABUŠOVÁ, G. *Český jazyk pro 4. ročník ZŠ pracovní sešit 1*. Plzeň : Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-935-3.

KOSOVÁ, J., BABUŠOVÁ, G. *Český jazyk pro 4. ročník ZŠ pracovní sešit 2*. Plzeň : Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-936-0.

KOSOVÁ, J., BABUŠOVÁ, G. *Český jazyk pro 4. ročník ZŠ*. Plzeň : Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-934-6.

KOSOVÁ, J., BABUŠOVÁ, G., ŘEHÁČKOVÁ, A. *Český jazyk pro 3. ročník ZŠ*. Plzeň : Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-857-8.

KOSOVÁ, J., BABUŠOVÁ, G., ŘEHÁČKOVÁ, A. *Český jazyk pro 3. ročník ZŠ pracovní sešit 1*. Plzeň : Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-858-5.

KOSOVÁ, J., BABUŠOVÁ, G., ŘEHÁČKOVÁ, A. *Český jazyk pro 3. ročník ZŠ pracovní sešit 2*. Plzeň : Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-859-2.

MLADÁ, J., PODROUŽEK, L. *Prvouka pro 3. ročník ZŠ pracovní sešit*. Praha : SPN, 1999. ISBN 80-7235-079-X.

MLADÁ, J., PODROUŽEK, L. *Prvouka pro 3. ročník ZŠ*. Praha : SPN, 1997. ISBN 80-04-26677-0.

NOVOTNÝ, A. A KOL. *Přírodověda 4 II. díl*. Praha : Alter, 1999. ISBN 80-7245-005-0.

STARÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M., FRÝZOVÁ, I. *Prvouka pro 3. ročník ZŠ pracovní sešit*. Plzeň : Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-871-4.

STARÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M., FRÝZOVÁ, I. *Prvouka pro 3. ročník ZŠ*. Plzeň : Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-870-7.